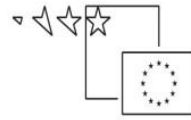

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

DRUŽBA TVEGANJA

MARUŠA KOMOTAR
GABRIJELA HAUPTMAN

Višješolski strokovni program: Organizator socialne mreže
Učbenik: Družba tveganja
Gradivo za 2. letnik

Avtorici:

Maruša Komotar
avtorica poglavij 1, 2, 3, 4

mag. Gabrijela Hauptman
avtorica poglavij 5, 6

IZOBRAŽEVALNI CENTER GEOSS, D. O. O.
Višja strokovna šola

Strokovna recenzentka:
mag. Olga Dečman Dobrnjič, višja predavateljica

Lektor:
Tine Logar, prof. slovenskega jezika in književnosti

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.62-053.6(075.8.034.2)

KOMOTAR, Maruša

Družba tveganja [Elektronski vir] : gradivo za 2. letnik /
Maruša Komotar, Gabrijela Hauptman. - El. knjiga. - Ljubljana :
Zavod IRC, 2011. - (Višješolski strokovni program Organizator
socialne mreže / Zavod IRC)

Način dostopa (URL): http://www.impletum.zavod-irc.si/docs/Skriti_dokument/Druzba_tveganja-Hauptman_Komotar.pdf. - Projekt Impletum

ISBN 978-961-6857-20-8

1. Hauptman, Gabrijela

258174720

Izdajatelj: Konzorcij višjih strokovnih šol za izvedbo projekta IMPLETUM
Založnik: Zavod IRC, Ljubljana.
Ljubljana, 2011

Strokovni svet RS za poklicno in strokovno izobraževanje je na svoji 132. seji dne 23.9.2011 na podlagi 26. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur. l. RS, št. 16/07-ZOFVI-UPB5, 36/08 in 58/09) sprejel sklep št.01301-5/2011/11-2 o potrditvi tega učbenika za uporabo v višješolskem izobraževanju.

© Avtorske pravice ima Ministrstvo za šolstvo in šport.

Gradivo je sofinancirano iz sredstev projekta Impletum Uvajanje novih izobraževalnih programov na področju višjega strokovnega izobraževanja v obdobju 2008-11.

Projekt oz. operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja ter prednostne usmeritve Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.

Vsebina tega dokumenta v nobenem primeru ne odraža mnenja Evropske unije. Odgovornost za vsebino dokumenta nosi avtor.

KAZALO VSEBINE

PREDGOVOR	3
1 SODOBNA DRUŽBA	5
1.1 ČASOVNA DELITEV DRUŽBE.....	6
1.1.1 Tradicionalna družba.....	7
1.1.2 Sodobna – postmoderna družba.....	9
1.2 GLOBALIZACIJA IN INDIVIDUALIZACIJA V POSTMODERNI DRUŽBI.....	10
1.2.1 Globalizacija družbe.....	10
1.2.2 Individualizacija posameznika.....	11
1.3 MODERNIZEM IN POSTMODERNIZEM.....	14
1.3.1 Modernizem in postmodernizem na področju kulture in identitete.....	14
1.3.2 Modernizem in postmodernizem na področju družine in gospodinjstva.....	15
2 MLADOSTNIK V SODOBNI DRUŽBI	19
2.1 POJMOVANJE MLADOSTI V PRETEKLOSTI IN DANES.....	20
2.1.1 Mladostnik v tradicionalni družbi.....	20
2.1.2 Mladostnik v sodobni postmoderne družbi.....	20
2.1.3 Modeli mladosti.....	22
2.1.4 Tipi osebnosti mladostnikov.....	22
2.1.5 Vrste mladosti in njene značilnosti v sodobni družbi.....	23
2.1.6 Izzivi mladostnikov v sodobni družbi.....	25
2.1.7 Podaljšana mladost.....	26
2.2 ŠTUDIJE MLADINE.....	27
2.2.1 Raziskava Mladina 2010.....	27
2.3 SOCIALNA RANLJIVOST MLADIH.....	29
2.3.1 Kazalci socialne ranljivosti mladih.....	29
2.4 SOCIALNA IZKLJUČENOST MLADIH.....	31
2.4.1 Dimenzije socialne izključenosti.....	32
2.4.2 Ključne ugotovitve raziskave v zvezi s socialno izključenostjo mladih.....	32
2.5 SOCIALIZACIJA.....	33
2.5.1 Sodobni življenjski poteki.....	33
2.5.2 Pomen družine kot najpomembnejšega dejavnika socializacije.....	33
2.5.3 Vrste socializacije.....	34
2.5.4 Krog oblikovanja vedenja otroka in mladostnika.....	35
2.6 PROBLEMI MLADIH V SODOBNI DRUŽBI.....	36
2.6.1 Problemi mladih v evropskem prostoru.....	37
2.7 MLADINSKE SKUPINE.....	41
2.7.1 Opredelitev skupine.....	41
2.7.2 Formalne in neformalne skupine.....	42
2.7.3 Nastanek mladinskih skupin.....	42
2.7.4 Značilnosti sodobnih mladinskih skupin v Sloveniji.....	43
2.7.5 Lokalni mladinski pojavi v vsakdanjem življenju.....	44
3 TVEGANJA, ODVISNOST IN NASILJE	47
3.1 TVEGANJA.....	48
3.1.1 Kazalci tveganega vedenja.....	48
3.1.2 Dejavniki tveganja.....	50
3.2 ODVISNOST.....	51
3.2.1 Vrste in oblike odvisnosti.....	51
3.2.2 Dovoljene droge in tveganje za zdravje.....	51
3.2.3 Prepovedane droge.....	52
3.2.4 Mladi in droge.....	53
3.2.5 Tipi uživanja drog.....	55
3.2.6 Razvoj odvisnosti.....	55
3.2.7 Posledice odvisnosti od drog.....	56
3.2.8 Predlogi dejavnosti za preprečevanje odvisnosti pri mladostnikih.....	56
3.3 NASILJE.....	56
3.3.1 Oblike nasilja.....	57
3.3.2 Dejavniki, povezani z nasiljem.....	58
3.3.3 Potrebe posameznikov in družin zaradi različnih oblik nasilja in odvisnosti.....	58

4	POMOČ MLADIM V DRUŽBI TVEGANJA.....	63
4.1	OSEBNA ASISTENCA	63
4.1.1	Kaj je osebna asistenca	64
4.1.2	Oblike pomoči, ki jih ponuja osebna asistenca	64
4.1.3	Vrste osebne asistencence	65
4.1.4	Osebna asistenca mladostnika.....	65
4.1.5	Značilnosti osebne asistencence	66
4.1.6	Temeljna načela	66
4.2	METODA ZAGOVORNIŠTVA.....	67
4.2.1	Definicija zagovorništva	67
4.2.2	Delovanje v procesu zagovorništva	68
5	INTEGRACIJA IN PARTICIPACIJA MLADIH V SODOBNI DRUŽBI.....	70
5.1	SAMOPOMOČ IN NJENE ZNAČILNOSTI.....	70
5.1.1	Skupine za samopomoč.....	71
5.1.2	Tipi skupin za samopomoč	73
5.1.3	Procesi, ki se odvijajo v skupinah za samopomoč	73
5.1.4	Organizacija in vodenje skupine za samopomoč	74
5.2	VREDNOTE	74
5.2.1	Vrste in pomen vrednot.....	75
5.3	PARTICIPACIJA MLADIH V SODOBNI DRUŽBI.....	75
5.3.1	Participacija	75
5.3.2	Oblike participacije mladih.....	76
5.3.3	Elementi uspešne participacije mladih.....	78
5.3.4	Možnosti sodelovanja mladih	78
5.3.5	Mehanizmi aktivne participacije.....	79
5.3.6	Aktivna participacija pri nas in v tujini.....	79
5.4	MEDVRSTNIŠKO SVETOVANJE	79
5.4.1	Cilji in načela medvrstniškega svetovanja	80
5.5	PROGRESIVNI IN REGRESIVNI RAZVOJ – MREŽE DELOVANJA.....	81
5.5.1	Pogoji za progresivno individualizacijo.....	82
5.5.2	Mreže pomoči	83
5.5.3	Vloga institucij.....	83
6	SKUPNOSTNO IZOBRAŽEVANJE	86
6.1	SKUPNOSTNO IZOBRAŽEVANJE	86
6.1.1	Skupnostni izobraževalec.....	87
6.1.2	Medgeneracijsko učenje v skupnosti	89
6.1.3	Nosilci lokalnega razvoja.....	89
6.1.4	Izobraževalni projekti	89
7	LITERATURA	93

KAZALO SLIK

Slika 1: Družba.....	6
Slika 2: Časovna delitev družbe.....	7
Slika 3: Predmoderna družba	7
Slika 4: Značilnosti predmoderne družbe	8
Slika 5: Klasična moderna družba	8
Slika 6: Značilnosti moderne oz. klasične moderne družbe.....	9
Slika 7: Značilnosti postmoderne – pozne moderne družbe	10
Slika 8: Dva procesa individualizacije.....	12
Slika 9: Procesi, ki so povzročili individualizacijo v sodobni družbi.....	12
Slika 10: Modernost ter postmodernost življenjskega prostora	15
Slika 11: Zmagovalci in poraženci kot produkta individualizacije.....	17
Slika 12: Sodobna mladost.....	19
Slika 13: Zgodovinske spremembe v pojmovanju mladosti/mladine	21
Slika 14: Modeli mladosti	22

Slika 15: Tipi osebnosti mladostnikov	23
Slika 16: Vrste mladosti in njene značilnosti v sodobni družbi	24
Slika 17: Linearni vzorec odraščanja, značilen za obdobje pred nekaj desetletji.....	25
Slika 18: Mladostnik v sodobni družbi.....	26
Slika 19: Protislovja mladosti v sodobni družbi.....	26
Slika 20: Kazalci socialne ranljivosti mladih	30
Slika 21: Victor, »divji deček« iz Aveyrona	33
Slika 22: Krog oblikovanja vedenja pri otroku in mladostniku.....	36
Slika 23: Problemi mladih v Sloveniji.....	40
Slika 24: Stilno-scenska okolja mladih – različnost mladinskih skupin v sodobni družbi	44
Slika 25: Odvisnost in nasilje	47
Slika 26: Posledice tveganega vedenja mladostnikov	49
Slika 27: Vrste drog.....	53
Slika 28: Hierarhija potreb po Maslowu.....	60
Slika 29: Osebna asistenca	63
Slika 30: Osebna asistenca – oblike pomoči	65
Slika 31: Enakopraven odnos med zagovornikom in uporabnikom.....	68
Slika 32: Svet mladih.....	70
Slika 33: Skupne značilnosti skupin za samopomoč	73
Slika 34: Oblike participacije mladih v sodobni družbi	76
Slika 35: Participacija mladih.....	77
Slika 36: Progresivna in regresivna individualizacija	81
Slika 37: Model konstrukcije mladosti po Morchu	82
Slika 38: Medgeneracijsko učenje v skupnosti.....	86
Slika 39: Skupnostno izobraževanje.....	88

KAZALO TABEL

Tabela 1: Razlike med modernizmom in postmodernizmom v kulturi ter identiteti.....	14
Tabela 2: Razlike med modernizmom in postmodernizmom v družini in gospodinjstvu.....	16
Tabela 3: Dejavniki tveganja mladostnikov	50
Tabela 4: Dejavniki in povodi za uživanje drog.....	54
Tabela 5: Posameznikov (mladostnikov) razvoj odvisnosti	55
Tabela 6: Temeljna načela osebne asistencije	66
Tabela 7: Temeljne značilnosti oziroma načela samopomoči	72
Tabela 8: Proces, ki se odvijajo v skupinah za samopomoč.....	74
Tabela 9: Elementi uspešne participacije	78
Tabela 10: Možnosti sodelovanja mladih.....	79
Tabela 11: Cilji in načela medvrstniškega svetovanja.....	80

PREDGOVOR

Kakšna so tveganja, ki prežijo na posameznika v današnji družbi? Vsekakor so drugačna kot pred nekaj desetletji. Učbenik Družba tveganja je namenjen študentom višjih strokovnih šol v programu Organizator socialne mreže. Seznanja nas s temeljnimi izzivi negotovosti ter tveganji, katerim so izpostavljeni mladostniki v fazi integracije v družbo. Želi nam razkriti tako vzroke kot posledice posameznih tveganj, pa tudi ukrepe za njihovo omilitev. Razdeljen je na šest vsebinskih sklopov:

1. Sodobna družba	4. Pomoč mladim v sodobni družbi tveganja
2. Mladostnik v sodobni družbi	5. Integracija in participacija mladih v sodobni družbi
3. Tveganja, odvisnost in nasilje	6. Skupnostno izobraževanje in medgeneracijsko učenje

Zasnovan je interaktivno, kar omogoča aktivno seznanjanje s tematiko z različnimi slušnimi učinki, zanimivimi spletnimi stranmi za razširjanje znanja ter dodatno literaturo. Kot organizatorji socialne mreže nedvomno potrebujete nova družboslovna znanja. Pričujoči učbenik vas vabi, da si jih pridobite.

Spoštovani študentje, organizacija vašega dela bo lažja in učinkovita, če boste upoštevali naslednje usmeritve ter navodila, ki jih ponuja metoda **PVP3**:

Preglejte vse gradivo, da boste dobili osnovni vpogled v vsebino predmeta.

Vprašajte se, kaj vas pri predmetu še posebej zanima.

Preberite vsebino vsakega poglavja posebej. Berite podrobno in z razumevanjem.

Ponovite vsako poglavje večkrat, na različne načine in preverite, koliko ste si zapomnili

Ponovno preglejte celoto.

Ta metoda učenja je ena izmed aktivnih sodobnih metod, ki jih lahko uporabljamo pri učenju (Marentič Požarnik, 2003, 170).

Želiva, da bi vam pridobljeno znanje koristilo pri vašem osebnostnem in poklicnem razvoju.

Gabrijela Hauptman in Maruša Komotar

Legenda simbolov

	Primeri iz vsakdanjega življenja
	Vprašanja za preverjanje znanja
	Raziskave, ki poglobljajo razumevanje vsebine
	Internetni viri
	Priporočena literatura
	Povzetek poglavja

1 SODOBNA DRUŽBA

Uvod

Kadar govorimo o družbi, mislimo na ljudi, združene v različne skupine – različnih narodnosti, prepričanj, socialnih položajev. Vsi smo del družbe. Vanjo se vključujemo kot občani, državljani, člani različnih organizacij in družbenih skupin, šolarji, študenti, člani svojih družin ali kot zaposleni v podjetjih.

Posameznik in družba sta drug z drugim v dinamičnem odnosu. Za človekovo naravo je značilna družbenost. Človek kot posameznik je proizvod družbe in kulture, hkrati pa tudi enkratna, neponovljiva osebnost. Kakšne spremembe se dogajajo v današnji družbi? Zakaj je postalo življenje današnjega posameznika povsem drugačno kot v preteklosti? Na ti vprašanji bomo skušali odgovoriti v tem poglavju.

Kakšne *spremembe* pa se dogajajo v slovenski družbi? Oglejmo si izsledke najnovejše raziskave Mladina 2010, ki nas bodo glede na aktualne ugotovitve spremljali v vseh poglavjih. Najprej spoznajmo *demografske spremembe*.

1. Delež mladih (15–24) vključenih v izobraževanje, se je vse do leta 2008 povečeval in je bil leta 2008 občutno višji od povprečja EU 27.

2. Delež študentov (rednih, izrednih brez zaposlitve in pavzirajočih) v starostni skupini 19–24 let se je v obdobju 2000–2010 povečal z 38,5 % na 53,5 %.

3. Delež zaposlenih in samozaposlenih mladih (15–29) se je v obdobju 2000–2010 znižal s 47,9 % na 32,8 %.

4. Po dolgoletnem upadanju rodnosti med mladimi beležimo od leta 2005 občuten trend povečevanja v starostni skupini med 25 in 29 let, medtem ko med mlajšimi rodnost stagnira na razmeroma nizki ravni. Iz prikazanih trendov je mogoče sklepati, da se spremembe na področju rodnosti umirjajo, pri čemer se je v zadnjih desetletjih, ob zmanjšanju stopnje rodnosti, zgodil predvsem premik rojevanja v obdobje po 25. letu starosti ženske.

5. Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka še naprej narašča in je v obdobju 2000–2009 narasla od 26,5 na 28,5 leta (še leta 1990 pa je znašala le 23,9 leta) (SURS, 2010). Sicer je Slovenija po tem kazalniku nekje v povprečju držav EU 27 (Boljka, v: Mladina, 2010).

6. Trend upadanja na področju poročnosti med mladimi leta 2005 ustavil in celo rahlo obrnil, saj v obdobju 2005–2009 v vseh treh starostnih skupinah beležimo rahel porast.

7. Pri tem je zanimivo, da je delež mladih, ki živijo v kohabitacijskih partnerskih zvezah, v zadnjem desetletju, po podatkih raziskav Mladina 2000 in Mladina 2010, občutno upadel. Največji je ta upad v starostni skupini 25–29 let, kjer se je delež takšnih mladih znižal z 58,4 % na 40,1 %. Iz zgornjega grafikona je razvidno, da stopnja poročnosti za to starostno skupino v obdobju 2000–2010 tako rekoč stagnira. Ugotovimo torej lahko, da sicer vedno manj mladih živi v kohabitacijskih partnerskih zvezah, po drugi strani pa med njimi narašča delež takih, ki se poročijo.

V zadnjem desetletju se je izrazito povečal delež mladih, ki študirajo, kar Slovenijo umešča visoko nad povprečje EU 27 glede vključenosti mladih v izobraževanje. Sočasno se je močno znižal delež mladih, ki imajo kakršno koli obliko redne zaposlitve. Spremembe na področju poročnosti, rodnosti in starosti matere ob rojstvu prvega otroka se umirjajo. V zadnjih petih letih se, predvsem v starostni skupini 25–29 let, kažejo celo premiki v smeri rahlega naraščanja poročnosti in rodnosti (Mladina, 2010, 2011).

V prvem poglavju učbenika bomo spoznali:

- družbo, njen razvoj v zgodovini do današnje družbe tveganja,
- družbene procese globalizacije in individualizacije v sodobni – postmoderne družbi,
- bistvene razlike med moderno ter informacijsko družbo.

Slika 1: Družba

Vir: <http://t1.gstatic.com/images...> (06. 05. 2011)

Družbe ni mogoče obravnavati neodvisno od njene zveze z naravo. Posameznik in družba sta se razvila iz narave ter sta njen sestavni del. Iz narave pridobiva posameznik vsa sredstva za svoj individualni in družbeni obstoj (Goričar, 1980). Posameznik je torej proizvod narave, zaznamujejo ga določene naravne značilnosti, kot so na primer telesnost, nagonkost in čutnost. Vendar pa ga hkrati tudi družba nauči določenega vedenja, brez katerega se ne bi zmozel izoblikovati v družbeno bitje.

Družba lahko s svojimi institucijami posameznika tudi omejuje. Življenjska doba posameznika je dober primer družbenih omejitev za biološke možnosti organizma, saj se pričakovana življenjska doba razlikuje glede na družbeni položaj. V sodobni ameriški družbi je moč opaziti precejšnje razlike med pričakovano življenjsko dobo posameznika iz nižjega in višjega razreda. Posamezniki iz nižjega razreda pogosteje zbolijo in imajo drugačne bolezni – družba določa, kako dolgo in na kak način bo posameznik sploh živel. Ta določba se institucionalizira s pomočjo delovanja zakonov. Družba lahko pohabi in ubija in v bistvu izkazuje svoj skrajni nadzor z močjo nad posameznikovim življenjem in smrtjo (Berger in Luckmann, 1988).

Kakšen je vpliv družbe na posameznika oziroma na družbene skupine?

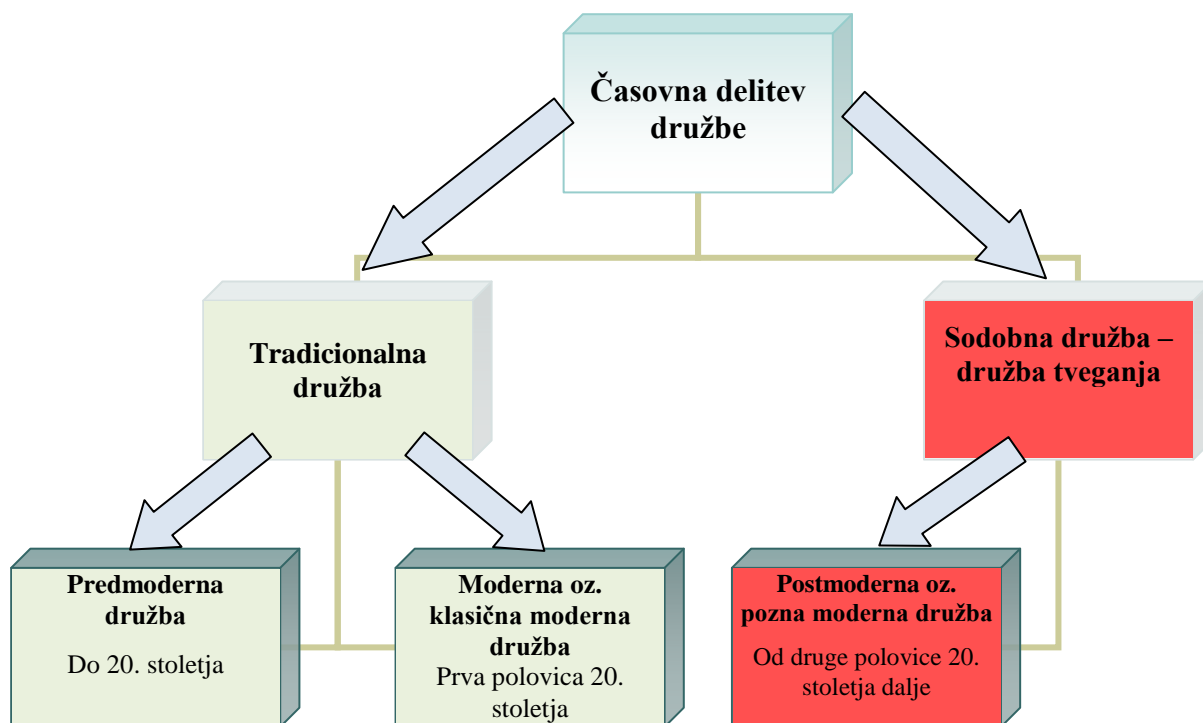
Naslov učbenika je *Družba tveganja*. Kaj ta naslov sploh pomeni? Družba se je v preteklosti zelo spreminjala. Da bomo razumeli sodobno družbo tveganja, se moramo ozreti v zgodovino in poiskati družbene spremembe, ki so pripeljale do stanja, v katerem je današnja družba. Za začetek si oglejmo časovno delitev družbe.

1.1 ČASOVNA DELITEV DRUŽBE

Družbo delimo na dve veliki skupini:

- *tradicionalno družbo*, kamor spadata predmoderna in moderna družba (do sredine 20. stoletja) in
- *sodobno družbo*.

V nadaljevanju učbenika si ju bomo ogledali. Da bomo dobili jasnejši vpogled v naše nadaljnje spoznavanje, si najprej oglejmo slike (2–7) v nadaljevanju učbenika.

Slika 2: Časovna delitev družbe
Vir: Lasten, slika Microsoft Office Online

1.1.1 Tradicionalna družba

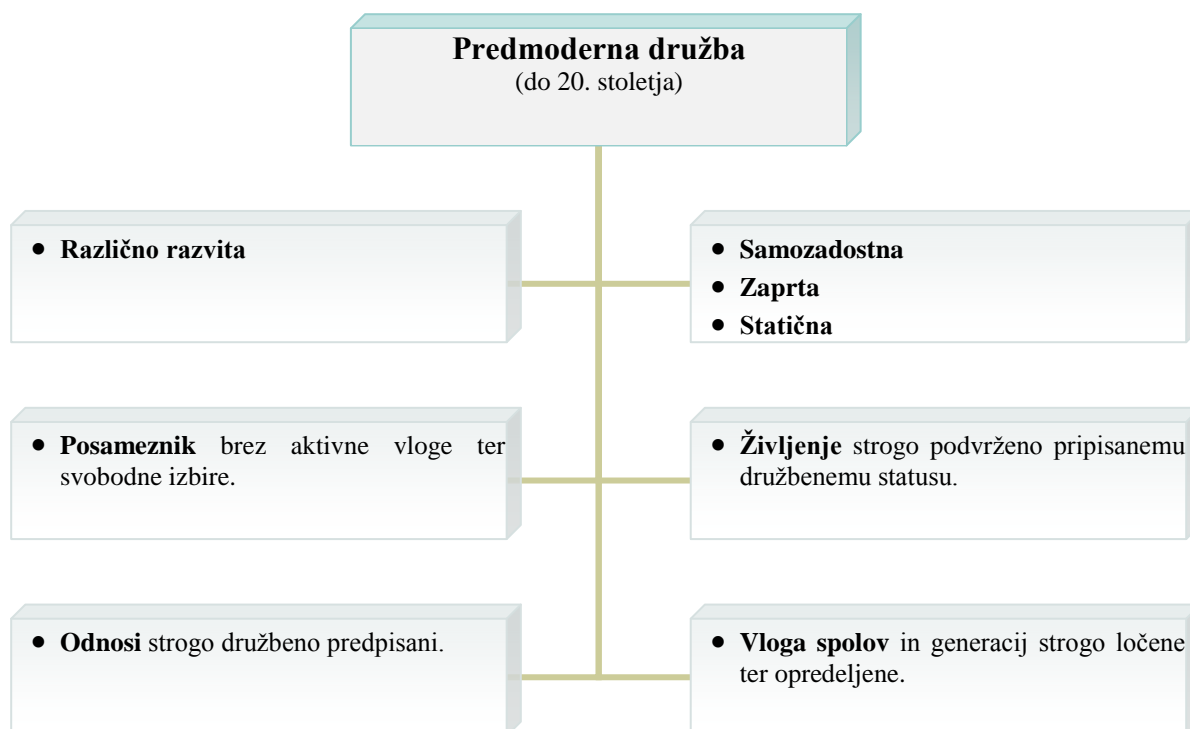
Tradicionalno družbo delimo na *predmoderno* družbo, ki je trajala do 20. stoletja, in na *moderno* oziroma *klasično moderno družbo*, ki je trajala prvo polovico 20. stoletja.

V *predmodernih družbah* je prihajalo do bistvenih razlik, ki so izhajale iz različno razvitih družb samih. Za to družbo je značilna relativna samozadostnost, zaprtost in statičnost, zato posamezniku ni dopuščala aktivnejše vloge. Življenje posameznikom ni omogočalo svobodne izbire, saj je bilo strogo podvrženo pripisanemu družbenemu statusu, tako spolu kot družinskemu poreklu. Vsi odnosi med člani so bili strogo družbeno predpisani, vloge spolov in generacij pa strogo ločene in jasno opredeljene (Bergant, 1981).

Slika 3: Predmoderna družba

Vir: <http://www.magyarszombatfa.hu/images/19th.jpg> (09. 04. 2011)

Slika 4: Značilnosti predmoderne družbe

Vir: Lasten, prirejeno po Bergant, 1981

Prve *moderne družbe*, za katere so značilne precej hitre družbene spremembe na vseh področjih, umeščamo v čas nastanka kapitalistične proizvodnje oziroma industrializacije. Industrializacija povzroči visoko družbeno delitev dela, visoko stopnjo družbene mobilnosti, urbanizacijo, visok nivo izobrazbe, sekularizacijo prepričanj, sprejemanje inovacij itd. Poleg tega je za to obdobje značilna opustitev tradicionalnih nazorov, ki jih nadomesti ideja napredka. Moderna družba tudi ruši različne vrste tradicij in jih zamenjuje z novimi oblikami življenja. Vse to pa zahteva od posameznikov sprotno prilagajanje in spreminjanje tako lastnega početja kakor vrste družbenih odnosov in dejavnosti (Ule, 2000).

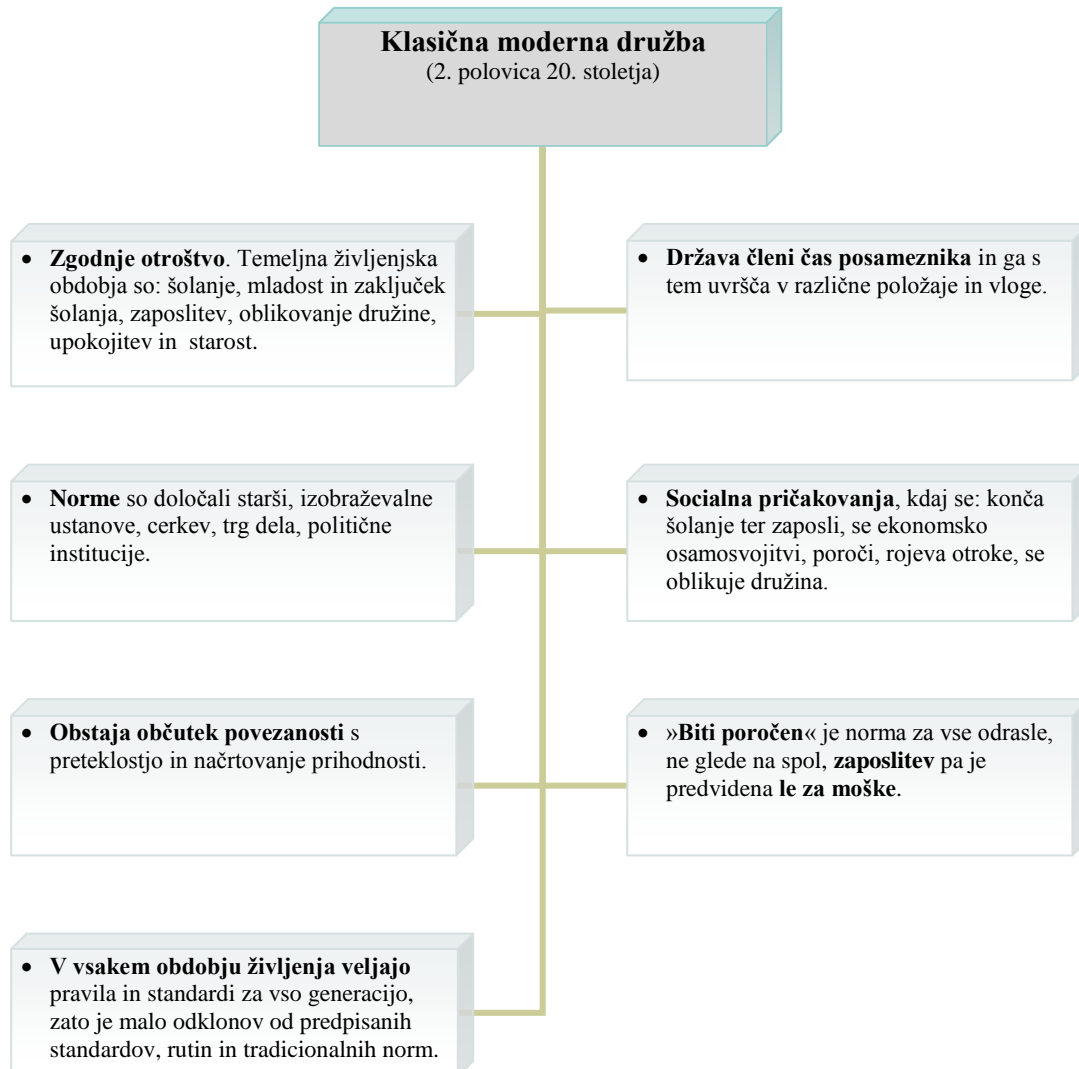

Slika 5: Klasična moderna družba

Vir: http://www.zurnal24.si/images/17/20/451720/article_main_wide.jpg (09. 05. 2011)

Z razvojem družbe se je začelo spreminjati tudi vsakdanje življenje ljudi, njihovo obnašanje, doživljanje in čustvovanje. Življenjski svet se je začel postopoma ločevati od družbenega

sistema in postajal podsistem zasebnosti. Z osvoboditvijo ljudi tradicionalnih fevdalnih vezi je v ospredje stopil individualizem, ki je poudarjal avtonomnost in izvirnost. Individualizirani posamezniki se sicer osvobajajo tradicionalnih vezi, vendar pa po drugi strani postajajo vse bolj odvisni od pritiskov drugih socialnih institucij, predvsem trga delovne sile, izobraževalnega sistema, birokratskih organizacij itd. (Beck v: Ule, 2000).

Slika 6: Značilnosti moderne oz. klasične moderne družbe

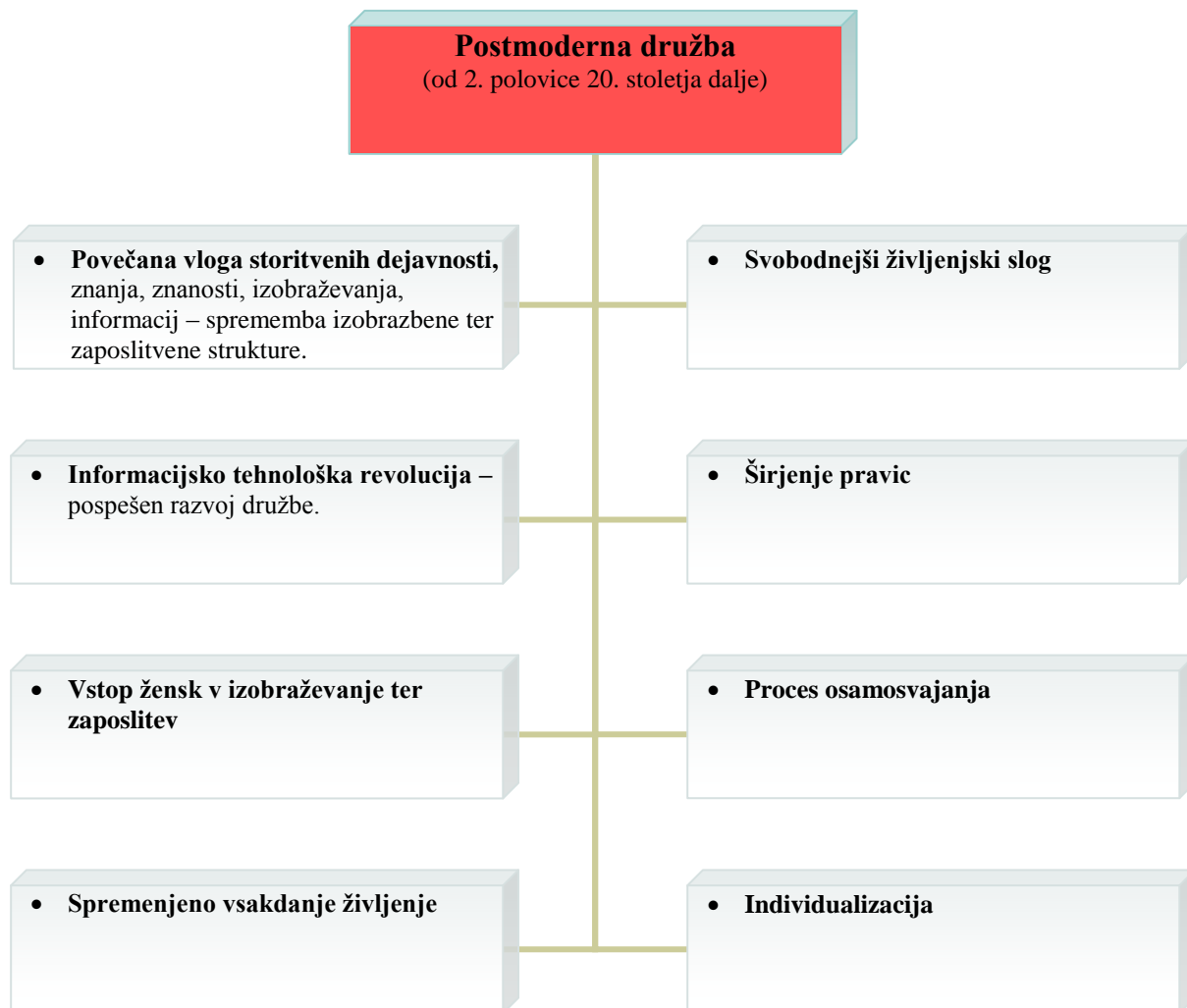
Vir: Lasten, prirejeno po Ule, 2000

1.1.2 Sodobna – postmoderna družba

V *sodobno – postmoderno družbo* uvrščamo družbo druge polovice 20. stoletja. V začetku šestdesetih let 20. stoletja je Daniel Bell (v: Barle et al., 2005) vpeljal termin »postindustrijska družba« in pravi, da je prišlo do bistvenih sprememb v družbi, in sicer do povečane vloge storitvenih dejavnosti, znanja, znanosti, izobraževanja in informacij, s tem se je spremenila tudi struktura zaposlenosti in izobrazbena struktura, na področju kulture pa naj bi prišlo do oblikovanja svobodnejšega življenjskega sloga.

Za zadnjo četrtino 20. stoletja je torej značilna *informacijska tehnološka revolucija*, ki je pomenila pospešen znanstveno-tehnološki in ekonomski razvoj, širjenje tržnega gospodarstva, izoblikovanje socialne države, širjenje civilnih in političnih pravic na vse prebivalstvo, vstop

žensk v izobraževalni sistem in na trg delovne sile. Za posameznika v sodobni družbi pa je značilen proces osamosvajanja v razmerju do družbenega razreda, družine, spolnih vlog in organizacije dela. Vse to je spremenilo tudi vidik vsakdanjega življenja posameznika, zato pride do tako imenovane individualizacije življenja posameznikov, ki postane ena glavnih značilnosti postmoderne oziroma sodobne družbe.

Slika 7: Značilnosti postmoderne – pozne moderne družbe

Vir: Lasten, prirejeno po Barle et al., 2005

1.2 GLOBALIZACIJA IN INDIVIDUALIZACIJA V POSTMODERNI DRUŽBI

Prelom tisočletja je označen tudi kot *obdobje visoke moderne*, ki na vsakdanje življenje ljudi deluje na dva bistvena načina:

- na *splošni in svetovni ravni* kot *globalizacija* ter
- na *osebni ravni* kot intenzivna *individualizacija* življenjskih potekov (Rener, 2007).

1.2.1 Globalizacija družbe

V nadaljevanju si pogledjmo, kateri dejavniki so vplivali na globalizacijo družbe, ki smo ji priča danes. Med te štejemo:

- globalno naravo kapitala in razmah globalnih trgov,

- globalno gibanje ljudi po svetu,
- porast pomena informacijske tehnologije, proizvodnje, porabe in prostega časa,
- zavedanje okoljskih problemov z globalnimi posledicami,
- politične probleme, ki presegajo nacionalno državo.

Globalizacija se kaže skozi:

- *ekonomski vidik* kot stopnjevanje ekonomskega tekmovanja pri proizvodnji, distribuciji in potrošnji dobrin in uslug,
- *politični vidik* kot napad na nacionalno državo in nacionalizem, pa tudi kot krepitev meja in porast nacionalizma,
- *kulturni vidik* kot posledice za lokalne kulture, porast nadnacionalnih korporacij (Lawson et al., 2004, 62).

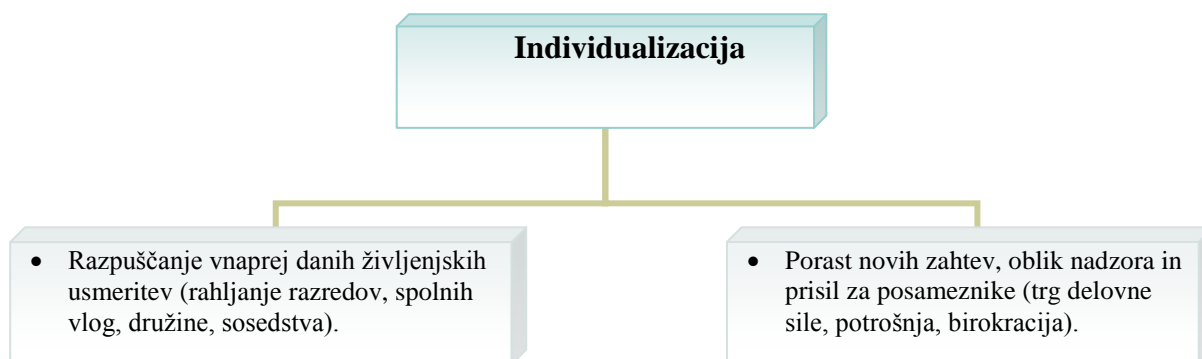
Globalizacija predstavlja raztegovanje liberalnega kapitalizma po vsem svetu. Temeljni globalizacijski procesi so se začeli odvijati v ekonomskem in političnem smislu od sedemdesetih let 20. stoletja dalje. Svet se spreminja v »globalno vas«. V zadnjih desetletjih globalizacijo pospešuje razvoj transportnih in komunikacijskih tehnologij (»mcdonaldizacija sveta«). Doživljanje tveganj – podobno kot doživljanje globalizacije – obvladuje sindrom TINA (There Is No Alternative). Oboje se skuša prikazovati kot vremenski pojav zunaj dosega človeške dejavnosti (Rener, 2007).

1.2.2 Individualizacija posameznika

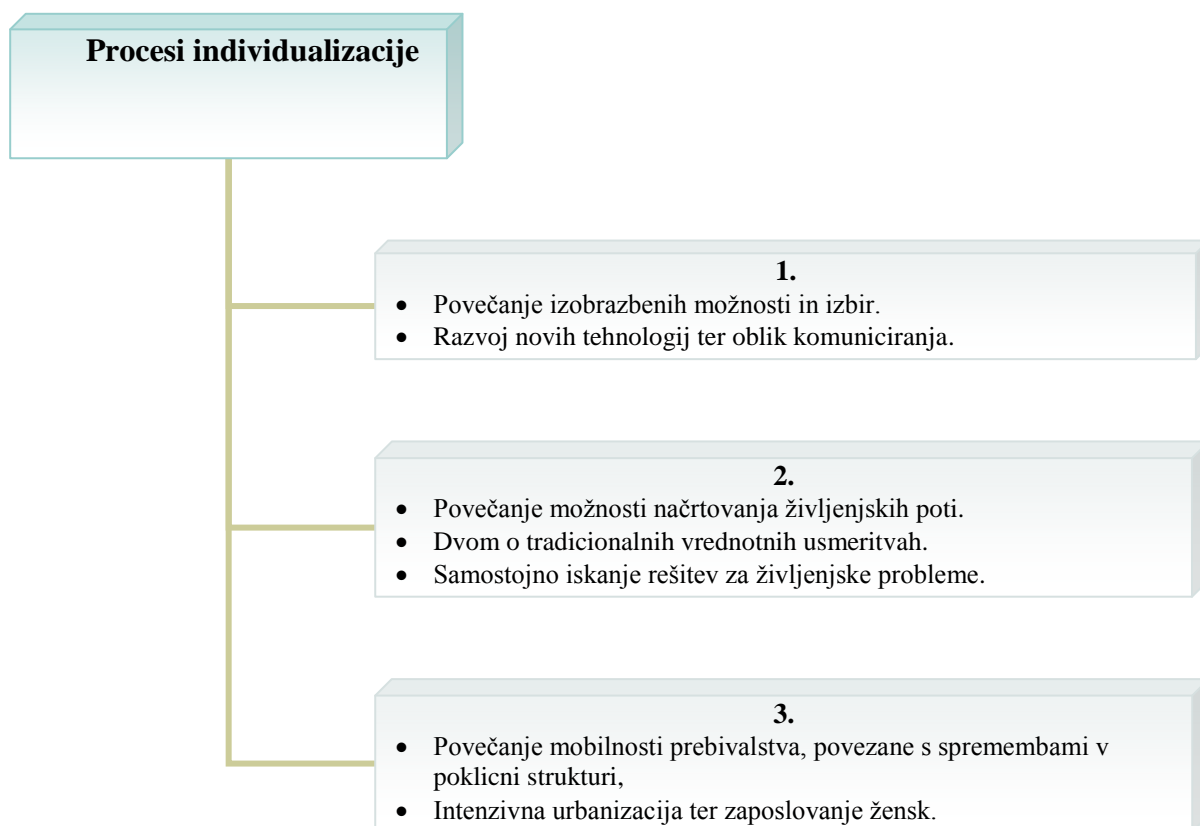
Na procese individualizacije je začel opozarjati eden izmed vodilnih nemških sociologov, Ulrich Beck (2001), tvorec teorije individualizacije, ki navaja, da postaja posameznik v današnjem svetu vse bolj odvisen od samega sebe, od svoje lastne usode na trgu dela z vsemi tveganji, ki jih to prinaša. Tako je prisiljen sam sprejemati *odločitve* o svojem življenju, ki pa zaradi same narave družbe nikakor niso enoznačne in določene, temveč *vse bolj tvegane*. Ima sicer *večje možnosti izbire* tako o sebi kot o svoji lastni usodi na področju dela, izobraževanja in družine, vendar hkrati tudi *večja tveganja*, da bodo te izbire napačne. Posameznik ostaja zmeden in negotov, zato *sodobno družbo imenuje »družba tveganja«*.

V sodobni družbi so *tveganja neenakomerno porazdeljena* – »revščina priteguje nesrečno obilje tveganj, nasprotno pa bogastvo v dohodku, moči in izobrazbi, ki se vselej zgošča na vrhu, zagotavlja varnost in brani pred tveganji» (Beck, 1992, 35).

Individualizacija predstavlja posameznikovo težnjo po individualnem življenjskem slogu – vsak sam odloča o svoji izobrazbi, poklicu, delovnem mestu, kraju in načinu življenja. V sodobnih družbah so »svobodne izbire« (o čemer koli že, sploh pa o življenjsko pomembnih rečeh) lahko le začasne in zato prej ko ne iluzorne, kajti ljudi usmerjajo v ukvarjanje s samim seboj, zmanjšujejo možnosti prepoznavanja strukturnih prisil, zmanjšujejo sodelovanje in solidarnost (Rener, 2007).

Slika 8: Dva procesa individualizacije
Vir: Lasten, prirejeno po Ule et al., 2002

Slika 9: Procesi, ki so povzročili individualizacijo v sodobni družbi
Vir: Lasten, povzeto po Beck, v: Ule, 2008, 35

V sodobni družbi se spremenijo tudi oblike družin, odnosi med spoloma, življenjski stili in kakovost življenja. Po drugi svetovni vojni se spremeni tudi družbeni položaj žensk, saj se začnejo množično izobraževati in zaposlovati, med spoloma pa obstajata simetrična delitev vlog in medsebojno spoštovanje.

Za posameznika v sodobni družbi pa je značilen proces osamosvajanja v razmerju do družbenega razreda, družine, spolnih vlog in organizacije dela. Posameznik postaja odvisen od trga delovne sile, izobraževanja, socialnega skrbstva in zdravstva, kar prinaša s seboj večjo izbiro in hkrati tudi večje tveganje. Vse to je spremenilo tudi vidik vsakdanjega življenja posameznika, zato pride do tako imenovane individualizacije življenja posameznikov, ki postane ena glavnih značilnosti sodobne družbe.

Vsakdanje življenje posameznikov je prežeto s tveganimi prehodi iz šolanja v poklic, ustvarjanje družine, kariere itd. Posamezniki razvitih družb ostajajo le na videz svobodni in neodvisni, v resnici pa so izpostavljeni številnim družbenim konfliktom in nasprotjem, ki porajajo pritiske in strese. *Individualizacija življenja* torej prinaša s seboj *občutke negotovosti in nekompetentnosti*, pogojene s preštevilnimi življenjskimi izbirami (Ule, 1999).

Proces individualizacije torej ni homogen in enoznačen proces. Je ambivalenten, kar pomeni da je individualizacija sama zopet izziv in tveganje za ljudi, temeljni izziv in tveganje je že v tem, da od posameznika zahteva »izjemno zahtevno psihosocialno integracijo v družbo, ki je bila doslej vsaj delno v rokah posredujočih institucij družine, dela, raznih referenčnih skupin« (Ule et al., 2002, 29).

Kakšen odnos imajo mladi v Sloveniji do globalizacije in mobilnosti, si oglejte v naslednji najnovejši slovenski raziskavi Mladina 2010, ki jo v celoti najdete na spletnem naslovu:

(http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/).

1. Mladi v Sloveniji imajo do globalizacije ambivalenten odnos. Povezujejo jo tako s »civilizacijskimi« (demokratizacija, svoboda pri delu, potovanja in študij) kot tudi z »destruktivnimi procesi« (kulturni kolonializem, onesnaževanje okolja, revščina, kriminal).

2. Izkušnja tujine je med mladimi v Sloveniji večinski pojav, in to ne glede na starost ali spol, vendar je ta izkušnja po večini kratkotrajna.

3. Čeprav v Sloveniji delež mladih (15–29 let), ki v tujino emigrira za čas daljši od 12 mesecev, vse od leta 1998 narašča, pa je ta delež še vedno tako rekoč zanemarljiv (leta 2008 je znašal ca. 0,25 %).

4. Delež mednarodno mobilnih študentov v Sloveniji je pod Evropskim povprečjem in v longitudinalnem pogledu izkazuje relativno stabilnost. Trend naraščanja je mogoče zaznati le v okviru programa Erasmus, v katerega pa je bil leta 2008 še vedno vključen manj kot odstotek študentske populacije.

5. Med mladimi, ki so vsaj del študijskih obveznosti opravili v tujini, prevladujejo dekleta in tisti, ki izhajajo iz premožnejših družin.

6. Rezultati kažejo, da pri študijski mobilnosti mladih obstaja sorazmerno velik razkorak med načrtovano in realizirano mobilnostjo.

7. Ko gre za ovire študijske mobilnosti mladih, gre za mešanico objektivnih in subjektivnih dejavnikov, pri čemer velja, da prevladujejo prvi (prenizke finančne spodbude, premalo promocije potencialnih koristi, nepriznavanje v tujini opravljenih obveznosti, odgovornost do obveznosti, ki jih vežejo na domače okolje). (http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/, 20. 03. 2011)

1.3 MODERNIZEM IN POSTMODERNIZEM

Poglejmo si, kakšne razlike se pojavljajo med klasično moderno družbo ter postmoderno družbo oz. med *modernizmom* in *postmodernizmom* na dveh področjih družbenega življenja:

- na področju *kulture in identitete* (med *modernizmom* in *postmodernizmom*),
- na področju *družine in gospodinjstva*.

1.3.1 Modernizem in postmodernizem na področju kulture in identitete

Lawson et al. (2004, 13) shematsko prikazuje razliko med modernizmom in postmodernizmom, kar prikazujeta Tabela 1 in Tabela 2.

Tabela 1: Razlike med modernizmom in postmodernizmom v kulturi ter identiteti

	Značilnosti modernizma	Značilnosti postmodernizma
Na področju družbenih znanosti	<i>Postrazsvetljsko obdobje</i> . Gre za idejo napredka v smeri »boljše družbe«. Zgodnji sociologi (kot Comte, Durkheim, Marx in Weber) so poudarjali, da bo z naraščajočim znanstvenim pristopom, racionalnostjo in pozitivizmom družba napredovala v smeri boljšega razumevanja in k večji nadzorovanosti procesov.	Propad metapripovedi. Znanost ni priskrbela odgovorov. <i>Nismo premagali revščine, bolezni in različnih oblik zlorabe</i> . Teorije postajajo diskurzi brez absolutnih odgovorov. Posebno marksizem se je z zlomom starega sovjetskega bloka držav in zahodnimi vplivi na Kitajsko izkazal kot neustrezen.
V kulturi	<i>Kultura in družba</i> sta analitično ločeni. Mediji lahko odsevajo kulturo (kot ogledalo), vendar morajo biti ločeni od nje. Obstaja predpostavka o obstoju realnosti, ločene od predstav o njej.	Preseganje ločevanja med kulturo in družbo. Družba je medijsko zasičena, kjer reklamiranje postaja vsenavzoče. Na potrošnje vse bolj vpliva <i>popularna kultura</i> . Videz postane izjemno pomemben.
Visoka nasproti popularni kulturi	<i>Visoka kultura</i> naj bi pripadala elitnim skupinam, s tem da pri »množicah« ni bila sprejeta in cenjena, vključno z opero, baletom, klasično literaturo in glasbo.	<i>Preseganje razlikovanja med visoko in popularno kulturo</i> . Pojav klasične glasbe na območjih, kot so šport in področje popa. Popularnost raznih nadaljevanj in nogometa – z vse širšim krogom občinstva.
Znanje	Gre za podmeno, <i>da spoznanje lahko razkriva resnico</i> in uvaja racionalno gledišče, s katerega lahko opisujemo realnost in jo analiziramo.	Uvajanje podmene, <i>da absolutno ne obstaja</i> , s prevlado <i>relativizma</i> . <i>Postmoderni pisci</i> kot Jameson, Lyotard in Baudrillard vključujejo fragmentacijo in raznolikost.
Čas in prostor	<i>V literaturi in filmu</i> obstaja podmena o čistih, linearnih pripovedih. <i>Potovanja</i> zahtevajo čas, za prenos novic je morda potrebnih nekaj dni. Osebna izkušnja z drugimi deželami je lahko omejena.	Možnosti <i>drobljenja pripovedi</i> in prevrčanje predhodno sprejetih konvencij. <i>Krčenje sveta na globalno vas</i> . <i>Letala, sateliti in kabelski sistemi</i> so krčili svet. <i>Dogodki in novice</i> v mednarodnem prostoru so prikazani na naših TV-ekranih skoraj v trenutku, ko se zgodijo.

	Značilnosti modernizma	Značilnosti postmodernizma
V umetnosti	Modernizem se nanaša na niz kulturnih in estetskih slogov v začetku 20. stoletja. Značilno je iskanje »notranje resnice« za površino izkustva. Imena, ki jih povezujemo s tem, so Joyce, Yeats, Proust in Kafka v literaturi; Cezanne, Picasso, Matisse in ekspresionistično, futuristično, dadaistično ter nadrealistično gibanje v umetnosti. Arhitektura poudarja »modernost« z visoko dvigajočimi se stavbami, ki so kot nebotična mesta.	Postmodernizem se nanaša na gibanje v napredujočih kapitalističnih družbah, posebno, ko gre za umetnost. Gre za brisanje meja med umetnostjo in vsakdanjim življenjem ter konec razlikovanja med visoko in popularno umetnostjo. Poudarek je na površini in ne na poglobitvi. Propadanje mnogih nebotičnih stolpnic, ker se ljudje izogibajo življenju v njih – povezujejo jih z izolacijo, vandalizmom in izgubo igralnega prostora za otroke.

Vir: Prirejeno po Lawson et al., 2004, 13

S tem, ko se moderne države spreminjajo v postmoderne, se povečuje pomen civilne družbe, kamor se uvrščajo profitne, neprofitne ter prostovoljne organizacije. Sodobne države imajo vse manjšo moč in iščejo rešitve v civilni družbi. Globalizacija prinaša tako ekonomsko kot socialno negotovost, zato je povezovanje še toliko bolj potrebno. Kljub koncentraciji fizične in finančne moči ima država vse manjšo moč nad družbenim dogajanjem. Zato lahko moderna država preživi le s povezovanjem s civilnim sektorjem (Rus, 2003).

Slika 10: Modernost ter postmodernost življenjskega prostora

Vir slik:

<http://img.rtv slo.si/upload/Kultura/drugo/...>,
<http://t3.gstatic.com/images?q=tb...> (10. 05. 2011)

1.3.2 Modernizem in postmodernizem na področju družine in gospodinjstva

Lawson et al. (2004, 33) podaja shematski pregled družbenih sprememb od modernizma

Na prireditvah, kjer to ni običajno, npr. na Olimpijskih igrah, se pojavlja klasična glasba. Oglejmo si video, ki nam pričara povezavo teh dveh, sicer neobičajnih kombinacij. Najdete ga na spletnem naslovu: <http://www.youtube.com/watch?v=bUA2oPV6O>. Uživajte ob zvokih mladega pianista Maksima Mrvice.

Poiščite še druge nenavadne kombinacije in povezave ter jih predstavite skupini. oziroma modernosti do postmodernizma oziroma postmodernosti na področju družine in gospodinjstva, kar prikazuje Tabela 2.

Tabela 2: Razlike med modernizmom in postmodernizmom v družini in gospodinjstvu

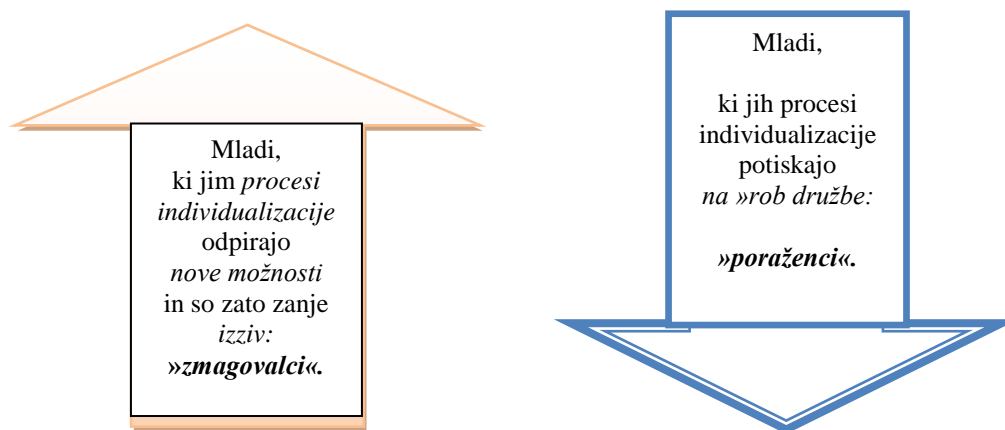
	Modernost	Družbene spremembe	Postmodernost
Ključni pojmi	Družina – njene značilnosti so povezanost in čut dolžnosti. Sorodstvo – mreža sorodnikov, ki so povezani po krvni zvezi ali s poroko.	Demografske spremembe: daljša pričakovana življenjska doba, manjše družine.	Družine – lahko živijo v skupnem gospodinjstvu ali pa ne. Gospodinjstva – skupine ljudi, ki skupaj uporabljajo hišne pripomočke na istem stanovanjskem naslovu.
Poudarek na	Poenotenost strukture in funkcij: enotni recepti o tem, kako naj poteka družinsko življenje, objektivne dobre lastnosti nuklearne družine, netradicionalne družinske oblike kot vzrok družbenih problemov.	Zaposlitvene priložnosti: več za ženske, manj za močne fizične delavce.	Diverzifikacija struktur: <i>potreba po razumevanju vlog, odnosov in načinov, kako se obveznosti sprejemajo, izpolnjujejo in opuščajo, relativizem – sprejemanje pravilnosti različnih načinov življenja, nezmožnost presoje, da je en način boljši od drugih.</i>
Podmene	Življenjski cikelus – oblikovanje družine je predvidljiv vzorec: začne se s poroko, razvija se z rojstvom otrok, se zmanjša ko otroci odidejo, partnerjeva smrt družino konča. Monogamna heteroseksualna poroka je normalna, vse drugo je perverzno ali deviantno. Materinstvo je naravni instinkt. Podpora družinam s težavami, npr. družinska terapija.	Spolna revolucija: redefinicija ženske spolnosti, razširjanje kontracepcije. Nove tehnologije: vpliv na gospodinjstva, prosti čas, delo na domu.	Potek življenja – <i>osnovna enota je posameznik, ne družina, in človek lahko doživi celo vrsto družbenih situacij, ki so družbeno konstruirane in kumulativnega značaja, tako da način, na katerega oseba začne potek življenja in ga doživlja, lahko vpliva na to, kako ga bo končala. Ljubezen in osebna naklonjenost sta lahko potrebni za človekovo srečo. Starše je treba spodbujati in jim omogočati, da bodo dobri starši.</i>
Pomembne teorije	Funkcionalisti – idealizirani model družinskega življenja. Marksisti – značilnosti nuklearne družine, od katerih ima kapitalizem korist, ljudje so prepričani, da je to pravi način življenja.	Priseljevanje: vnašanje etnične raznolikosti.	Teorije akcije – prepoznavna zmožnost posameznika, da določa in izbira različne načine življenja. Postmodernizem – družbeni svetovi sestojijo iz kompetitivnih in kontradiktornih diskurzov.
Povezave z drugimi področji	Zdravje – definicije bolezni, npr. trditev, da je ženska histerija posledica pomanjkanja družine, medikalizacija družinskega življenja z reproduktivnimi tehnologijami. Kriminal – materialno pomanjkanje in družinska socializacija kot vzrok mladostnega prestopništva. Bogastvo, revščina in blaginja – skupnost prevzame skrb namesto neplačanih ženskih negovalk. Stratifikacija – razredne razlike v vzorcih vzgoje otrok.	Feminizem Upad vpliva religije Spremembe zakonov: ločitev, dekriminilizacija homoseksualnosti. Porast izobrazbe	Kriminal – gospodinjstva so žrtev kriminala. Bogastvo, revščina in blaginja – distribucija virov v gospodinjstvu in med gospodinjstvi. Stratifikacija – etnična raznolikost v družinskih in gospodinjstvih vlogah ter odnosih. Lokalnost – gentrifikacija ¹ v zvezi z oblikovanjem in sestavo gospodinjstev; gejevske vasi. Delo – porast dela na domu. Mediji – uporaba podob zamenjanih vlog v reklamne namene.

Vir: Prirejeno po Lawson et al., 2004, 33

¹Zaradi dragega življenja in posledično zaradi nezmožnosti življenja v mestu se poceni stavbe ali deli mest pogosto delavske četrti – spreminjajo v drage stavbe za obstoječi srednji razred. Prvotni prebivalci se pogosto izselijo na obrobje mest.

V mladosti obstajajo številne *skrite pasti individualizacije*. Mladost razpada na različna področja z raznimi življenjskimi nalogami, zato prinaša številne pritiske na ravni vsakdanjega življenja, med katerimi prevladujejo stresi zaradi občutka negotovosti, nekompetentnosti in obenem vse bolj zgodnji pritiski dolgoročnih izbir (Ule et al., 2002).

Takšne življenjske razmere pa so za mladostnike *težko pregledne in neobvladljive*, zato se nanje *odzivajo* na različne načine. Odzive mladih na tako stanje lahko razdelimo na dve kontrastni skupini: zmagovalci in poraženci (Slika 11)

Slika 11: Zmagovalci in poraženci kot produkta individualizacije

Vir: Lasten, prirejeno po Ule et al., 2002

Povzetek poglavja

1. *Družba se je v preteklosti močno spreminjala.*
2. *Delimo jo na dve glavni obliki: tradicionalno družbo, v katero spadata predmoderna in moderna družba (do prve polovice 20. stoletja), ter na postmoderno družbo (od druge polovice 20. stoletja dalje).*
3. *Postmoderna družba današnjega časa je imenovana tudi »družba tveganja«; tako jo je poimenoval sociolog Ulrich Beck.*
4. *Za obdobje postmoderne družbe sta značilna procesa globalizacije sveta in individualizacije posameznika.*
5. *Posameznik ima na voljo večje število izbir in možnosti, ki mu jih ponuja razvitost sodobnega sveta, a hkrati se s tem večajo tudi možnosti, da se napačno odloči.*
6. *Posameznik je postavljen pred številna nepredvidljiva tveganja, kar mu poleg ugodja prinaša tudi strah in negotovost.*
7. *Postmoderno obdobje je prežeto z globalizacijo, ki jo omogočata hiter razvoj in razmah po vsem svetu.*
8. *Posameznik pogosto ostaja prepuščen svojim odločitvam, za katere pogosto niti ne ve, ali so prave.*

9. *Socialne stiske se kopičijo* na ramenih revnejšega dela prebivalstva, medtem ko se *kopiči bogastvo* v rokah peščice posameznikov.
10. *Razlike* med moderno in postmoderno družbo se kažejo v *vseh delih družbe*.
11. Sodobna družba tveganja »proizvaja« *zmagovalce* in *poražence*.

Vprašanja za ponavljanje

1. Navedite časovno delitev družbe.
2. Opišite razlike med predmoderno in sodobno – postmoderno družbo. Navedite primere, s katerimi pojasnite razlike.
3. Utemeljite, zakaj je današnja družba poimenovana »družba tveganja«.
4. Kako se kaže proces individualizacije v današnji družbi tveganja?
5. Izmislite si zgodbo. V njej prikažite dva mladostnika, enega kot »zmagovalca«, drugega kot »poraženca«. Izhajajte iz teoretičnih spoznanj prvega poglavja.
6. Naredite SWOT (slov. SPIN²) analizo (določite prednosti, izzive, slabosti in nevarnosti) vpliva globalizacije in individualizacije na sodobno družbo.

SWOT – SPIN analiza	Globalizacija	Individualizacija
Slabosti		
Prednosti		
Izzivi		
Nevarnosti		

Priporočena literatura

- Beck, U. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina, 2001.
- Lawson et al. *Sociologija: shematski pregledi*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije, 2004.
- Barle, A., et al. *Uvod v sociologijo: učbenik za sociologijo v gimnazijskem izobraževanju*. Ljubljana: DZS, 2005.
- Renner, T. Globalizacija, individualizacija in socialna izključenost mladih. *IB revija*, 2007, št. 2, str. 40–49.

²SWOT (slov. SPIN) analiza je namenjena analizi določenega področja, pri čemer se je potrebno osredotočiti na štiri elemente – le-ti tvorijo podlago za celotno analizo področja, ki ga želimo proučiti; v našem primeru se je potrebno osredotočiti na povečano aktivnost prebivalstva na področju prostovoljnega dela.

2 MLADOSTNIK V SODOBNI DRUŽBI

Uvod

Družbene spremembe, opisane v prejšnjem poglavju, nedvomno močno vplivajo na mladostnike. Njihovo poznavanje nam lahko odkriva nove poti reševanja mladinske problematike. Izzivi in tveganja v postmodernejši družbi naj tvorijo okvir za različne politike, ki obravnavajo mlade. Raziskava Mladina 2010 (2011) nam ponuja številne ugotovitve. Poglejmo si nekaj izsledkov.

Slika 12: Sodobna mladost
Vir: Microsoft Office Online

1. Mladi v Sloveniji se vedno bolj zgovorno identificirajo z odraslostjo, hkrati pa vedno pozneje uresničujejo realne prehode, kot so odselitev od staršev, vzpostavitev ekonomske neodvisnosti in lastne družine.
2. V obdobju 2010–2020 bo število mladih (15–29 let) v Sloveniji upadlo za dobrih 20 %.
3. Število starejših (65 let in več) prebivalcev na enega mladega se bo do leta 2050 v Sloveniji predvidoma skoraj potrojilo.
4. Velika večina mladih v Sloveniji vidi staranje prebivalstva kot resen problem, odnose med mladimi in starejšimi ocenjuje kot napete in v tej zvezi ne pričakuje sprememb na bolje.
5. Dobrih 40 % mladih meni, da je v Sloveniji boljše poskrbljeno za starejše kot za mlade in da bi se morali starejši odreči delu svoje blaginje v korist mladih.
6. Skoraj dve tretjini vprašanih izraža nezadovoljstvo s splošnim odnosom slovenske družbe do mladih.
7. Najbolj nezadovoljni z odnosom družbe do mladih so tisti, ki imajo ali lahko računajo, da bodo imeli težave pri zaposlovanju.
8. V zadnjih dveh desetletjih se občutno povečuje delež mladih, ki živijo v vaseh in majhnih naseljih, zmanjšuje pa se delež mladih v urbanih okoljih.
9. V zadnjem desetletju se je izrazito povečal delež mladih, ki študirajo, kar Slovenijo umešča visoko nad povprečje EU 27 glede vključenosti mladih v izobraževanje. Sočasno se je močno znižal delež mladih, ki imajo kakršno koli obliko redne zaposlitve.
10. Spremembe na področju poročnosti, rodnosti in starosti matere ob rojstvu prvega otroka se umirjajo. V zadnjih petih letih se, predvsem v starostni skupini 25–29 let, kažejo celo premiki v smeri rahlega naraščanja poročnosti in rodnosti (http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/, 20. 03. 2011).

V drugem poglavju učbenika bomo obravnavali:

- značilnosti mladosti in mladostnika v postmodernejši družbi,
- tveganja, ki prežijo nanj, ter izzive, ki mu jih ponuja družba,

- linearni vzorec odraščanja in ga primerjali z današnjim vzorcem,
- socialno izključenost mladih,
- protislovja mladosti v današnji družbi,
- pomen socializacije in krog oblikovanja mladostnikovega vedenja.

2.1 POJMOVANJE MLADOSTI V PRETEKLOSTI IN DANES

2.1.1 Mladostnik v tradicionalni družbi

Šele konec 19. stoletja se je izoblikovala posebna starostna skupina posameznikov, ki se je po svojih psiholoških, socialnih in kulturnih značilnostih razlikovala tako od kronološko mlajših (otrok) kot od starejših skupin (odraslih) (Marjanovič Umek et al., 2004).

V tradicionalnih družbah je moral mladostnik samo postopoma zavestno ponotranjiti vzorce vedenja, motivacij in ideoloških predstav, ki so jih pred njim že utemeljile in ovrednotile razne avtoritete, kot sta na primer družina in socialno okolje. Velika večina mladih je hitro vstopila v delovni in reproduktivni proces, ki sta bila jasno in fiksno začrtana. Mladi niso imeli ne časa ne priložnosti, da bi pretehtali alternativne življenjske poti in sprejeli potencialno tvegane odločitve (Ule, 2000).

Tradicionalno pojmovanje mladosti se je povezovalo s konceptom »adolescence«, ki je mlade ljudi povezovala v homogeno skupino, ki se je razlikovala različno od odraslih. Mladost je tu pomenila prehodno in pripravljalo obdobje življenja, institucijo prehoda v neodvisnost, avtonomijo in samoopredelitev. Vendar pa letnica rojstva, edina skupna značilnost neke skupine, še ni privedla do oblikovanja mladine kot homogene socialne enote, torej skupine s sorodnimi stališči, cilji in vrednotami (Ule, 1996, 2002), kar se je zgodilo v 20. stoletju.

2.1.2 Mladostnik v sodobni postmoderni družbi

Največja revolucija v sodobni družbi je bila *revolucija mladine*, ki se je začela v šestdesetih letih 20. stoletja. Novi procesi individualizacije, identitete in življenjskih stilov ter spremembe v kakovosti življenja se odražajo v celotni sodobni družbi.

Mladost kot posebno življenjsko obdobje med otroštvom in odraslostjo je »odkrila« šele industrijska družba, modernizacija v 20. stoletju pa je najbolj vplivala na spremembe odraščanja in potek mladosti, zato je *20. stoletje imenovano tudi stoletje mladine* (Ule, 1999, 2002, 2003).

»*Dvajseto stoletje* je brez dvoma *stoletje mladine*, ki postane fenomen tega stoletja. Mladina je postala v pomembna družbena skupina, ki je naravnost eksplodirala, očarala in z mladostjo napolnila ves sodobni svet (Ule et al., 2002).

Mladost vaših staršev se razlikuje od vaše mladosti. V skupini razpravljajte o razlikah v odraščanju vaših staršev in vas.

Zgodovinske spremembe v pojmovanju mladosti/mladine v preteklosti in danes si oglejmo na Sliki 13.

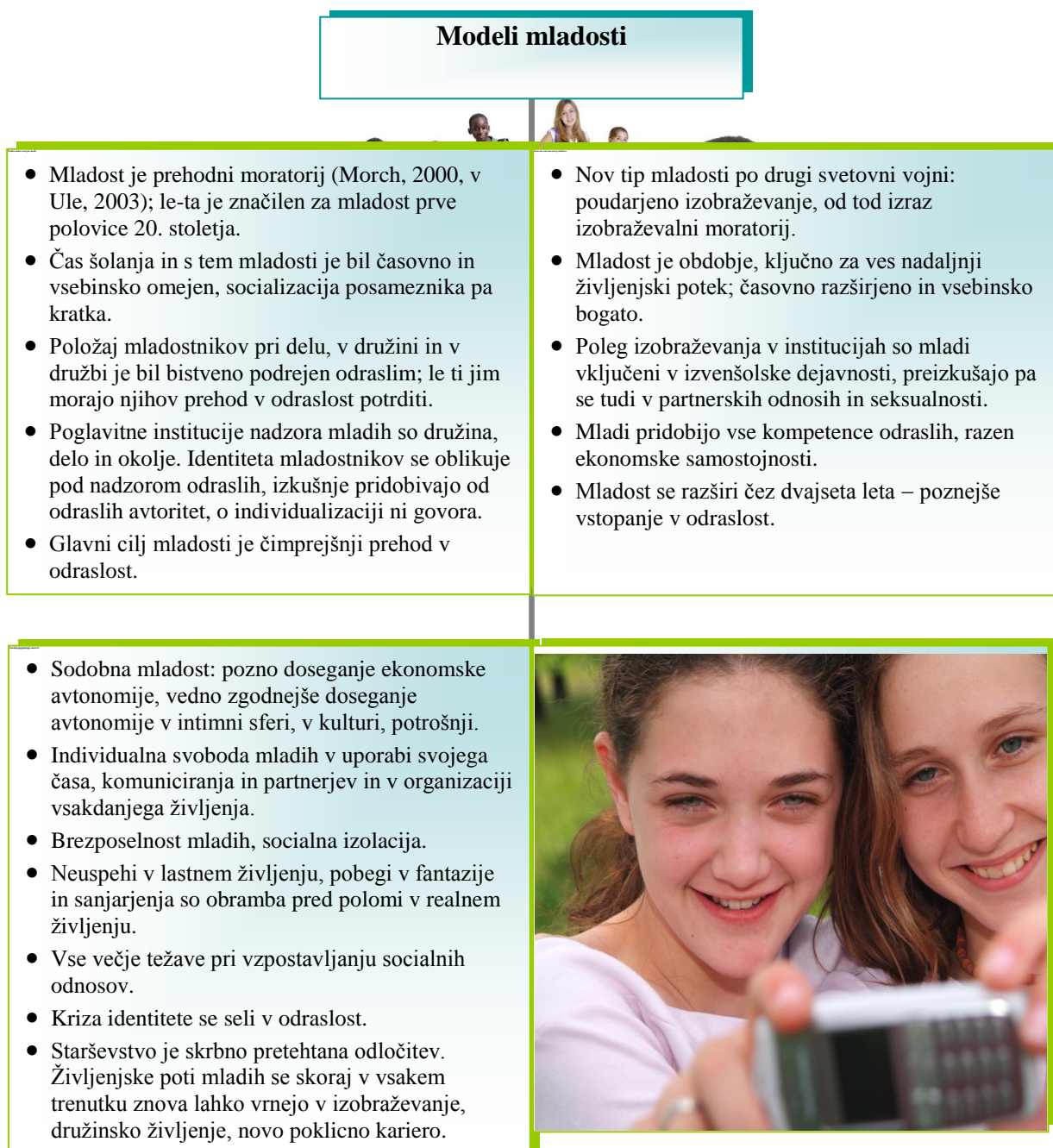

Slika 13: Zgodovinske spremembe v pojmovanju mladosti/mladine

Vir: Lasten, prirejeno po Ule, 1996; Ule v: Gillis, 1999

2.1.3 Modeli mladosti

Kakšne vrste mladosti se pojavljajo v družbi? Kateri modeli so prevladujoči? Da jih bomo lažje razlikovali, si jih ogledmo na Sliki 14, ki ponazarja bistvene razlike med njimi.

Slika 14: Modeli mladosti

Vir: Lasten, prirejeno po Ule, 1996, 1999, slika Microsoft Office Online

2.1.4 Tipi osebnosti mladostnikov

Caspi (2000, v: Marjanovič Umek et al., 2004) je med mladostniki opredelil tri osebnostne tipe, ki si jih lahko ogledate na Sliki 15.

Tipi osebnosti mladostnikov

Zadržan tip osebnosti

- Ima visok nadzor nad svojim vedenjem (previdno in zadržano vedenje).
- Dosledno upošteva socialne norme.
- Izogiba se tveganju in povzročanju škode drugim.

Tip osebnosti z negativnim čustvovanjem

- Je agresiven in odtujen.
- Nagnjen je k tveganju.
- Večkrat se vede nasprotujoče.
- Ima slab nadzor nad vedenjem.

Tip osebnosti s pozitivnim čustvovanjem

- Teži k dosežkom.
- Ima primeren nadzor nad svojim vedenjem.
- Ima optimističen pogled v prihodnost.

Vir: Lasten, prirejen po

Soft Office

2.1.5 Vrste mladosti in n

Ali obstaja le ena vrsta mladosti današnjih mladostnikov ali prehodi v odraslost, obstaja nadaljevanju učenika. Tal prikazana in opisana na Slik

Vrste mladosti v današnji družbi

Klasična mladost – šolajoča se mladina do 20. leta starosti.

- V to obdobje, ki ga imenujemo tudi adolescenca, sodi obdobje po obveznem šolanju.
- Zajema predvsem vajeniško in dijaško mladino med 15. in 19. letom.
- Prehod v odraslost je sinhron; vse kriterije za vstop v odraslost dosežejo mladostniki sočasno.
- V postmoderni družbi pa se v prehodu iz mladosti v odraslost zgodijo bistvene spremembe – podaljševanje izobraževanja za vse več mladih povzroča, da le-ti po koncu adolescence ne vstopajo v odraslost.

Skrajšana mladost – zaposleni mladi

- Je mladost mladih delavcev in kmetov.
- Predčasno oziroma zgodaj se zaposlijo, so torej ekonomsko neodvisni.
- Vseeno pa jih odrasli obravnavajo kot manj izkušene in manj usposobljene.
- Velikokrat so deležni podcenjevanj in pritiskov.
- Ekonomska neodvisnost jim omogoča hitro doseganje izrazov odraslosti (ustvarjanje družine, urejanje osnovnih življenjskih vprašanj).

Vsiljena mladost – nezaposleni mladi

- Sem se štejejo nezaposleni mladi, ki nimajo ekonomske in sociokulturne samostojnosti.
- Svojo mladost doživljajo kot izgubo ter stalno odlaganje odraslosti, ekonomske in sociokulturne neodvisnosti ter samostojnosti.

Podaljšana mladost ali postadolescenca – študenti

- Je posebna oblika mladosti, ki nastopi po koncu klasične mladosti (20–24 let).
- Množično se je pojavila v povojnem obdobju.
- Zanj je značilno predvsem podaljšano šolanje in s tem odmikanje vstopa v poklic (pozna dvajseta in celo trideseta leta).
- Omogočil jo je »boom« šolanja mladih na višjih in visokih šolah.
- V postadolescenci posameznik preverja, ali socialne vloge, ki mu jih ponuja obstoječa družba, sploh ustrezajo njegovim predstavam o sebi in družbi.

Mlajša odraslost – nova doba v zadnjem desetletju – »mladi odrasli«

- Spremenjeni ekonomski pogoji, težji vstop v zaposlitev narekuje dodatno fazo mladosti; mlajšo odraslost.
- Gre za pasivno generacijo (25 do 29 let), ki živi v varnem krogu izvornih družin. Ljubi predvsem mir, manj pa aktivno in vznemirljivo življenje.
- Manj so pripravljeni na izzive tveganja javnega življenja, ne želijo se družbeno uveljavljati.
- Ne opravljajo tipičnih dejavnosti odraslih, kot so zaposlitev, lastna družina, rojevanje otrok, ker se še šolajo, ker so nezaposleni, ali ker želijo čim dlje časa ohraniti »mladostniški« življenjski stil, zato obveznosti odraslosti prelagajo na poznejša leta.

Slika 16: Vrste mladosti in njene značilnosti v sodobni družbi

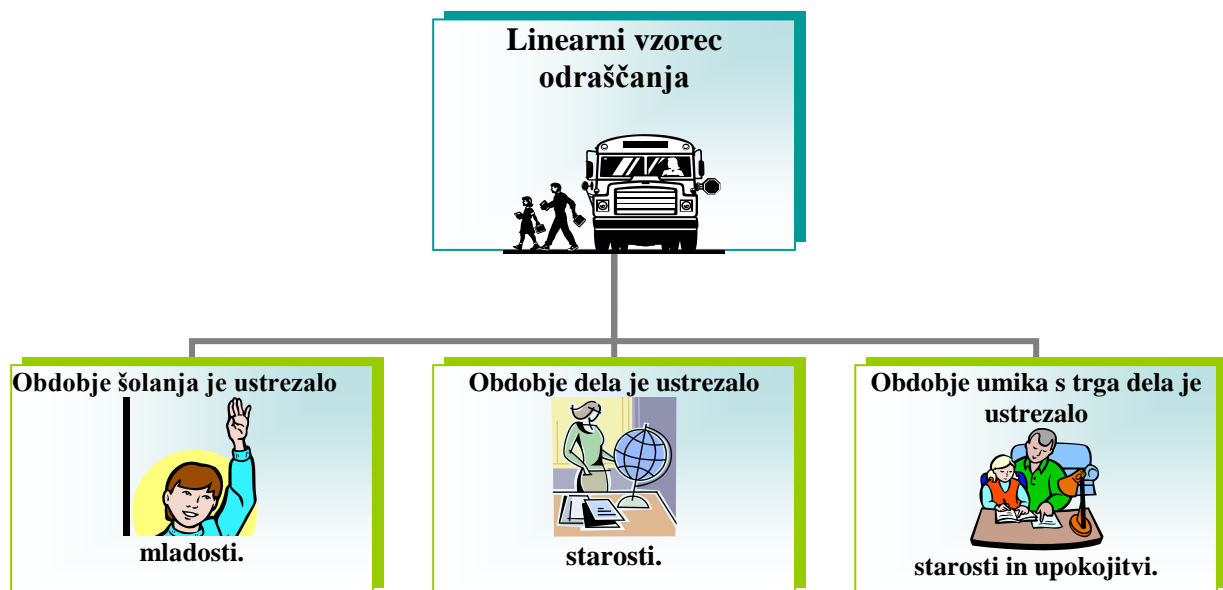
Vir: Lasten, prirejeno po: Ule, 1995; Ule in Kuhar, 2003

2.1.6 Izzivi mladostnikov v sodobni družbi

Izzivov, ki jih za posameznike, predvsem mladostnike, predstavlja sodobna družba, ne moremo razumeti brez pogleda v preteklost. Da spoznamo, zakaj je *mladostnik v sodobni družbi izpostavljen množici različnih tveganj*, se moramo najprej ozreti v potek njegovega življenja, ki se je v zgodovini spreminjal.

Življenjski potek pomeni »nekakšno potovanje posameznice ali posameznika skozi življenjski cikel od rojstva do smrti« (Ule, 2008, 17). Pojem življenjskega poteka je hkrati *psihološki* (nanaša se na spremembe v posameznikovi identiteti in socialni vključenosti v življenje) in *sociološki* (nanaša se na družbene, institucionalne spremembe v socialnem in zgodovinskem času, ki vplivajo na življenjski potek) (Ule, 2008).

Še pred nekaj desetletji je življenjski potek sledil *linearnemu vzorcu odraščanja*, ki ga prikazuje Slika 17.

Slika 17: Linearni vzorec odraščanja, značilen za obdobje pred nekaj desetletji

Vir: Lasten, prirejeno po Ule, 2008, 7, slike: Microsoft Office ClipArt

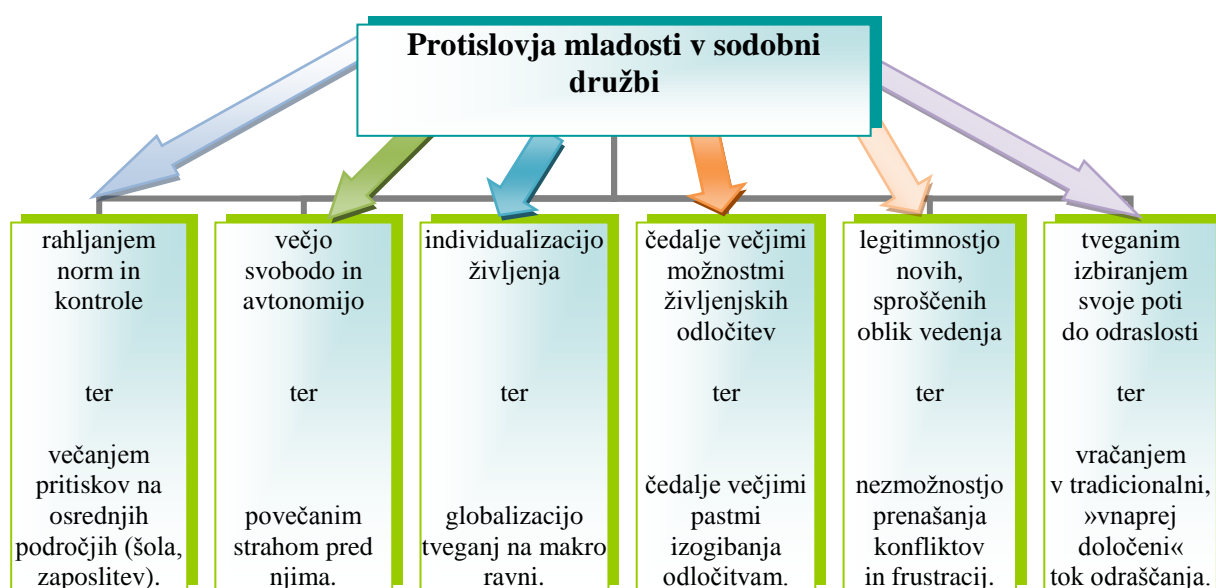
V paru ugotovite, katere so tipične značilnosti odraščanja v sodobni družbi, in jih primerjajte z linearnim vzorcem odraščanja, značilnim za čas pred nekaj desetletji. Spremembe, značilne za današnji čas, zapišite v obliki miselnega vzorca in jih predstavite v študijski skupini.

Za 20. stoletje je značilna klasična moderna družba, kamor lahko umestimo *standardizirane življenjske poteke*. Za to družbo je značilno, da je bila država temeljni dejavnik opredeljevanja pravil, saj je predvsem prek pravnih institucij urejala življenje ljudi glede na splošna načela. Tako je bila na primer starostna stopnja za udeležbo v izobraževanju formalno določena. Življenjski poteki so bili zato zelo formalizirani in standardizirani. »Javno«, institucionalizirano življenje je tu ločeno od »zasebnega«, neinstitucionaliziranega življenja (Ule, 2008).

Slika 18: Mladostnik v sodobni družbi
Vir: Microsoft Office Online

Temeljne značilnosti izzivov in protislovij mladosti v sodobni družbi prikazuje Slika 19.

Slika 19: Protislovja mladosti v sodobni družbi
Vir: Lasten, prirejeno po Ule, 2000

2.1.7 Podaljšana mladost

Rener in Švab (v: Ule et al., 1996) menita, da vse več mladih, predvsem študentov, živi svojo podaljšano mladost pri starših. Živijo s starši hkrati skupaj in narazen. Gre za obdobje, ki ga označuje t.i. fenomen podaljšane mladosti, v katerem si mladi vse kasneje ustvarjajo lastno družino, kar se izraža npr. v nižanju stopenj rodnosti, prelaganj odločitev za starševstvo, vedno daljši dobi študija.

LAT faza pomeni »living apart together« in je torej nekakšno vmesno obdobje med družino in odvisnostjo in neodvisnostjo mladih. Mladi so v tem času ekonomsko odvisni od staršev, a hkrati socialno neodvisni. Za to obstaja več razlogov, npr. brezposelnost, udobno in cenovno ugodnejše življenje pri starših, razumevanje med starši in otroki, materialna in čustvena varnost, podaljšano obdobje študija. LAT faza ne pomeni vedno idealen način življenja, kar velja tako za starše kot za otroke (Rener in Švab, v: Ule et al., 1996).

Na spletnem naslovu: <http://www.zzsp.org/revija/2002/02-3-308-334.pdf>, si preberite članek avtoric Metke Kuhar in Mirjane N. Ule »Družina kot projekt družinske usmeritve mladih«. Razpravljajte o njem ter izpostavite ključne ugotovitve.

2.2 ŠTUDIJE MLADINE

Center za socialno psihologijo (v nadaljevanju CSP), ki deluje v okviru Fakultete za družbene vede, izvaja družboslovne raziskave, kar si lahko ogledamo v nadaljevanju.

CSP je v devetdesetih letih naredil preboj v sociološkem raziskovanju mladine in mladosti v Sloveniji. Je edina institucija v Sloveniji, ki se je celovito lotila raziskav in študij mladine, mladosti, sprememb odraščanja in življenjskih potekov v tranzicijskem času in zbrala tudi obsežne in pomembne baze podatkov, izdala temeljne publikacije in svoje ugotovitve posredovala zainteresirani strokovni in laični javnosti. Že prva in edina raziskava mladine v letu 1985 na področju bivše Jugoslavije, v kateri je sodelovala predstojnica CSP (glej Ule M. Mladina in ideologija, Ljubljana, DE, 1988), je opozorila na naraščajoče modernistične in transformistične potenciale med mladino v Sloveniji z relativno visoko stopnjo tolerantnosti do kulturne, religiozne, etnične različnosti. Rezultati raziskave v osemdesetih letih so imeli tako napovedovalno vrednost in so bili narejeni v tako zanimivem časovnem preseku, da so naravnost terjali nadaljevanje raziskovanja in ugotavljanja, kaj se dogaja z mladino v prelomnih devetdesetih letih v Sloveniji in kako mladi reagirajo na pomembne tranzicijske procese. [...]. Raziskave:

Posledice diskriminacije na družbeno, politično in socialno vključenost mladih v Sloveniji:

- [analiza glede na spol, spolno usmerjenost ter etnično pripadnosti](#)
- [Youth – actor of social change? \(UP2YOUTH\)](#)
- [Komunikacijski in avtoritetni odnosi med starši in mladimi](#)
- [Strateške usmeritve na področju dela z mladimi](#)
- [Geneza šolske \(ne\)uspešnosti in socialno umeščanje šolsko manj uspešnih otrok Thematic Study on Policy Measures Concerning Disadvantaged Youth](#)
- [Potrebe mladinskih organizacij v Mestni občini Ljubljana](#)
- [Kakovost življenja otrok in mladostnikov v Sloveniji: študija problema osipništva v Sloveniji](#)
- [Telesna samopodoba mladih](#)
- [Mladina 2000](#)
- [Mladina '98: Socialna ranljivost mladih](#)
- [Mladina '97: Prosti čas mladih v Ljubljani](#)
- [Mladina '95: Vrednote in življenjski stili študentske mladine Mladina '93](#)

(http://csp.fdv.si/raziskave/raziskovalni_projekti/studije-mladine-in-zivljenjskih-potekov/, 04. 05. 2011).

Razdelite se v skupine velikosti do pet članov. Na zgornjem spletnem naslovu: (http://csp.fdv.si/raziskave/raziskovalni_projekti/studije-mladine-in-zivljenjskih-potekov/), si izberite eno izmed sedmih raziskav (od leta 2000 dalje) ter napišite njen povzetek (največ do 1000 besed). Predstavite ga celotni skupini.

2.2.1 Raziskava Mladina 2010

Pod okriljem Urada za mladino je bila v letu 2010 opravljena empirična študija mladih v Sloveniji z naslovom Mladina 2010, ki predstavlja nadaljevanje predhodno omenjenih študij. Raziskava obravnava naslednja področja mladih:

1. Demografske spremembe in medgeneracijsko sodelovanje
2. Izobraževanje in usposabljanje
3. Ustvarjalnost, kultura, prosti čas
4. Virtualizacija vsakodnevnega življenja

5. Zaposlovanje in podjetništvo
6. Trajnostni način družbenega delovanja
7. Bivanjske in stanovanjske razmere
8. Zdravje in dobro počutje
9. Participacija in socialna vključenost
10. Prostovoljne dejavnosti
11. Mobilnost mladih in globalizacija.

Izsledki raziskave Mladina 2010, ki si jo v celoti lahko ogledate na spletnem naslovu: http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/ (10. 04. 2011), so vključeni v posamezna poglavja učbenika, ključne ugotovitve celotne študije pa kažejo naslednji položaj mladih v Sloveniji, prikazan v nadaljevanju.

Število mladih v Sloveniji se je v zadnjih desetih letih zmanjšalo za 11 odstotkov. V naslednjem desetletju lahko pričakujemo kar 20 odstotni upad. Število starejših (65+) prebivalcev na enega mladega se bo do leta 2050 v Sloveniji predvidoma skoraj potrojilo.

Odraščanje, ki je bilo v preteklosti pretežno standardizirano in predvidljivo, je v sodobnih razmerah postalo individualni projekt, za katerega je odgovoren vsak sam. Sodobni mladi v Sloveniji se osebne odgovornosti za svoje 'izbirne biografije' dobro zavedajo in se temu tudi zelo dobro prilagajajo. Razmere pa niso naklonjene uspešnemu prehajanju mladih v svet dela, samostojnega življenja in ustvarjanja lastne družine.

Delež mladih, ki so vključeni v izobraževalni sistem, je v Sloveniji skozi zadnje desetletje naraščal bistveno hitreje v primerjavi s povprečjem držav EU27. Na ravni srednjih šol ugotavljamo, da je splošno počutje mladih v šoli zelo dobro, Slovenija pa ima tudi najnižji delež osipnikov v okviru držav EU27.

V letu 2008 je bil delež študirajoče populacije med 20. in 24. letom v Sloveniji daleč najvišji v okviru EU27. Mladi izražajo precejšnje nezadovoljstvo s slabo povezanostjo izobraževalnega sistema in potrebami trga dela.

Mladi se v povprečju zelo dobro počutijo tudi v svojih izvornih družinah. Po nekaterih raziskavah so slovenski mladostniki v okviru EU27 med tistimi, ki imajo najboljše odnose s starši.

Slovenija zaseda prvo mesto v EU27 po deležu začasno zaposlenih mladih (15-24). Delež mladih z redno zaposlitvijo za nedoločen čas je v zadnjem desetletju izrazito upadel. V 29. letu starosti je leta 2000 takšno zaposlitev imelo približno 60 %, leta 2010 pa le še 48 %. Zaskrbljujoče je hitro povečevanje števila brezposelnih diplomantov.

Položaj mladih v Sloveniji tako v veliki meri določa kombinacija močnih družinskih podpor in dolge vključenosti v (sorazmerno socialno naravnani in prijazen) izobraževalni sistem na eni, in izrazito negotove razmere na trgu dela na drugi strani.

Slovenski mladostniki se v okviru EU27 najkasneje odseljujejo od svojih staršev (neugodni pogoji na trgu dela in dolgo obdobje izobraževanja, sorazmerno ugodni pogoji bivanja pri starših (ki v veliki večini živijo v hišah) in nizka pripravljenost mladih (in njihovih staršev) na prevzemanje tveganja revščine v zgodnjem obdobju ustvarjanja lastnega gospodinjstva.

Pomen osamosvajanja mladih za rodnost v Sloveniji: v 29. letu starosti ima vsaj enega otroka 5 odstotkov mladih, ki živijo v samostojnem gospodinjstvu, takih, ki živijo pri starših je med mladimi le dobrih 15 odstotkov.

Družbeni okviri (vključno s prevladujočimi kulturnimi vzorci) danes mladim v Sloveniji otežujejo, predvsem pa časovno odmikajo doseganje ključnih mejnikov odraslosti, kot so redna zaposlitev, odselitev od staršev in ustvarjanje lastne družine. Mladi doživljajo stanje, v katerem so se znašli, kot relativno neugodno in težko, še posebej če pogoje svojega odraščanja primerjajo s pogoji odraščanja starejših generacij.

Mnenje mladih o političnih elitah se je v zadnjem desetletju občutno poslabšalo in je v letu 2010 izrazito negativno. Mladi izražajo zelo nizko stopnjo občutka lastnega političnega vpliva in se v primerjavi s povprečjem EU27 bistveno manj zanimajo za politiko in politično participirajo. Po drugi strani se med mladimi krepi protestni potencial in udejstvovanje v individualiziranih oblikah politične participacije, predvsem tistih, ki so povezane z informacijsko tehnologijo. Kaže se zelo nizka stopnja zaupanja v aktualne politične strukture.

Proti tezi o družbeni apatičnosti mladih govori tudi ugotovitev, da je slovenska mladina vedno bolj aktivna na področju prostovoljstva, in da je na tem področju bistveno bolj aktivna v primerjavi z mladino iz Nemčije. V zadnjih petnajstih letih se je močno povečala tudi pripravljenost študentov za sodelovanje v prostovoljnih akcijah, ki bi izboljšale položaj mladih. Tudi naši kvalitativni podatki kažejo na visoko angažiranost mladih, na primer v družini, na področju ekologije, v virtualnem svetu in na drugih interesnih

področjih mladih.

V okviru prostega časa mladih je v zadnjem desetletju izrazito naraslo ukvarjanje z računalnikom. Kar 82 odstotkov mladih v Sloveniji (skoraj) vsak dan uporablja splet, kar je občutno nad povprečjem mladih iz držav EU15 in EU27. V primerjavi z letom 2000, mladi v letu 2010 bistveno več časa namenjajo tudi ukvarjanju s športom in kulturno-umetniškemu ustvarjanju.

Kljub prikazanim težavam ostajajo mladi v Sloveniji glede svoje osebne prihodnosti približno enako (visoko) optimistični, kot so bili pred petnajstimi leti. Tudi glede prihodnosti naše družbe se pesimizem mladih ni povečal. Povečala pa se je prisotnost občutkov nelagodja v zvezi s pomanjkanjem denarja, stanovanjsko problematiko in negotovostjo glede zaposlovanja. Prav to so problemi, ki se danes v zvezi s položajem mladih v Sloveniji tudi z vidika drugih analiz kažejo kot ključni (Prirejeno po: http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7, 10. 04. 2011).

2.3 SOCIALNA RANLJIVOST MLADIH

Kaj je tisto, kar povzroča, da so mladostniki postali tako ranljivi? V literaturi lahko mnogokrat zasledimo termin »socialna ranljivost mladih«. Belgijski avtorji (Van Kerckvoorde, Vettenburg in Walgrave v: Ule et al., 2000) so s pojmom socialna ranljivost označili »posameznike, ki so, kadar so v stiku z družbenimi institucijami, bolj izpostavljeni njihovemu nadzoru in sankcijami, kot pa imajo od institucionalnega poseganja koristi« (Ule et al., 2000, 44).

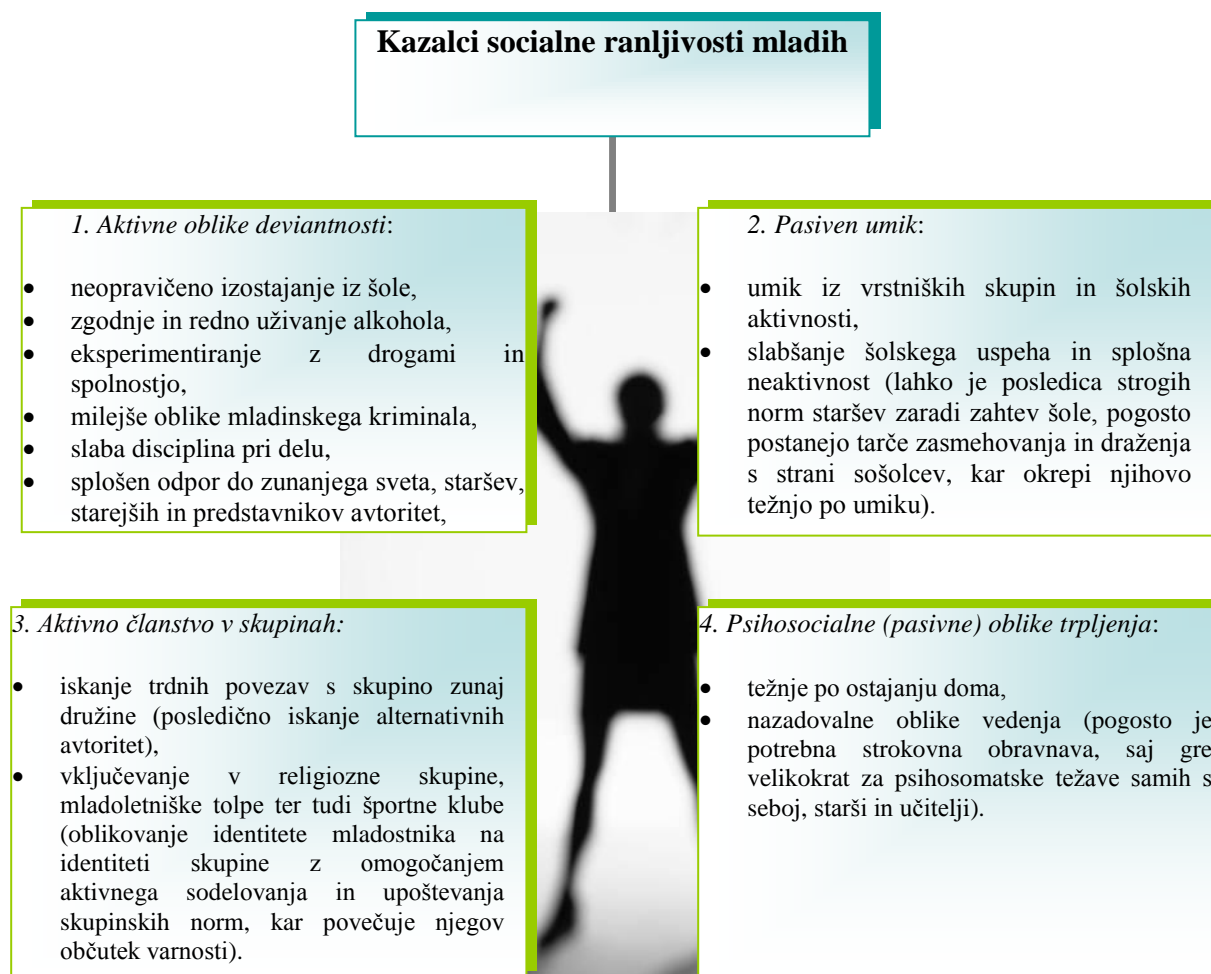
V devetdesetih letih so se v študijah mladine razvili *različni koncepti socialne ranljivosti*. Britanski raziskovalec Bob Coles označuje kot socialno ranljive tiste skupine mladih ljudi, za katere se prehodi v odraslost kažejo kot posebej težavni in te skupine tudi natančneje določi: mladi ljudje s posebnimi potrebami, mladi ljudje, ki živijo v skrbništvu in/ali v javnih institucijah, ter mladi ljudje, ki živijo "alternativne" kariere in so vpleteni v razna prestopništva in tudi že resnejše kriminalne dejavnosti (Coles, v Rener, 2007).

Zanimiva je tudi Schuytova opredelitev ranljivosti; posebej družbeno ranljivi so tisti mladi, ki so v medsebojni odvisnosti od socialnih institucij deležni več sankcij in družbenega nadzora kot podpore in koristi (Schuyt, v: Rener, 2007).

2.3.1 Kazalci socialne ranljivosti mladih

Bistvo socialne ranljivosti je stopnjevanje težav in kopičenje nerešenih problemov, ki izhajajo eden iz drugega. Slab šolski uspeh, nizka izobrazba, slabe zaposlitvene možnosti, materialne, čustvene, socialne, zdravstvene težave so vzroki, s katerimi lahko opredelimo socialno ranljivost mladih (Ule et al., 2000).

Kazalce socialne ranljivosti mladih lahko razvrstimo v štiri skupine (Slika 20).

Slika 20: Kazalci socialne ranljivosti mladih

Vir: Lasten, prirejeno po Schuyt, v: Ule et al., 2000, slika Microsoft Office ClipArt

Prva in tretja skupina kazalcev socialne ranljivosti – aktivne oblike deviantnosti in aktivno članstvo v skupinah, pomenita mladostnikov aktiven odziv na probleme sodobne družbe. Druga in četrta skupina – pasiven umik in psihosocialne (pasivne) oblike trpljenja pa pomenita mladostnikov pasiven odziv na probleme. Najboljša rešitev za socialno neranjivo mladost je v ravnotežju med aktivnim in pasivnim odzivanjem na probleme (Schuyt, 1995 v: Ule et al., 2000).

Mladino zaznamuje tudi intenzivni proces individualizacije mladosti in kriza identitete. Družinska in prijateljska razmerja so danes spremenjena, drugačne so izkušnje v izobraževalnem sistemu, drugačni so problemi, ki zadevajo zaposlovanje mladih, ponudba in komercializacija prostega časa je pomagala in spodbudila specifično izoblikovanje življenjskih stilov mladih, ki so postali zanimiva in pomembna tarča ekonomskih, prodajnih, oblikovalskih idr. analitikov (Ule, 1996).

Pot mladostnika v sodobni družbi je »pot v naraščajočo socialno in kulturno negotovost, v moralna in vrednotna protislovja in znatno stopnjo negotovosti glede prihodnosti« (Ule et al., 2000, 41). Individualizacija življenja mladostnika prinaša s seboj nove oblike tveganj, obremenitev bolečin. Pogoji odrasčanja in možnosti za vstop v odraslost so se precej zaostriili; te spremembe pa povzročajo vse večjo ranljivost in občutljivost mladostnikov (Ule et al., 2000).

Na spletnem naslovu: <http://www.primorske.si/Priloge/Limes/Kako-mladi-vidijo-socialno-izkljucenost.aspx>, si preberite članek o tem, kako mladi danes čutijo socialno izključenost. Poiščite članke s podobno vsebino, o njih razpravljajte ter oblikujte miselni vzorec. Predstavite ga v skupini.

Globalizacija, v Sloveniji vpliva na mlade ljudi skozi temeljne institucije, od katerih so odvisni v vsakdanjem življenju, skozi družinsko/zasebno okolje, šolo in prosti čas. Sodobni kapitalizem od mladih zahteva sposobnosti hitrega prilagajanja spremenljivim razmeram, a ne učinkuje na vsakega mladega človeka enako; ustvarja dve kontrastni skupini mladih: zmagovalce in poražence. Zmagovalci imajo družbene ter osebne vire, s katerimi izkoriščajo priložnosti, ki jih ponuja svetovno razširjanje neoliberalnega kapitalizma. Mladi ljudje, ki se ne zmorejo ali nočejo prilagajati globalizacijskim zahtevam, tvegajo vstop med poražence. Oboji, zmagovalci in poraženci, imajo svojo usodo le delno v lastnih rokah, toda zmagovalci vedo, kaj z njo početi in kako jo usmerjati, da bodo od tega imeli korist (Rener, 2007).

Dinamika visoke moderne izjemno razširja krog tveganj mladih; mladi ljudje zaradi tveganj še zdaleč ne prihajajo več samo iz klasičnih deprivilegiranih družbenih okolij, iz nižjih razredov in družbenih manjšin, čeprav je seveda res, da je med "poraženci" še vedno več takih, ki živijo v neugodnih socialnih razmerah (Rener, 2007).

Na spletnem naslovu: https://www.youtube.com/watch?v=V_66D_SPTN0&feature=player_embedded, si oglejte otrokov govor, ki ponazarja, predhodne trditve avtorice (Rener, 2007) in nas opominja, v kakšnem svetu živimo danes in kakšnega pripravljamo za mlade. V paru se pogovorite o videu in napišite komentar. Polemizirajte. Predstavite ga celotni skupini

2.4 SOCIALNA IZKLJUČENOST MLADIH

V raziskavi Mladina 2010, dosegljivo na naslednjem spletnem naslovu: http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/, je poleg ostalih področij opredeljeno tudi področje socialne izključenosti mladih. Oglejmo si pomembne ugotovitve, ki pojasnjujejo to področje.

Socialno izključenost se pojmuje kot neprosto voljno izključenost/izločenost posameznikov in skupin iz političnih, ekonomskih in družbenih procesov, s čimer se preprečuje njihova polna participacija v družbi, v kateri živijo. Socialna izključenost se pojmuje kot dinamičen proces, saj je vezan na sodobne družbene procese, ki lahko povzročijo izključenost določenih skupin in posameznikov, in ki tako postanejo marginalizirani s strani organizacij in institucij. Boj proti socialni izključenosti je v zadnjih letih postal eden glavnih ciljev številnih držav in evropske unije. Posledice izključenosti so za izključenega pravzaprav vselej negativne (med drugimi npr. nizka samopodoba, občutki frustracije in jeze ipd.). Izkazal se je, da socialno izključeni mladostniki pogosteje pijejo alkohol in prakticirajo manj varne spolne prakse.

Zanimivi so tudi rezultati nekaterih eksperimentalnih raziskav, ki kažejo, da se ob izključenosti iz družbe aktivirajo nekatere možganske reže, podobno kot ob izkušnji fizične bolečine, socialna izključenost pa prav tako zviša raven zaznavanja stiske. Glede na problem, ki ga predstavlja socialna izključenost, mnogi pozivajo k njegovemu celostnemu reševanju v celotni družbi (Prirejeno po:

http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/, 10. 04. 2011).

2.4.1 Dimenzije socialne izključenosti

Ena izmed temeljnih dimenzij socialne izključenosti, kot navaja raziskava Mladina 2010, je *posameznikov ekonomski položaj*. Koncept socialne izključenosti se sicer loči od koncepta revščine v tem, da je *izključenost širši pojem*, saj med drugim slednja ne zajema le objektivnih pokazateljev pomanjkanja, ampak tudi subjektivne ocene posameznikovega pripadanja oz. vključenosti v družbo.

Druga pomembna dimenzija socialne izključenosti je *izključenost iz trga dela in/ali izobraževanja*. V času pozne modernosti in ob sodobnih oblikah produkcije se je država v postindustrijskih družbah vse bolj odmaknila od odgovornosti in skrbi za zagotavljanje vključenosti članov družbe ter vse bolj prepušča trgu. *Izključenost iz trga dela in izobraževalne sfere je ključna dimenzija socialne izključenosti*.

Močne socialne vezi lahko omilijo izključenost na drugih področjih, in tako pripomorejo k subjektivni percepciji posameznika, da se sam ne počuti izključenega. Glede na skupne probleme in življenjske situacije s katerimi se srečujejo izključeni, ne preseneča, da posamezniki razvijejo različne subkulture, v okviru katerih se soočajo s svojim položajem

Izključenost iz politične in civilno-družbene participacije je še zadnja izmed osrednjih dimenzij socialne izključenosti. Obstajajo nekateri dejavniki, ki bistveno vplivajo na nižjo politično ter civilno-družbeno participacijo.

2.4.2 Ključne ugotovitve raziskave v zvezi s socialno izključenostjo mladih

1. Dimenzije socialne izključenosti medsebojno niso močno povezane.
2. Socialno-demografski dejavniki, ki višajo verjetnost socialne izključenosti mladih so: višja starost, nizka izobrazba očeta in matere, nizek mesečni dohodek, slabši materialni položaj respondentove družine ter odraščanje v urbanem okolju. Socialno izključeni mladostniki torej v pretežni meri izhajajo iz družin z nižjim socialno-ekonomskim statusom, pri čemer v veliki meri prevladujejo avtoritarni socializacijski vzorci.
3. Socialna izključenost se negativno povezuje s številnimi kazalniki psihosocialnega razvoja in fizičnim zdravjem mladih (http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/, 10. 04. 2011).

2.5 SOCIALIZACIJA

2.5.1 Sodobni življenjski poteki

»Divji deček« iz Aveyrona

Konec 18. stoletja so v južni Franciji našli 12-letnega dečka, ki je taval ob gozdu. Ker je bil sam, so ga najditelji vzeli v oskrbo. Dali so mu ime Victor. Ni znal govoriti, njegovo telo je bilo polno brazgotin, za katere se je izkazalo, da so posledica življenja v gozdu. Nedavne raziskave lokalnih in državnih arhivov v Franciji kažejo, da je Victor verjetno opustili svojo družino. Dečka so skušali naučiti govora, ga civilizirati in socializirati, vendar večjega napredka niso dosegli. Kakšne lastnosti so zaznamovale Victorja? Človeške ali živalske?

Slika 21: Victor, »divji deček« iz Aveyrona

Vir: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Victor_of_Aveyron.jpg (20. 03. 2011)

Na spletnem naslovu: <http://www.feralchildren.com/en/index.php>, si oglejte najbolj znane primere divjih, nesocializiranih otrok. V študijski skupini naj si vsak izbere en primer teh otrok in predstavi temeljne značilnosti in vzroke, zakaj se otrok ni socializiral.

Socializacijo lahko opredelimo kot proces učlovečenja posameznika kot družbenega bitja oziroma kot proces, v katerem poteka naše družbeno oblikovanje. Ko se rodimo, smo samo biološka bitja, s socializacijo pa postanemo tudi družbena bitja. V stiku z drugimi ljudmi se naučimo misliti, čutiti, čustvovati in delovati kot posamezniki v različnih družbenih skupinah, katerim pripadamo. Obenem pa si oblikujemo tudi svojo osebnost. Zato je socializacija nujna in za človeka bistvena, da se vključi v družbo in razvije človeške lastnosti. Socializacija posameznika traja vse življenje, čeprav je najintenzivnejša v mladosti (Musek, Pečjak, 1997).

2.5.2 Pomen družine kot najpomembnejšega dejavnika socializacije

Tisto, kar nas je v času našega življenja oblikovalo kot družbene posameznike, imenujemo dejavniki socializacije. Mednje štejemo različne skupine, v katerih posameznik živi in deluje. Najpomembnejši dejavniki socializacije v posameznikovem življenju so družina, šola, skupine vrstnikov, množični mediji, delovno okolje, religiozne skupine itd.

Družina je izmed vseh najpomembnejši dejavnik socializacije, saj bistveno vpliva na izoblikovanje odnosa do sebe in do drugih. Odnosi oziroma vzorci interakcij postanejo osnova za posameznikov življenjski slog odnosov z drugimi ljudmi, kar nas po navadi »zaznamuje« za vse življenje.

V zgodnjem obdobju življenja posameznika je družina najpomembnejši dejavnik socializacije, saj si otrok v njej pridobiva temeljne izkušnje, sposobnosti in pravice, ki naj bi jih razvil. Danes otroci odraščajo v številnih družinskih okoljih: v družini z dvema biološkima staršema, v enostarševskih in v reorganiziranih družinah. Ta različnost okolij pa prav gotovo vpliva na različnost socialnih izkušenj, ki jih pridobijo otroci.

V adolescenci mladostnika družina danes igra še zelo pomembno vlogo in odločilno vpliva na njegov razvoj ter določa njegove življenjske razmere. V prizadevanju za svojo identiteto mora sodobni mladostnik postati neodvisen od staršev in do pozne adolescence razviti do njih zrel odnos, kar pomeni, da se lahko na starše obrne po nasvet in pomoč, ne da bi se pri tem počutil prikrajšanega v svoji odvisnosti in samostojnosti. Tak odnos temelji na obojestranski strpnosti, spoštovanju in upoštevanju osebne svobode. Pomanjkanje čustvene opore staršev, togi in formalni odnosi ter represivni vzgojni postopki niso v prid zdravemu razvoju mladostnika.

2.5.3 Vrste socializacije

Primarna socializacija poteka v otroštvu, v prvih letih otrokovega življenja, predvsem v krogu družine. Zanj je pomembno, da se med člani družine vzpostavijo čustvene vezi in tesni odnosi. V tem obdobju otrok sprejema vrednote, zaželene vzorce obnašanja in ravnanja, ki mu jih posredujejo starši. Tako razvije temelje svoje družbenosti in osebnosti, zato je primarna socializacija v primerjavi z nadaljnjimi vrstami socializacijami odločilnega pomena za celotno nadaljnje življenje.

Nekateri označujejo *sekundarno socializacijo* kot obdobje poznega otroštva in adolescence, v sodobnih družbah pa le-ta predstavlja predvsem obdobje šolanja. Od primarne se razlikuje v družbenem okolju, v katerem se »gibljemo« in v vlogah, katere »igramo«. Vključujemo se v različne skupine, organizacije, institucije, ki so zunaj intimne domačega okolja – npr. vstop v šolo. Zanj je značilno tudi učenje in prevzemanje različnih vlog – npr. poklicnih vlog. V vedno bolj razčlenjeni družbi se mora človek pravzaprav nenehno »dopolnilno« socializirati. Procese socializacije so včasih povezovali le z dobo odraščanja in vključevanja v družbo. O vsaki poznejši socializaciji, ki je povezana npr. z vstopom v poklic, pridobivanjem poklicnih izkušenj, prevzemanjem starševskih in partnerskih vlog ipd., pa govorimo kot o *terciarni socializaciji* oziroma socializaciji odraslih.

Doris Pack: Učitelji morajo biti usposobljeni za preprečevanje osipništva

Izobraževanje – 14. 03. 2011 – 12:10

Zakaj toliko otrok tako zgodaj zapusti šolanje?

Nekateri zato, ker nimajo ustreznega družinskega okolja, nobeden jih ne pošilja v šolo. Vpletenih je veliko dejavnikov. Starši so morda že dolgo brezposelni ali pa imajo druge težave. Če otroci nimajo skrbnikov, kmalu tudi ne bodo imeli motivacije, da gredo v šolo. Težave moramo začeti reševati pri začetku. Če otrok ne izobrazimo, potem jim tudi ne damo veččin, potrebnih za delovna mesta, ki utrjujejo njihov položaj v družbi. Več pozornosti bi morali posvetiti izobraževanju učiteljev. Na otroke morajo gledati s spoštovanjem, ki si ga zasluži vsak otrok. Sem pa tudi prepričana, da vse šole niso sposobne prepoznati slabosti pri svojih učencih. Bila sem učiteljica in mislim, da učitelji ne posvečajo dovolj pozornosti zmožnostim otrok, ki so zelo različne. Nekateri otroci so disleksični, zaradi česar ne morejo dobro pisati. To ne pomeni, da niso bistri, morajo le najti svoje talente in imeti na voljo učitelje, ki jim jih bodo pomagali izkoristiti. Če npr. otroku nobeden ne reče, da zna dobro risati, potem ne bodo otroci nikoli dobili dovolj zaupanja vase. Sedaj je osipnikov 15 odstotkov, leta 2020 bi moral biti ta delež pri 10 odstotkih.

Kakšne so posledice za družbo in gospodarstvo?

Rabimo več učiteljev, manjše razrede. Socialni delavci v šoli so tudi pomembni, prav tako šport in dodatne aktivnosti. Rojeva se vse manj otrok, sramota je, da jih zgubimo 15 %.

Kaj lahko naredi Parlament na tem področju? Izobraževanje je namreč zadeva držav članic.

Ne EU, ne Parlament ne moreta prisiliti držav, da nekaj storijo. Gre za subsidiarnost. Lahko damo le predloge. S pomočjo strokovnjakov razpravljamo o tem, kako znižati delež osipnikov s 15 na 10 odstotkov. To bi morala biti tema v Svetu EU, naša naloga pa je, da težavo damo na dnevni red. Pomembno je tudi spremljanje napredka. Sestanki ne bi smeli biti priložnost za naštevaje dobrih želja, potrebujemo rezultate tako na regionalni kot nacionalni ravni

(<http://www.europarl.europa.eu/sl/headlines/content/20110311STO15409/html/Doris-Pack-U%C4%8>, 06. 05. 2011).

Izobraževanje predstavlja sekundarno socializacijo posameznika. Je zelo pomembno za njegovo nadaljnjo poklicno pot oziroma terciarno socializacijo. Kakšno je stanje v Sloveniji na tem področju, si pogledjmo v izsledkih raziskave Mladina 2010 (2011):

1. V letu 2008 je bil delež študirajoče populacije v starosti med 20 in 24 let v Sloveniji daleč najvišji med državami EU 27.

2. Izrazita rast števila študentov v obdobju 2001-2007 sovpada z upadanjem deleža BDP, namenjenega terciarnemu izobraževanju, kar poraja dvom o potrebni vsebinski kakovosti tega izobraževanja.

3. Delež posameznikov, ki zgodaj opustijo šolanje, je bil v letu 2007 med državami EU 27 najnižji prav v Sloveniji.

4. Na višjo šolsko uspešnost mladih pomembno pozitivno vplivajo ženski spol, izobrazba staršev (zlasti matere) in ustrezni (avtoritativni oz. demokratični) socializacijski stili.

5. Angleščino obvlada tri četrtine mladih v starosti 15-29 let, kar je bistveno več kot leta 2000 (60 %). Druge tuje jezike pa mladi v Sloveniji obvladajo vse manj. Ministrstvo za šolstvo naj spodbuja ponudbo učenja drugih tujih jezikov v šolah na vseh ravneh.

6. Večina (več kot 60 %) slovenskih mladostnikov opisuje svoje počutje v srednji šoli kot pretežno ugodno.

7. Med problemi, ki jih mladi identificirajo v slovenskem šolstvu velja izpostaviti (pre)šibko povezanost med izobraževalnim sistemom in trgom dela.

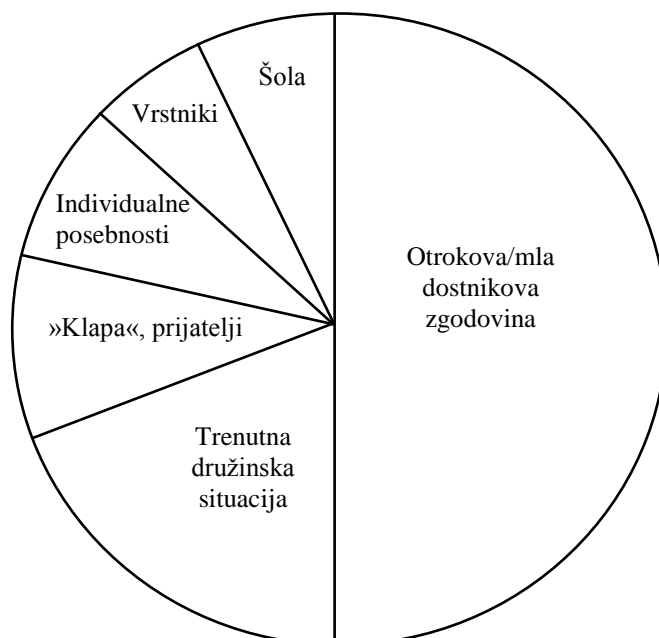
8. Več kot 92% mladih meni, da se bodo v prihodnosti udeleževali neformalnih oblik izobraževanja.

9. Mladostniki v Sloveniji se zavedajo pomena neformalnega izobraževanja, vendar z izjemo tujih jezikov in računalništva, skoraj ne omenjajo sestavin, ki sodijo v podjetništvo, samozaposlovanje in izumiteljstvo.

10. Vključevanje v študij v tujini se je med študenti v zadnjih petih letih več kot podvojilo. Še bistveno bolj (iz 8 % na 24 %) se je povečal delež študentov, ki nameravajo opravljati del študija v tujini (http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/, 10. 04. 2011).

2.5.4 Krog oblikovanja vedenja otroka in mladostnika

Krog oblikovanja sedanjega vedenja ponazarja različne ravni socializacije v otroštvu in adolescenci. Na Sliki 22 je ponazorjeno, kateri pomembnejši dejavniki vplivajo na aktualno oziroma dejansko vedenje otroka ali mladostnika.

Slika 22: Krog oblikovanja vedenja pri otroku in mladostniku
Vir: Lasten, prirejeno po Bečaj, 1987 v: Kompare et al., 2001

Grafikon ponazarja, da imata zgodovina otroka in mladostnika oziroma vse doživeto in ponotranjeno, največji vpliv na to, kako se bo kdo vedel. Tako na neprimerno vedenje v sedanjosti najbolj vplivajo individualne posebnosti iz zgodnjega otroštva, ki se razvijejo med primarno socializacijo. Moramo pa opozoriti, da so razmerja, prikazana v grafikonu, zgolj približna, saj so odvisna od različnih dejavnikov. Vpliv trenutne družinske situacije, prikazan v zgornjem grafikonu, je v zgodnjem otroštvu mnogo večji, potem pa začne upadati. V obdobju adolescence oziroma začasa sekundarne socializacije pa »klapa« in mladostnikovi ožji prijatelji prevzamejo večji vpliv (Kompare et al., 2001).

V sodobni družbi se proces socializacije mladostnika zamenja s procesom individualizacije, kar pomeni celovit preobrat v načinih življenja, mišljenja, identitetah posameznikov, njihovih medosebnih odnosov. Gre za preobrat od vnaprej določenih razrednih, slojnih, spolnih, kulturnih identitet k vedno bolj individualno določenim in začasnim identitetam. V tradicionalnih družbah je bil posameznik preprosto »vrojen« v družbene danosti svojega življenja (npr. v socialni sloj ali večinsko religijo), v sodobni in individualizirani družbi pa se mora posameznik truditi za to, da doseže nek družbeni položaj. Tega ne počne le enkrat v življenju, temveč vsak dan (Ule 1999, 2000, 2002, 2003, 2008).

2.6 PROBLEMI MLADIH V SODOBNI DRUŽBI

Ule et al. (2000, 41) v zvezi s problemi sodobne družbe pravi, da je: »pot v postmoderno družbo tudi pot v naraščajočo socialno in kulturno negotovost, v moralna in vrednotna protislovja in znatno stopnjo negotovosti glede prihodnosti. Individualizacija življenja prinaša s seboj mnoge nove oblike obremenitev, tveganj, raznih bolečin, neugodij in nemira, ki obremenjujejo mlade. Individualizacija pomnožuje število in obseg tveganjih življenjskih odločitev in življenjskih poti za vse mlade, pri tem se tveganja zopet najbolj zgostijo pri tistih mladih, ki nimajo ustrezne ekonomske in socialne podpore pri svojih družinah, so nezaposleni oziroma jim grozi dolgoročna nezaposlenost.«

2.6.1 Problemi mladih v evropskem prostoru

Brezposelnost mladih ni pereč problem le v Sloveniji, temveč v celotni Evropi. Različni evropski dokumenti potrjujejo neugodno sliko. Tako Sporočilo Komisije evropskih skupnosti (2007) predlaga ukrepe za spodbujanje polne udeležbe mladih v izobraževanju, zaposlovanju in družbi ter v nadaljevanju navaja:

1. Brezposelnost mladih (od 15 do 24 let)

predstavlja za Evropo »zapravljen vir in tratenje človeškega kapitala« (Sporočilo Komisije evropskih skupnosti (2007, 5). Kljub temu, da se je v zadnjih 25 letih dvigovala izobrazba mladih, se niso izboljšali trendi njihovega zaposlovanja. Za mlade je dvakrat bolj verjetno, da bodo ostali brez zaposlitve, kot za odrasle v najboljših letih. Brezposelnost pri mladih odraslih pogosto preraste v dolgotrajno brezposelnost (več kot 50 % brezposelnih v starosti od 25 do 29 let) ali nedejavnost.

- Delež mladih nedejavnih in brezposelnih žensk je višji od deleža drugih, s starostjo pa narašča.
- Četrtnina mladih se zaradi pomanjkljive izobrazbe znajde na pragu trga dela brez zadostnih kvalifikacij.
- Za polovico novih delovnih mest v EU se zdaj zahtevajo kvalifikacije na visoki stopnji, za večino ostalih pa vsaj na srednji.
- Stopnja brezposelnosti pri nizko kvalificirani mladini je zato znatno višja kot pri bolj izobraženih vrstnikih.
- Zaradi spremenjenih potreb po delovni sili je prikrajšanost nizko kvalificirane mladine še večja.

2. Visoka stopnja nedejavnosti mladih (razen udeležbe v izobraževanju in usposabljanju)

je še en pojav neuspešnega vključevanja na trg dela, ki je povezan z visoko splošno brezposelnostjo. Negativno vpliva na pripravljenost in ekonomsko sposobnost mladih odraslih, da ustvarijo družino. Brezposelnost in nedejavnost staršev sta pomembna dejavnika tveganja za revščino otrok.

3. Izboljševanje prehoda mladih: prožna varnost

V mnogih državah članicah traja brezposelnost pri enem od treh mladih še eno leto po zaključku izobraževanja.

- Večina od 4,6 milijonov mladih brezposelnih v EU v šestih mesecih ne dobi priložnosti za nov začetek (Stopnja brezposelnosti mladih v EU-27 leta 2006).
- Mladi bi morali imeti več podpore pri iskanju zaposlitve, vključno z izkoriščanjem zaposlitvenih možnosti v tujini, zato bo EU okrepila podporo sodelovanju držav članic pri spodbujanju mobilnosti.
- Mladi potrebujejo primerne možnosti za zaposlitev, a ker so imeli le malo ali nič priložnosti, da pokažejo svoje sposobnosti, se zaposlujejo neprimerno manj kot drugi in na delovnih mestih s slabimi pogoji ali možnostmi za razvoj.
- Države članice bi morale uporabiti Evropski socialni sklad, da bi mladim ljudem zagotovile možnosti za prehod iz izobraževanja v delo.

4. Spodbujanje podjetništva

Evropa potrebuje več podjetnikov. Spodbujanje pridobivanja podjetniške miselnosti z izobraževanjem in usposabljanjem je ključnega pomena in se priznava kot ključna usposobljenost. Podjetništvo je potrebno razvijati na čim zgodnejši stopnji šolanja mladih in sicer na naslednjih področjih:

- razvoj sodelovalnih kompetenc, podjetniške samozavesti, znanja,
- razvoj ugodnih razmer za mlade podjetnike,
- odpravljanje posebnih ovir mladih žensk pri ustanavljanju in upravljanju podjetij,
- komisija pripravlja pilotni projekt za spodbujanje mobilnosti mladih podjetnikov.

5. Uporaba polnega potenciala vseh

Na udeležbo mladih v izobraževanju, zaposlovanju in družbi vplivajo:

- revščina,
- socialna izključenost,
- diskriminacija,
- slabo zdravje.

Evropa želi iz ekonomskih in socialnih razlogov zagotoviti, da se noben otrok ali mlada oseba ne izključi, zato predlaga komisiji ukrepe za socialno vključenost.

6. Socialna vključenost

Revščina, ki prizadene 19 % otrok in mladostnikov, mlajših od 18 let, je zelo zaskrbljujoča.

- Blaginja otrok pozneje pomembno vpliva na izobraževanje in zaposlovanje.
- Onemogočati je treba prenos revščine med generacijami, politike pa se morajo usmeriti v potrebe otrok in njihovih staršev. Več poudarka je treba dati predšolski vzgoji in izobraževanju učencev, ki živijo na zapostavljenih območjih.
- Velik del zapostavljene mladine predstavljajo priseljeni iz zapostavljenih manjšin (zlasti romske), pogosteje prezgodaj opustijo šolanje in imajo pogosto slabše razvite bralne spretnosti. V nekaterih državah je verjetnost za nezaposlenost mladih, ki izhajajo iz narodnostnih manjšin, trikrat večja kot pri večinskemu prebivalstvu.
- Zagotoviti je potrebno vključenost in enake možnosti tudi za invalidno mladino. Pomembno je odpravljanje ovir za njihovo udeležbo v izobraževanju in usposabljanju, pa tudi za sodelovanje v družbeno-upravnih in političnih zadevah ter za življenje v skupnosti.

7. Neravnovesje med spoloma

- Brezposelnih je več mladih žensk kot moških.
- Ženske so pogosteje zaposlene na manj kakovostnih delovnih mestih, takih s polovičnim delovnim časom in za določen čas.
- Čeprav so v izobraževanju v zadnjih desetletjih znatno napredovale, se njihov potencial še vedno le delno odraža v uspešnosti na trgu dela in še naprej ostajajo razlike v plačah, ki se z leti povečujejo.
- Stereotipi v zvezi s spolom imajo pri tem pomembno vlogo, saj ženske in moški sledijo tradicionalnim potem izobraževanja in usposabljanja, kar ženske pogosto usmeri v nižje vrednotene in slabše plačane poklice.
- Mladi moški pogosteje prezgodaj opustijo šolanje.

8. Boljše zdravje

Veliko bolezni, ki se pojavijo pozneje v življenju, se lahko prepreči v zgodnjih letih. Mladi imajo veliko zdravstvenih problemov:

- Eden od petih otrok ima preveliko telesno težo ali je debel.
- Približno 10 % smrti pri mladih ženskah in 25 % pri mladih moških je povezanih z alkoholom.

- Socialno-ekonomski položaj in nižja stopnja izobrazbe vplivata na večjo pojavnost duševnih in telesnih zdravstvenih težav, zlorabo mamil in nosečnost najstnic.
- Mladi so pomembna ciljna skupina politik EU na področju zdravja in preprečevanja bolezni (na področjih alkoholizma, zlorabe mamil, tobaka, zdravja potrošnikov, prehrane in debelosti, HIV/AIDS in kmalu tudi duševnega zdravja).
- Potrebno je boljše sodelovanje med sektorji. Komisija je poudarila tudi pomen spodbujanja boljše prehrane in telesne dejavnosti med mladimi za izboljšanje njihovega zdravja.

9. Dejavní državljani: udeležba mladine

- Udeležba mladine v demokratičnih institucijah in v stalnem dialogu z oblikovalci politike je ključnega pomena za pravilno delovanje naših demokracij in trajnost politik, ki vplivajo na življenje mladih.
- Komisija je članice pozvala k nadaljnjim prizadevanjem za večjo udeležbo mladine in oblikovanju usklajenih strategij informiranja za mlade.
- Vključenost v kulturne dejavnosti lahko tudi mladim omogoči, da izrazijo svojo ustvarjalno energijo in prispevajo k spodbujanju dejavnega državljanstva.

10. Prostovoljne dejavnosti

- Prostovoljne dejavnosti omogočajo koristno neformalno izkustveno učenje, ki mladim daje možnost, da pridobijo znanja, ki jim olajšajo prehod iz izobraževanja v zaposlitev.
- Vendar naj prostovoljne dejavnosti ne nadomeščajo plačane zaposlitve (Sporočilo komisije [...], 2007).

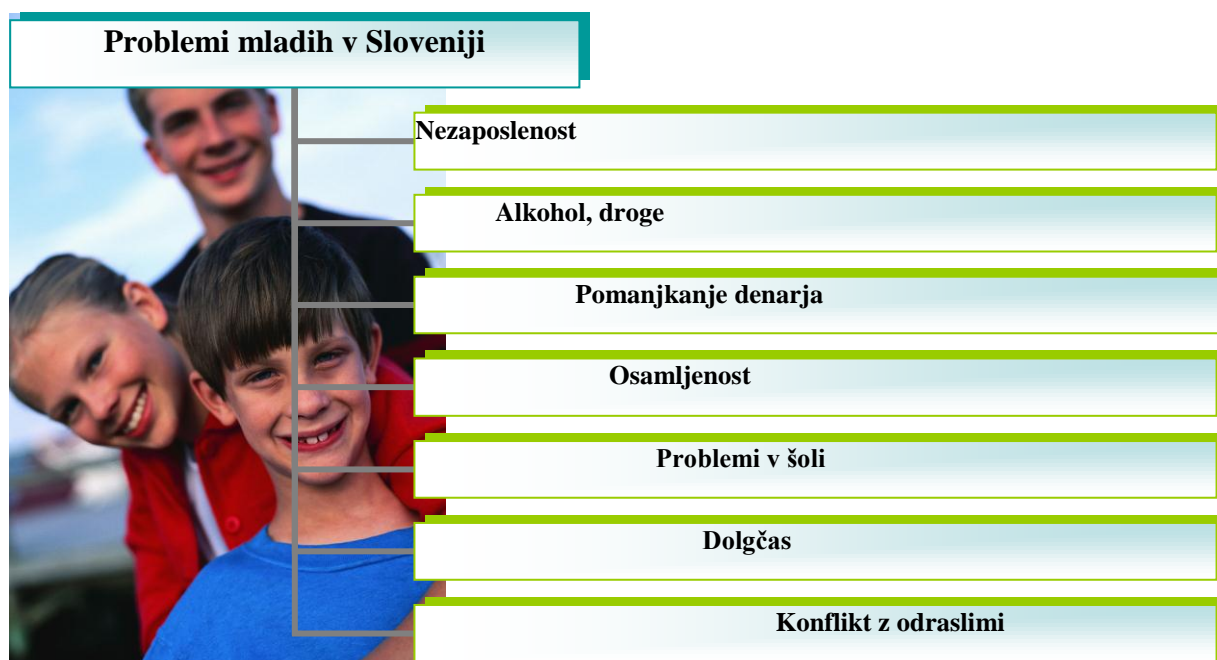
Sporočilo Evropske Komisije iz leta 2009 pa še bolj intenzivno poudarja pomen izboljševanja položaja mladih, ko navaja, da obsega dolgoročna strategija za mlade s kratkoročnimi prednostnimi:

- *ustvarjanje številnejših priložnosti* za mlade v izobraževanju in zaposlovanju,
- *izboljšanje dostopa* in polne udeležbe vseh mladih v družbi,
- *spodbujanje vzajemne solidarnosti* med družbo in mladimi.

V okviru vsakega cilja so predlagana področja ukrepanja“ s cilji za prva tri leta od 2010 do 2012« (Sporočilo komisije [...], 2009, 4).

2.6.2 Problemi mladih v Sloveniji

Kot drugje v Evropi, se tudi v Sloveniji soočamo s številnimi problemi mladih. Že omenjene raziskave, nam prikazujejo problematiko, ki nas opozarja, da so mladi v Sloveniji izpostavljeni številnim tveganjem, ki se še stopnjujejo. Problemi sodobne družbe, s katerimi smo se že seznanili, povzročajo povečana tveganja zlasti pri mladih, povečujejo pa se tudi možnosti za odklonsko vedenje, saj so mnogi mladi zaradi spremenjenih razmer v družbi, potisnjeni na njen rob. Raziskave, opravljene med slovensko srednješolsko mladino kažejo, da tudi mladi čutijo in doživljajo probleme družbe. Oglejmo si Sliko 23, ki nam med problemi, ki jih navajajo mladi, postavlja na prvo mesto prav nezaposlenost, ki jo mnogi od njih po vsej verjetnosti že čutijo na svoji koži.

Slika 23: Problemi mladih v Sloveniji

Vir: Lasten, prirejen po Ule et al., 2002, slika Microsoft Office ClipArt

Kot je razvidno iz slike, imajo mladi največ problemov na tistih življenjskih področjih, ki so povezana z njihovim odrasčanjem (šola, zaposlitev). Zaskrbljujoči so problemi, ki so povezani s samopodobo, socialnimi stiki (osamljenost) in čustvenimi problemi (samodestruktivnost). Zato se povečuje njihovo nezaupanje do življenja. Posledica teh problemov pa so občutki socialne izključenosti in osamljenosti (Ule et al., 2002).

Na področju brezposelnosti mladih navaja raziskava Mladina 2010 (2011) sledeče:

1. Delež zaposlenih za nedoločen čas se je v obdobju 2000–2010 skoraj prepolovil, izrazito pa se je povečal delež mladih brez ali z manj stalnimi oblikami dela. Delež redno zaposlenih za nedoločen čas je upadel iz 52,4 % na 32,8 %, medtem ko je delež vključenih v honorarno delo rahlo narasel (s 6,8 % na 8,6 %). Delež mladih brez rednega dela se je v tej skupini povečal s 12,1 % na 25,7 %.

2. V 29 letu starosti je leta 2000 redno zaposlitev za nedoločen čas imelo približno 60 %, leta 2010 pa le še 48 % mladih. Nekoliko se je povečal delež zaposlenih honorarno ali za določen čas. Bistveno se je povečal delež tistih, ki ne delajo (iz 6,6 % na 14,5 %). Delež brezposelnih se je v tej skupini povečal iz 3,5 % na 9,8 %.

3. Brezposelnost mladih je v Sloveniji v primerjavi s celotnim aktivnim prebivalstvom, občutno višja kot v EU. Tudi za Slovenijo je značilen slabši položaj mladih na trgu delovne sile. Razlika v stopnjah brezposelnosti med mladimi in celotnim aktivnim prebivalstvom se zmanjšuje. Če je bila leta 2000 razlika med obema skupinama 9,6 odstotne točke, je v drugem četrtletju leta 2010 znašala le še 6,4 odstotne točke.

4. Slovenska mladina je v primerjavi s povprečjem EU 27 v ugodnejšem položaju. Če je bila leta 2001 brezposelnost mladih v Sloveniji celo nekoliko nad povprečjem EU 27, v drugem četrtletju leta 2010 znašala 13,4 %. Povprečje za EU 27 se je medtem povzpelo na visokih 20,5 %.

5. Brezposelnost diplomantov in (še posebej) diplomantk je vedno bolj pereče.

Čeprav za večino evropskih držav še vedno velja, da tveganje brezposelnosti upada doseženo ravnjo izobrazbe, se vrednost diplome kot zagotovila za varen vstop v trg dela, naglo zmanjšuje (EU Youth Report, 2009, 30). To potrjujejo tudi podatki za Slovenijo.

6. Med brezposelnimi mladimi v starostni skupini med 25 in 30 let v obdobju 2000-2009 izrazito narašča delež brezposelnih s končano VII. stopnjo izobrazbe. Število brezposelnih diplomantov se je v obdobju 2000-2009 povečalo za vrtočevih 240 odstotkov, pri čemer je bilo povečanje še

posebej drastično za žensko populacijo (278 %) (http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/, 10. 04. 2011).

2.7 MLADINSKE SKUPINE

S procesom odraščanja otroka v mladostnika se začnejo velike spremembe, mladostnik oblikuje lastno predstavo o samem sebi, svojih ciljih, vlogah in nalogah. Prav tako se začne večati njegov prosti čas in s tem tudi njegova odgovornost, kako si ga bo organiziral (Marjanovič Umek, 2004).

Mnogi mladostniki imajo s tem velike težave. Ena najpogostejših njihovih pritožb postane druženje s sovrstniki, s katerimi se začnejo združevati v skupine, ki običajno razvijajo podoben način oblačenja in tudi življenja. Velik vpliv na mladostnikovo preživljanje prostega časa pa imata tudi družina oz. družinsko okolje. Če odnose v družini zaznamujejo pomanjkanje ljubezni, nadzora, prisotnost nezanimanja za otroke ipd., se lahko zgodi, da bo mladostnik začel vse to iskati drugod, kar pa velikokrat pomeni pritožbo zaradi aktivnosti, ki so zaznamovane z odklonskim obnašanjem in kršenjem zakonov.

Mladostniki se pogosto združujejo v skupine, ki jih zaznamujejo interesi njihovih članov. V sodobni družbi obstaja množica različnih aktivnosti, za katere se mladi lahko odločijo. Pomembno je, da se mladi odločajo za aktivnosti, ki spodbujajo njihov progresivni razvoj, saj se tako lažje izognejo pastem sodobne družbe, polne različnih tveganj.

2.7.1 Opredelitev skupine

Skupina je socialna enota, ki jo sestavlja omejeno število posameznikov, med katerimi obstaja stabilen sistem odnosov in norme vedenja, ki so usmerjene k doseganju skupnih ciljev. Mladostnik v skupini zadovoljuje svoje osnovne socialno-psihološke potrebe (Kompore et al., 2001).

Skupina ni nekaj statičnega in nespremenljivega, ampak je dinamična enota, saj se znotraj nje nenehno dogajajo spremembe. Spremembe pri enem članu skupine izzovejo spremembe v celotni skupini, npr. kadar je v skupini prijatelj en sam slabe volje in nerazpoložen, bo to vplivalo na razpoloženje celotne skupine. Takšno dinamiko skupine lahko ponazorimo z dvema nasprotujočima si silnicama, med katerima je treba vzdrževati neko dinamično ravnotežje. Če tega ravnotežja v skupini ni, lahko pride do konflikta za okoljem in do razpada skupine. Silnici ravnotežja, pomembni za nemoteno delovanje skupine, sta:

- težnja po ohranitvi obstoječega stanja oziroma težnja po homeostazi – tisto, kar zagotavlja trajnost, stabilnost, občutek varnosti,
- težnja po spremembi obstoječega stanja oziroma težnja po transformaciji – tisto, kar sproža spremembe in konflikte (Kompore et al., 2001).

Kadar je v skupini navzoča prevelika težnja po transformaciji, pogosto prihaja do kaotičnosti, delovanje skupine postane nepredvidljivo, posamezniki pa se zato v njej ne znajdejo več. Zato je možnost, da se pojavi tvegano vedenje v skupini oziroma posamezniku, še toliko večja.

Skupine imajo tudi svojo strukturo, ki določa socialne položaje oziroma mesto posameznika v skupini (posameznik je lahko vodja oziroma član skupine) in pripadajoče socialne vloge (tako je npr. socialna vloga mladostnika, ki je na položaju razrednega klovna, je zabavanje sošolcev

in dajanje duhovitih pripomb). Pojav v skupini je tudi različna razporeditev moči, podskupine, ki se oblikujejo glede na skupne interese ipd (Babšek, 2009).

2.7.2 Formalne in neformalne skupine

Skupina spodbuja mladostnikov razvoj, kadar mu daje občutek varnosti in sprejetosti, možnost uveljavljanja, oblikovanja pozitivnih vzorcev vedenja, samopodobe, razvoja komunikacijskih veščin ipd. Skupina pa lahko deluje tudi negativno, kadar mladostnik v njej oblikuje nesocialne oblike vedenja, negativne vrednote in stališča, agresivnost itd (Babšek, 2009). Obstajajo različne razdelitve strukture skupin; podrobneje si bomo ogledali delitev na formalne in neformalne skupine.

Formalne skupine so skupine, katerih je struktura natančno predpisana, načrtovana, »od zunaj« zahtevana, v njej obstajajo jasna pravila vedenja, socialne vloge in statusi pa so vnaprej določeni. Postopek za sprejem v tako skupino je predpisan, pogoji za vstop oziroma izstop so natančno določeni. Nespoštovanje in kršitve pravil se kaznujejo z vnaprej določenimi kaznimi, zato se član podreja in uboga zaradi nagrade, katere je deležen ali pa zato, da se izogne kazni (npr. učenec redno prihaja k pouku zaradi strahu pred ukori, izključitvijo ipd) (Babšek, 2009; Kompore et al., 2001).

V *neformalnih skupinah* pa se struktura oblikuje sama, in sicer spontano, postopoma. Struktura skupine ni vnaprej določena, formalno vodstvo ne obstaja, vendar se lahko oblikuje med srečevanjem članov skupine. V teh skupinah delovanje ni odvisno od prisile, temveč se člani vedejo in komunicirajo na način, ki se jim zdi smiseln, zato ga tudi »zagovarjajo«. V skupini prijateljstvo lahko obvelja pravilo, a npr. eden izmed njih več govori, drugi večkrat zamuja, tretji odloča o pomembnih stvareh, nekdo skrbi za zabavo skupine ipd. Vse te vloge, odnosi in komunikacija so uveljavljeni in jih sprejemajo vsi člani skupine (Kompore et al., 2001).

2.7.3 Nastanek mladinskih skupin

Prvim mladinskim skupinam smo priča po drugi svetovni vojni, predvsem v Zahodni Evropi in ZDA. Vzroki nastanka mladinskih skupin so v pojavu množičnega šolanja (podaljševanje izobraževanja do osamosvojitve, dvigu življenjskega standarda (vključitev mladih v potrošniško družbo), ekspanziji množičnih medijev, urbanizaciji, liberalizaciji odnosov in detabuizaciji spolnosti.

V petdesetih letih prejšnjega stoletja smo priča obstoju specifične mladinske kulture najstnikov, pojavijo se tudi prvi »mladinski nemiri« in huligani. V šestdesetih in sedemdesetih letih so se pojavile mnogo bolj raznovrstne mladinske skupine, njihovi vedenjski vzorci pa so se nanašali na stile oblačenja, oblike preživljanja prostega časa in na nov odnos do norm vedenja, erotike, drog, religije in politike (npr. hipiji). Za osemdeseta leta je značilna kulturna modernizacija mladine, krepitev kulturnega kapitala nasproti ekonomskemu kapitalu pa prinaša posledice, zato smo priča vedno večji izolaciji mladine od proizvodne sfere, že povečani individualizaciji, podaljševanju šolanja in vse zgodnejšem dozorevanju mladih. Poprej »odklonski« kulturni in življenjski vzorci mladih pa sedaj postanejo »normalni« del vsakdanjega življenja (Ule et al., 2002).

V devetdesetih letih 20. stoletja se mladinske skupine oblikujejo na podlagi dejavnosti v prostem času – npr. šport, računalniške igre, džoging, rock koncerti in drugih zvrsti glasbe,

rave zabave, disko ipd. Ključna dejavnost v mladinskih skupinah je dostopna številnim mladim, ni niti predraga niti preveč ekskluzivna. Sodobna mladinska kultura pa se opira na potrošniško usmerjene oblike zabave in pretežno pasivno preživljanje prostega časa, nekdanje oblike protestnih in izzivalnih mladinskih skupin pa so se spremenile v komercialne modne stile (Ule, 2008).

2.7.4 Značilnosti sodobnih mladinskih skupin v Sloveniji

Na spletnem naslovu: <http://tvslo.si/predvajaj/#ava2.105251701>, prisluhnite televizijski oddaji Glasbarola. Približal se vam bo glasbeni svet mladih.

Raziskave mladinskega sveta v Sloveniji 21. stoletja pravijo, da so skupine mladih pri nas povezane s povečanjem ekonomske odvisnosti od staršev (gre za fleksibilno nezaposlenost), z razvijanjem psihosocialne neodvisnosti in umikom v zasebnost, kar se nanaša na pasivne oblike preživljanja prostega časa, ki jih nudijo nove oblike zabave s pomočjo informacijske tehnologije (Ule, 2008).

Ključne ugotovitve tega poglavja raziskave Mladina 2010 (2011), ki govori o prostem času mladih, lahko strnemo v naslednje točke:

1. V zadnjem desetletju se je v okviru vsakodnevnih dejavnosti izrazilo povečal čas, ki ga mladi namenijo uporabi računalnika, zmanjšal pa se je čas, namenjen gledanju televizije in opravljanju gospodinjstevskih opravil.
 2. V primerjavi z letom 2000 v letu 2010 mladi manj časa namenijo spremljanju kulturo-umetniških vsebin, bistveno več časa pa namenijo kulturno-umetniškemu ustvarjanju. Predlogi za mladinsko politiko:
 3. V okviru prosto-časovnih dejavnosti je v zadnjem desetletju izrazilo naraslo ukvarjanje mladih s športom, ki v letu 2010 (ob računalniških dejavnostih in druženju z vrstniki ter partnerjem) predstavlja najpogostejšo prosto-časovno dejavnost, močno pa je v prostem času upadlo ukvarjanje s političnimi dejavnostmi, ki predstavlja najmanj pogosto prosto-časovno dejavnost.
 4. Višje stopnje receptivne, še posebej pa aktivne kulturne participacije so tesno povezane z višjimi stopnjami politične in civilno-družbene participacije.
 5. Fantje so aktivnejši le v okviru športnih dejavnosti, v okviru ostalih pa dekleta. Mladi manj izobraženih staršev so redkeje družbeno-kulturno aktivni in se redkeje ukvarjajo z računalniškimi in športnimi dejavnostmi, pogosteje pa z družinskimi dejavnostmi.
- V zvezi z uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije, pa kaže raziskava (ta ista, 2011) naslednje ugotovitve:**
1. 82 odstotkov mladih (skoraj) vsak dan uporablja splet. Delež takšnih uporabnikov je v Sloveniji nad povprečjem držav EU15 in EU27
 2. Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije ne izpodriva neposredne medosebne komunikacije, temveč je z njo v veliki meri pozitivno povezana. Pri slovenski mladini podoben pozitiven odnos najdemo tudi med pogostostjo uporabe IKT na eni in kulturnimi, umetniškimi, humanitarnimi in političnimi dejavnostmi na drugi strani.
 3. Mladi računalnik uporabljajo predvsem za zabavo in komunikacijo.
 4. Z uporabo računalnika v zabavne namene (spletne strani za socialno mreženje, igranje računalniških iger) se pozitivno povezujejo pretežno manj ugodne psihosocialne lastnosti mladih.
 5. V obdobju 2002-2008 se je med mladimi v Sloveniji v okviru spremljanja tradicionalnih medijev nekoliko povečala pogostost spremljanja informativnih, zmanjšala pa pogostost spremljanja zabavnih vsebin.
 6. Pogostejša komunikacija po telefonu je povezana s slabšim psihosocialnim stanjem posameznika (http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/, 10. 04. 2011).

Slika 24: Stilno-scenska okolja mladih – različnost mladinskih skupin v sodobni družbi
Viri slik (1–6):

<http://t3.gstatic.com/images?q=tbn:...>
http://fotografije.n3po.com/Slike/Brada-brezdomci-clovek.jpg.html?p=*full-image
<http://t3.gstatic.com/images?q=tbn:...>
<http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:...>
<http://t3.gstatic.com/images?q=tbn:...>
<http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:...> (14. 05. 2011).

2.7.5 Lokalni mladinski pojavi v vsakdanjem življenju

? 1. Dobro si oglejte sliko 24. V eni izmed srednjih šol v vašem lokalnem okolju izvedite anketo med dijake. Anketa naj poleg spola in starosti vsebuje zgoraj našteje mladinske skupine, sami pa dodajte še svoje. Analizirajte rezultate ankete in jih predstavite v študijski skupini.

2. Ko boste anketo opravili, dijakom razdelite informativni letak, na katerem naj bodo zapisane različne oblike pomoči. Tako naj letak vsebuje spletne povezave do pomembnejših institucij, ki ponujajo mladostnikom pomoč, npr.:

- Mladinsko informativno središče Slovenije (MISSS) www.misss.org
- Center za pomoč mladim – svetovalnica za vse vrste težav
- UKC – Center za mentalno zdravje mladostnikov
- Tom – telefon otrok in mladostnikov 0801234
- Center za zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog
- Društvo za nenasilno komunikacijo
- Krizni center za mlade.

Mediji imajo lahko zelo močno izobraževalno vlogo. Naučite se nekaj o retoriki. Na spletnem naslovu: <http://tvslo.si/predvajaj/#ava2.105133678>, si ogledajte televizijsko oddajo. Vsak študent naj izbere eno izmed izobraževalnih oddaj in jo predstavi skupini.

Povzetek poglavja

1. Šele konec 19. stoletja se je oblikovala posebna starostna skupina posameznikov, ki se je razlikovala od mlajših otrok in starejših odraslih – *mladost*, ki je pomenila predvsem pripravljano obdobje na poti v odraslost. 20. stoletje poimenovano »stoletje mladine.«.
2. Pojmovanje *mladosti/mladine* se je spreminjalo v povezavi s spremembami družbe. V 20. stoletju je bila mladost pojmovana kot obdobje med otroštvom in odraslostjo. V šestdesetih letih dvajsetega stoletja oživita radikalizem in bohemstvo. Začeli so se študentski nemiri, nato pa se je do današnjega časa počasi umirjala in postajala individualizirana. Umikala se je iz javne sfere v zasebno, čemur smo ji priča danes.
3. *Mladost v sodobni družbi* se pojavlja skozi tri modele: kot prehodni in izobraževalni moratorij in kot sodobna mladost, katere značilnost je pozno doseganje ekonomske neodvisnosti, velika brezposelnost, težave pri vzpostavljanju socialnih stikov, individualni življenjski poteki.
4. *Tipi osebnosti mladostnikov* se med seboj razlikujejo in sicer gre za: zadržan tip osebnosti, tip osebnosti z negativnim čustvovanjem in tip osebnosti s pozitivnim čustvovanjem.
5. Današnja mladost je prežeta s številnimi *protislovji*, ki se pojavljajo v postmoderini družbi. V današnji družbi poznamo *pet vrst mladosti*: klasična mladost (šolajoča se mladina do 20. leta starosti), skrajšana mladost (zaposleni mladi), vsiljena mladost (nezaposleni mladi), podaljšana mladost ali postadolescenca (študentje), mlajša odraslost – *nova doba v zadnjem desetletju* (»mladi odrasli«).
6. Pred nekaj desetletji je mladostnik odraščal po jasno načrtani, predvideni ter pričakovani poti (*linearni vzorec odraščanja*).
6. V Sloveniji se je do sedaj izvedlo že veliko *raziskav*, ki so ugotovljale položaj mladih v Sloveniji. Zadnja izmed zadnjih je *Mladina 2010*.
7. Stopnjevanje težav in kopičenje nerešenih problemov (slab šolski uspeh, nizka izobrazba, slabe zaposlitvene zmožnosti, materialne, čustvene in zdravstvene težave) pojmujejo kot *socialno ranljivost mladih*.
8. *Kazalci socialne ranljivosti mladih* so: aktivne oblike deviantnosti, pasiven umik, aktivno članstvo v skupinah, psihosocialne (pasivne) oblike trpljenja.
9. Ena izmed temeljnih dimenzij *socialne izključenosti* je posameznikov ekonomski položaj. Izključenost iz trga dela in/ali izobraževanja, iz politične in civilno družbene participacije pa tvorijo še ostale dimenzije izključenosti v sodobni postmoderini družbi.

10. Oblikovanje posameznika kot družbenega bitja, imenujemo *socializacija*. Ločimo *primarno* (v krogu družine), *sekundarno* (šolanje) ter *terciarno* (zaposlitev, odraslost). Temeljni dejavnik socializacije je še vedno družina.

11. Mladim tako v EU kot v Sloveniji, predstavlja *brezposelnost* največji problem.

12. Mladostniki se pogosto združujejo v *mladinske skupine*. Ločimo *formalne* in *neformalne* skupine.

13. Mladi pripadajo mnogim mladinskim skupinam; le-te so: glasbeno obarvane, družbeno obarvane, telesno dejavne, izrazno dejavne, tvegane, informacijsko globalne.

Preverjanje znanja:

1. Razložite, kako se je mladost pojmovala skozi zgodovino?
2. Zamislite si skupino mladostnikov. V katero vrsto mladosti bi jih uvrstili? Pojasnite zakaj. Opišite, kakšno vrsto mladosti živijo.
3. Kaj razumete pod pojmom »mladi odrasli?«
4. Ovrednotite protislovja mladosti v sodobni družbi.
5. Kje najdete raziskave mladine? Poiščite elektronske vire.
6. Kritično osvetlite socialno ranljivost mladih.
7. Problematizirajte socialno izključenost mladih v sodobni družbi.
8. Navedite primere za formalne in neformalne skupine mladih.

Priporočena literatura

Mladina 2010: Končno poročilo o rezultatih raziskave (online). 2011. (citirano 10. 04. 2011). Dostopno na naslovu:

http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/.

Renner, T. Globalizacija, individualizacija in socialna izključenost mladih. *IB revija*, 2007, št. 2, str. 40–49.

Ule, M. *Za vedno mladi: socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2008.

3 TVEGANJA, ODVISNOST IN NASILJE

Uvod

Ob besedi odvisnost ali nasilje običajno pomislimo, da se nam pač ne more zgoditi. Dogaja se le drugim. katerim drugim? Ali morda ne živijo med nami in potrebujejo naše razumevanje in pomoč? Nepoznavanje je le utopija, ki nas odmika od tega, da bi se soočili z dvema perečima problemoma sodobne družbe. Da bi ju bolje spoznali, bomo skušali skozi tretje poglavje učbenika pridobiti nova znanja, ki nam bodo omogočala globlje spoznavanje problematike in s tem lažje in učinkovitejše delo organizatorja socialne mreže.

Slika 25: Odvisnost in nasilje

Vir: http://cdn1.siol.net/sn/img/08/319/633622759206417937_alko.jpg (10. 05. 2011)

Vir: <http://www.ventilatorbesed.com/slike/clanki/nasilje1.jpg> (10. 05. 2011)

Ali smo lahko zasvojeni z internetom? Poiščite si odgovor v televizijski oddaji s strokovnjakom. Oglejte si oddajo na spletnem naslovu: <http://www.s12.si/odnosi/pisan-svet-odnosov/1199-pisan-svet-odnosov-peter-topi-zasvojenost-z-internetom.html>.

Spot Sveta Evrope proti nasilju nad ženskam: http://www.youtube.com/watch?v=qBB_w78xhQ8&feature=related, si oglejmo kot uvod v poglavje, v katerem bomo spoznali tvegano vedenje, zasvojenost ter nasilje.

Vsaka četrta ženska je doživela telesno, vsaka druga ženska pa psihično nasilje. O tem govori televizijska oddaja na spletnem naslovu: <http://tvslo.si/predvajaj/nasilja-nad-zenskami-vedno-vec/ava2.88954078>. Oglejte si jo.

V tem poglavju se bomo seznanili s temačnimi temami sodobnega časa:.

- tveganji,
- zasvojenostjo in
- nasiljem.

3.1 TVEGANJA

Tveganj, ki prežijo na mlade, je veliko. Posledice tveganega vedenja mladostnikov ter dejavnike, ki povečujejo tveganje, bomo spoznali v nadaljevanju.

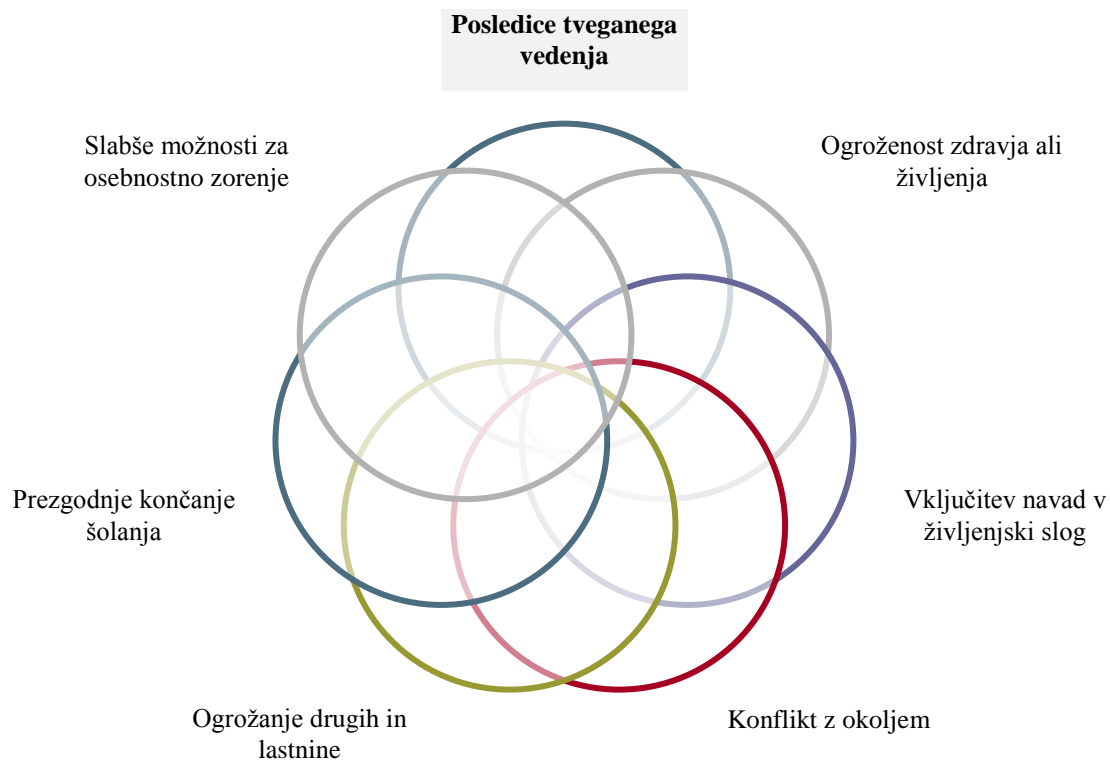
3.1.1 Kazalci tveganega vedenja

Adolescenca je čas več sočasnih in pospešenih sprememb na področju telesnega razvoja, spoznavnih sposobnosti, psihološkega dozorevanja in socialnih spretnosti. Razvojne naloge, katerih izpolnitev zahteva odraslost, so kompleksne, zahtevne in težavne. Starši in družba zastavljajo mladostnikom zahteve, ki so lahko dejansko prevelike. Mladostnik je namreč začasa adolescence v tistem obdobju svojega življenja, ko se prepletajo progresivni in regresivni procesi razvoja (Tomori, 1998). Zato je možnost za mladostnikovo tvegano početje mnogo večja.

Številni mladostniki se radi spuščajo v tvegane situacije. Predvsem v zgodnjem obdobju adolescence težko načrtujejo svoje cilje in se težko odpovejo svojim željam. Živijo namreč za tukaj in zdaj. Z vse večjo težavo izražajo, česa si želijo in kaj čutijo, so precej negotovi in njihovo samospoštovanje je na dokaj nizki ravni. Počutijo se osamljene in se radi gibljejo v okolju, ki spodbuja tvegana vedenja. Številni izkusijo stresne situacije, kakršne so npr. bolezen, izguba bližnjega, zlorabe (čustvene, telesne ali spolne) in druge travme, na katere se na zmorejo ali ne znajo ustrezno odzvati (Kastelic in Mikulan, 2004).

Kdor tvega, si ne vzame časa za iskanje informacij, ne premisli, katero dejanje bi bilo najbolj varno, ne upošteva izkušenj ali nasvetov drugih. Mladostnik se požvižga na veliko opozoril, da bi se s tem razlikoval od odraslih, da bi sebi ali okolici dokazal svojo sposobnost ali da bi si preprosto pridobil lastne izkušnje (Braconier, 2001).

Tvegano vedenje vključuje »vse eksperimente, občasna vedenja, dejavnosti in vedenjske vzorce, ki odstopajo od sprejetih norm in prinašajo tveganje za posameznika in/ali njegovo okolje« (Tomori, 1998, 5). Vse to prinaša možne in verjetne posledice, ki so prikazane na Sliki 26.

Slika 26: Posledice tveganega vedenja mladostnikov
Vir: Lasten, prirejeno po Tomori, 1998

Neposredno in posredno ogroženost zdravja ali celo življenja povzročata mladostnik z uživanjem psihoaktivnih snovi, spolno prenosljivimi boleznimi, visoko rizičnimi športi in tveganimi igrami. Če mladostnik vključuje škodljive navade v življenjski slog, se le-te lahko prenašajo še v odraslo dobo (npr. uživanje dovoljenih drog, kot sta alkohol in tobak, neustrezne prehranjevalne navade).

Ena vrsta tveganega vedenja se pogosto navezuje na drugo, kar še povečuje nevarnost in škodljivost nekaterih tveganih vedenj (npr. zloraba drog se pogosto navezuje na mladostnikovo delinkvenco, vožnja pod vplivom alkohola pa se navezuje na nevarno vožnjo in tvegano spolnost). Kako odrasli oziroma starši reagirajo na tako vedenje? Pogosto neustrezno, predvsem s kaznimi in represijami ter omejevanjem in označevanjem mladostnikov. Taka dejanja pa niso vedno pedagoško in psihološko ustrezna.

Kdaj je tvegano vedenje še posebej nevarno za mladostnika? Predvsem takrat, kadar se prične zgodaj v procesu razvoja (če mladostnik začne zgodaj kaditi, bo to z večjo verjetnostjo počel tudi v odrasli dobi). Nevarno je tudi takrat, kadar tvegano vedenje ni omejeno zgolj na enkratne priložnosti, ampak je kontinuirano, pa tudi kadar poteka v krogu vrstnikov, ki tako vedenje še dodatno spodbujajo in odobravajo. Če se med seboj povezuje več oblik tveganega vedenja (npr. mladostnik kadil, uživa alkohol in droge) pa je tveganost vedenja še posebej nevarna.

Tvegano vedenje mladostniku prinaša številne pozitivne težnje, zaradi katerih mladostnik s takim vedenjem ne preneha kar tako. Ugodje, sprostitvev, vznemirjenje, občutek odraslosti,

neodvisnosti, poguma in moči, ugled in veljava s strani vrstnikov, odpravljanje dolgčasa, lajšanje neprijetnih misli so le nekatere izmed motivov za mladostnikovo tvegano vedenje.

3.1.2 Dejavniki tveganja

Kaj še dodatno vpliva na to, da se pri mladostniku tvegano početje pojavi? Pravkar smo omenili, da so mladostniki osebno in socialno ranljivi. Socialno ranljivost mladih si bomo v nadaljevanju tega poglavja tudi podrobneje ogledali, v Tabeli 3 pa si bomo ogledali, kateri dejavniki tveganja povečujejo socialno ranljivost mladostnikov.

Tabela 3: Dejavniki tveganja mladostnikov

Dejavniki tveganja	Pomen
Struktura družine	Reorganizirane, enostarševske, disfunkcionalne oblike družin in slabi odnosi s starši pogosto povzročajo konfliktnost, neustrezno vzgojo, brezbržnost in odtujenost.
Gmotne razmere in izobrazba staršev	Gmotne razmere so lahko vzrok prestopniškega vedenja, po raziskavah naj bi bilo prestopništvo domena nižjih slojev.
Šolska (ne)uspešnost	Mladostniki, ki se šoli dobro prilagajajo in so voljni slediti pravilom šole z upoštevanem navodil, so uspešnejši in imajo več možnosti za uveljavitev.
Vrstniki	Vrstniki in obrobne skupine mladih pogosto podpirajo delikventno vedenje.
Spol	Največji razkorak med spoloma se kaže pri medosebnem nasilju in pripravljenosti nanj. Fantje so v povprečju štirikrat pogosteje nasilni kot dekleta.
Osebna in socialna ranljivost	Nizko samospoštovanje, anksioznost, socialna negotovost, večja impulzivnost in nizka gotovost vase večjajo možnost za nastanek tveganih vedenj.
Religiozne in druge vrednote	Po raziskavah naj bi religioznost varovala pred tveganim vedenjem zato, ker naj bi izboljševala družinske odnose in povečevala navezanost na starše.

Vir: Lasten, prirejeno po Tomori, 1998; Tivadar v: Ule et al., 2000

Kaj pa o tveganjih pri mladih v Sloveniji pravi raziskava Mladina 2010 (2011)?

1. V zadnjih petnajstih letih v starostni skupini mladih upada umrljivost zaradi prometnih nezgod in samomorov, ki sta najpogostejša vzroka umrljivosti mladih.
2. Zadovoljstvo z življenjem in zadovoljstvo z zdravjem mladih sta primerjalno z drugimi starostnimi skupinami višja. Primerjalno z evropskimi državami so mladi v Sloveniji sorazmerno zadovoljni z življenjem nasploh. Pri oceni zadovoljstva z zdravjem so razlike med evropskimi državami manjše, štiri petine slovenskih mladih pa je s svojim zdravjem zadovoljnih ali zelo zadovoljnih.
3. Več kot dve tretjini mladih v Sloveniji ima normalno težo, glede na leto 2000 pa se povečuje delež prekomerno težkih ali debelih. Več prekomerno težkih ali debelih mladih je med moškimi in na podeželju.
4. Uporaba tobaka in tobačnih izdelkov med mladimi je v blagem upadanju, več mladih pa ima izkušnje z uživanjem alkohola in prepovedanih drog. Pogostejše je uživanje tobaka in alkohola med moškimi, v 'študentski' starostni skupini in v urbanem okolju; izkušnje s prepovedanimi drogami pa so bolj značilne za moške in v urbanem okolju.
5. Če povzamemo vse ugotovitve analize zdravstvenega stanja slovenskih mladih in pri te izznamemo subjektivne ocene zadovoljstva z življenjem, zdravjem in s telesno podobo, moški po pričakovanju predstavljajo najbolj distinktivno rizično skupino.
6. Glede najpogostejših vzrokov smrti mladih (prometne nezgode, samomori) in zdravju tveganih vedenj so posebej izpostavljena skupina mladi med 19. in 24. letom, tj. 'študentska populacija.
7. Pri prehrani pa je potrebno posebno pozornost nameniti podeželskim mladim, saj je med njimi za več kot 10 % pretežkih in debelih posameznikov kot jih najdemo primerjalno v urbanih okoljih (http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/, 10. 04. 2011).

3.2 ODVISNOST

3.2.1 Vrste in oblike odvisnosti

Ob besedi »odvisnost« pomislimo na drogo. Pogosto namesto besede droga uporabljamo tudi besedo mamilo, ki pa ni povsem ustrezna, saj vse droge nimajo omamnega učinka. Zakon droge deli na zakonite (tiste, katere njihovo jemanje, imetje, trgovanje z njimi ni kaznivo) in tiste, pri katerih vse naštetu velja za kaznivo dejanje. Droge, ki posledično povzročajo odvisnost, pa lahko delimo tudi na dovoljene oziroma »legalne« in nedovoljene oziroma »ilegalne« droge. Med dovoljene droge uvrščamo alkohol, tobak, kavo in pravi čaj; tovrstne droge so pri nas najbolj pogoste. (Kastelic in Mikulan, 2004).

3.2.2 Dovoljene droge in tveganje za zdravje

Kofein je droga, s katero ljudje pridejo najprej v stik, vsebuje ga večina kola pijač, čokolada, kava ali čaj. Povečuje budnost, lahko povzroča vzburjenje in nemir, ki ju spremljata nespečnost in obrazna rdečica. Pri otrocih in mladostnikih lahko velike količine tovrstnih pijač povzročijo stanja tesnobe.

V *cigaretah* je veliko škodljivih snovi, kot so npr. nikotin, katran in ogljikov monoksid. *Tobak* škodljivo vpliva na dihala, obtočila in živčevje. Dokaj hitro povzroča odvisnost, učinek kajenja pa se doseže že v manj kot pol sekunde. Je posameznikova osebna pravica, dokler ne škoduje tudi drugim. Kajenje »lahkih« cigaret z manjšo količino nikotina ne zmanjša škodljivih posledic. Številni otroci in mladostniki kadijo, saj se kar 19 % mladih v Sloveniji prišteva med redne kadilce, kar 17 % mladih pa je pokadilo svojo prvo cigareto že pri 11 letih (Kastelic in Mikulan, 2004).

Alkoholne pijače spadajo med dovoljene droge za odrasle, nikakor pa ne za otroke in mladostnike. Čeprav je mladoletnikom prepovedano uživati alkohol, prav tako pa jim ga ni dovoljeno prodajati, je pitje alkohola najpogostejša oblika uživanja drog pri nas (Kastelic in Mikulan, 2004). V naši družbi uživanje alkohola podpira široka vrsta dejavnikov: družbena sprejetost alkohola (himna, različni obredi), potiskanje z alkoholom povezanih problemov na obrobje zavedanja, visoka odsotnost družbenih norm v zvezi z varno uporabo (razen v udeležbi v prometu) ter strpnost do ljudi, ki alkohol uživajo (Tomori, 1998). Otroci mater, ki so med nosečnostjo čezmerno pile, lahko kažejo znake fetalnega sindroma, kar pomeni, da jih lahko zaznamujejo trajne in nepopravljive telesne in mentalne poškodbe (Kastelic in Mikulan, 2004). Veliko mladih preide od pitja alkoholnih pijač na druge droge.

Opajala in hlapne snovi, kot so npr. anestetični plini in organska topila v lepilih, bencinu, lakih ipd. delujejo opojno, vdihavajo pa jih predvsem mladi, stari okoli deset let. Občutek, ki se pojavi hitro in traja približno pol ure, je podoben alkoholnemu opoju. Vdihana topila so seveda strupena, pri uživalcu pa poleg telesne povzročijo tudi psihično škodo.

Zdravila za zdravljenje bolečin, pomirjevala in uspavala tudi povzročajo odvisnost, ki se razvije že po treh do šestih tednih rednega jemanja, opuščanje zdravila pa traja skoraj toliko mesecev, kolikor časa je bil bolnik odvisen (Kastelic in Mikulan, 2004). Med kratkotrajne učinke štejemo zmanjšanje potrnosti, tesnobe in negotovosti, pomiritev ter blažitev skrbi in problemov. Pogoste abstinenčne težave pa so nemir, slabost in bruhanje, glavoboli, nespečnost, razdražljivost ipd (Kompore et al., 2001).

3.2.3 Prepovedane droge

Prepovedane droge pogosto delimo na »mehke« (marihuana, hašiš) in »trde« (heroin, kokain, ekstazi idr.) droge.

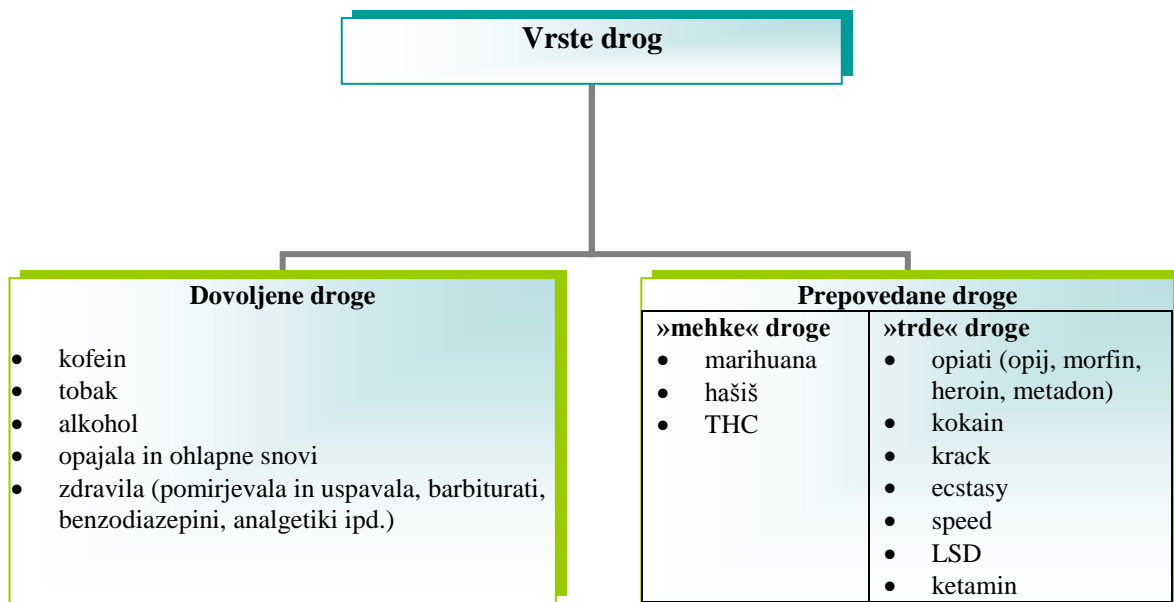
Marihuana in hašiš.

Konoplja (*Cannabis sativa*) je rastlina (moške in ženske rastline se razlikujejo), ki zelo dobro uspeva tudi pri nas, vsebuje pa številne psihoaktivne snovi, od katerih je najpomembnejši tetrahidrokanabinol (THC), ki ga največ vsebujejo vršički in listi ženskih rastlin. Rastlinsko smolo pa imenujemo hašiš. Učinek je pri zaužitju zapoznel in je teže predvidljiv, odvisen pa je tudi od pričakovanj. Ob slabem telesnem in psihičnem počutju se lahko pojavijo tesnoba, potrnost, pa tudi napadi groze in panika, ob dobrem počutju pa lahko povzroči odmaknjeno sanjarjenje, zadovoljno blaženost, občutek boljšega zaznavanja in hitrejšega razmišljanja. Takšna počutja pa so za mladostnika zelo privlačna. Psihična odvisnost se pri občasnem kajenju ne pojavi, pri rednem uživanju pa lahko opazimo rahlo telesno odvisnost (Kastelic in Mikulan, 2004).

Opiati so droge, med katere uvrščamo *opij, heroin, morfin in metadon*. Med mladostniki sodobne družbe je heroin tista vrsta opiatov, ki je najbolj razširjena tudi pri nas. Opij je osnovna sestavina heroina, ki ga pridobivajo iz posušenega soka nezrelih glavic vrtnega maka. Pogosto so heroinu primešane številne druge snovi, kar lahko povzroča številne bolezni, zastrupitve ali celo smrt (mlečni sladkor, vitamin C, puder v prahu, strihnin ipd). Ker uživalci ne vedo, kaj vse heroin vsebuje, je tveganje za prevelik odmerek (overdose) še toliko večje (Kastelic in Mikulan, 2004). Med kratkotrajne učinke opiatov štejemo optimistično, privdignjeno in vedro razpoloženje ter ublažitev bolečine, lakote in utrujenosti. Abstinenčni oziroma odtegnitveni sindromi pa so tesnoba, potenje, smrkavost, solzenje, nespečnost, bolečine po vsem telesu, izmenično mrazenje in potenje itd.

Kokain je najstarejše znano poživilo (oziroma stimulans), zelo zgodaj pa so ga začeli uporabljati tudi v medicini za omrtvičenje roženice, kar je omogočalo očne operacije. Njegova zloraba se je začela že zelo zgodaj, in sicer v Evropi, v 19. stoletju. Učinke delovanja kokaina delimo na tri vrste razpoložljive: evforičnost, opojnost in depresivnost. Po dolgotrajnem uživanju zaradi zmanjšane teka in povečane telesne dejavnosti povzroča nevarno telesno in psihično izčrpanost, večjo koncentracijo in učinkovitost, premagovanje utrujenosti in zaspanosti, doživljanje blaženosti, občutek neodvisnosti ipd. Ob prenehanju jemanja pa se pojavijo nemir, razdraženost, depresija, agresivnost in utrujenost. Izguba telesne teže, zanemarjenost, razširjene zenice, hitri ritem srca ipd. pa so najvidnejši znaki, ki jih povzroči uživanje kokaina (Kastelic in Mikulan, 2004).

V sodobni družbi tveganja obstaja še vrsta drugih drog, nevarnih predvsem za mladostnika, ki se na zaveda posledic uživanja drog za svoje telesno in duševno zdravje, za njegov odnos z družino in celotnim družbenim okoljem sploh. Vse vrste prikazuje Slika 27.

Slika 27: Vrste drog

Vir: Lasten, prirejeno po Kastelic in Mikulan, 2004

3.2.4 Mladi in droge

Droge. Krutost današnjega časa. Koliko nesrečnih in usodnih zgodb se odvija vsepovsod okrog nas. V nadaljevanju si na spletnem naslovu: <http://www.youtube.com/watch?v=cyghlgkwzxa>, oglejte različne zgodbe. Vse imajo le en skupni imenovalec – tveganje.

 Na spletnem naslovu: <http://www.youtube.com/watch?v=cyghlgkwzxa>, si oglejte video spot Pompidoujeve skupine proti vožnji pod vplivom drog. Napišite misel, ki se vam bo porodila v glavi. Oblikujte sporočilo, s katerim skušate pritegniti pozornost javnosti.

Droge so v sodobni družbi pereč problem med mladimi, ki si gradijo lastno prihodnost. Zakaj mladi jemljejo droge? Razlogov je več, niso pa pri vseh mladostnikih enaki. Gre za splet

različnih dejavnikov in povodov, kar prikazuje Tabela 4. Mladostnikovo spogledovanje z drogo je izraz njegove želje po pripadnosti v skupini vrstnikov. Eksperimentiranje mladostnika z drogo teži njegovo radovednost, preizkuša svojo fizično in psihično moč ter sposobnosti obvladovanja samega sebe (Tomori, 1998).

Tabela 4: Dejavniki in povodi za uživanje drog

Dejavniki	Povodi
radovednost	pritisk vrstnikov
uporništvo	želja po dokazovanju
težave pri vključevanju v vrstniško družbo	želja po iskanju priložnosti
želja po ugodju	želja po pripadnosti v skupini vrstnikov
beg pred slabim počutjem	blaženje stresa in tesnobe
preizkušanje telesne in duševne moči	iskanje zabave

Vir: Lasten, prirejeno po Kastelic in Mikulan, 2004; Tomori, 1998

Droge pogosto začnejo jemati mladi z nizkim samospoštovanjem, ki si niso všeč in se malo cenijo. Ogroženi so tisti, ki ne vidijo prave poti naprej ali pa ne sprejemajo vrednot svoje družine in širšega okolja. Pri tem je pomembno vedenje o drogah in sposobnost samonadzorovanja. Mladostnik se za drogo odloči običajno zavestno. Začne jo poskušati in z njo eksperimentirati. Iz krogov tistih, ki eksperimentirajo, med pogostejše uživalce preidejo pogosto tisti, ki imajo v osebnostnem razvoju več šibkih točk. Koliko »šibkih točk« pa ima posameznik v osebnostnem razvoju, pa je odvisno od življenja v družini, odnosov, ki vladajo v njej in pozitivnih potrditev v širšem socialnem okolju.

Slika 28: Tveganja?

Vir: Microsoft Office ClipArt

»Pred dvema letoma sem velikokrat pomislila na samomor. Enkrat sem pojedla preveliko količino tablet, vendar so me pravočasno našli. Potem sem imela številne pogovore o tem. Takrat, ko sem to naredila, mi ni bilo do življenja. Vse mi je šlo narobe. Nekajkrat (trikrat) sem se tudi tako napila, da so me peljali v bolnišnico na »črpanje«. Imela sem toliko problemov. Mislila sem, da jih ne bom mogla nikoli rešiti, zato se mi je zdelo najbolje, da »naredim konec« (Eva, 17 let, Miklič, 1999, v: Ule et al., 2000, 43).

3.2.5 Tipi uživanja drog

Literatura navaja različne tipologije uživalcev drog. Spoznali bomo različne opredelitve uživalcev in stadijev uživanja, saj boste kot bodoči organizator socialne mreže v vašem delu pogosto soočeni z različnimi tipi posameznikov. Prvo delitev tipov uživalcev drog opredeljuje Lev Milčinski (1986) kot zmerno uživanje (droga ne moti delovanja organizma, duševne dejavnosti in vedenja), zloraba (posameznikove telesne in duševne funkcije so motene; moteno je tudi vedenje, čeprav samo začasno) in odvisnost (lahko je psihična oziroma duševna ali fizična oziroma telesna). Uživalce drog lahko razdelimo tudi na naslednje skupine:

- *Neuživalci* – mednje štejemo vse, ki niso nikoli poskusili heroina ali drugih opiatov.
- *Priložnostni uživalci*, eksperimentatorji – so tisti, ki občasno, priložnostno ali eksperimentalno uživajo mamilo.
- *Redni uživalci* mamilo uživajo redno, vendar ne razvijejo odvisnosti ali zasvojenosti.
- *Odvisni uživalci* so odvisni od mamila, a tega ne vidijo kot zasvojenost.
- *Zasvojeni uživalci* so uživalci, ki se jim je zaradi zasvojenosti ni poslabšal socialni status; naučili so se pohlepa po mamilu, ko so prepoznali svoje abstinenčne težave in s ponavljanjem te izkušnje pridobili vedenje in stališča zasvojenega.
- *Džankiji* pa so uživalci, za katere sta značilna propadanje in socialna degradacija; zasvojenec postane »džanki« takrat, ko mu droga postane najpomembnejša stvar na svetu (Flaker, 2002).

3.2.6 Razvoj odvisnosti

Uživanje drog je zahrbtnen proces, ki hitro napreduje, zato lahko opredelimo tudi faze oziroma stopnje razvoja odvisnosti, ki so: eksperimentiranje, »rekreacijska« ali »socialna« zloraba drog, preokupiranost z drogo in pretirano, ekscesivno uživanje drog (Tomori, 1998). Za fazo eksperimentiranja je značilno spogledovanje in prvi poskusi z drogo.

Tabela 5: Posameznikov (mladostnikov) razvoj odvisnosti

Faze	Značilnosti faze
Faza eksperimentiranja	Radovednost in hlepenje po nevarnostih sta glavna vzroka za začetek uživanja drog, temu pa botruje tudi pritisk vrstniške skupine. Zahrbtnega učinka drog se mladostnik ne zaveda, pomembnejše mu je vzburjenje kot sam učinek drog.
Faza socialne rabe	Mladostnik že zazna spremenjeno vedenje in učinek, ki po učinkovanju droge preneha in postane spet »normalen«, droge že kupuje, a jih jemlje le občasno (npr. ob koncu tedna).
Faza instrumentalne rabe	Okolica uživanja že prepoznava, šolski uspeh se poslabša, šolski izostanki so vse pogostejši. Začnejo se pobegi od doma, kraje denarja staršem ali tatvine po trgovinah in drugod.
Habitualna faza	Pojavijo se simptomi bolezenske odvisnosti; ključno v tej fazi je prilagajanje. Uživalec se zaveda razvijajoče odvisnosti, ob neuživanju se pojavi t.i. odtegnitveni sindrom (abstinenca).
Kompulzivna faza	Poskusi, da z drogo preneha, so pogosto neuspešni. Droge niso več zabavne, mladostnik ima različne težave (sam s seboj, v družini, šoli, službi idr.).
Odvisnost	Težave s policijo, zanemarjenost, agresivnost, depresivnost, obup ipd. so nekateri znaki te faze. Pogosto začne iskati pomoč.

Vir: Lasten, prirejeno po Kastelic in Mikulan, 2004

3.2.7 Posledice odvisnosti od drog

Posledice čezmernega uživanja drog se kažejo na različnih področjih življenja uživalca. Škodo, ki nastane zaradi uživanja drog, pa lahko razdelimo na tri glavna in med seboj povezana področja: socialno in osebno, pravno – formalno in zdravstveno (Grebenc, 2003).

Socialna in osebna škoda se kaže v *stigmatiziranju in zavračanju uživalcev* v družbi, kar vodi v njihovo nizko samopodobo. Zaradi uživanja drog so lahko okrnjeni medosebni odnosi z družino, prijatelji, sodelavci; neizpolnjevanje šolskih in delovnih obveznosti pa vodi v onemogočanje dela in izobraževalnega procesa. Pravno – formalna škoda nastane zaradi pogostih srečanj s policijo, saj je že posest majhnih količin droge prekršek, nabava in prodaja pa sta kaznivi dejanji. Načini uživanja drog pa vodijo v škodljivo zdravstveno stanje uživalca. Predoziranje, okužbe, poškodbe, zastrupitve in nesreče predstavljajo vrsto škodljivih posledic za zdravje (Grebenc, 2003).

3.2.8 Predlogi dejavnosti za preprečevanje odvisnosti pri mladostnikih

Našteli bomo nekaj predlogov dejavnosti za preprečevanje odvisnosti pri mladostnikih:

- *Ukvarjanje mladostnikov z različnimi dejavnostmi*, ki spodbujajo progresiven razvoj (šport, taborništvo, glasbena šola, kulturni krožki, ples ipd).
- *Poudarjanje škodljivih posledic uživanja drog in pogovori o drogah*.
- *Privzganjanje odklanjanj* (ustvarjanje priložnosti, ob katerih bodo mladostniku ponudili npr. alkohol ali druge droge in navajanje, da jih bo treba odklanjati in znati reči »Ne«).
- *Razvijanje pozitivne samopodobe* (skrb za mladostnikov dober videz, dobro počutje, redna in zdrava prehrana).
- *Skupno preživljanje prostega časa* (pogovori o različnih temah, ki se navezujejo na droge, izleti, pikniki, taborjenje, športne igre ipd).
- *Pogovori o mladostnikovi prihodnosti*.

3.3 NASILJE

Zakon o preprečevanju nasilja v družini je dosegljiv na spletnem naslovu: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=84974>. Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009 pa na spletnem naslovu: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=92436>. Oglejte si oba dokumenta. Komentirajte.

Vsak človek ima pravico živeti varno, brez nasilja. Kdaj lahko govorimo o nasilju, kaj sploh pomeni nasilje?

Nasilje lahko opredelimo kot vsako obliko vedenja, ki jo oseba izvede z namenom, da bi si drugo osebo ali skupino podredila oziroma nad njo pridobila, ohranila ali povečala moč. To pomeni, da se z nasiljem izvaja zloraba moči, o kateri govorimo takrat, ko ima ena skupina oziroma posameznik že v osnovi moč nad drugo skupino oziroma posameznikom zaradi družbenega položaja, starosti, nacionalne pripadnosti, fizičnih ali umskih lastnosti in to moč izkorišča v škodo druge osebe (Draginc, 2007).

Nasilje pomeni kršitev temeljnih človekovih pravic, kot so pravica do varnosti, do življenja brez strahu in prisile ter do telesne in duševne integritete. Je način, s katerim si oseba, ki je povzročila nasilje, skuša v odnosu zagotoviti moč in nadzor nad žrtvijo ter uresničiti svoje

interese. Nasilje vedno izhaja iz neravnovesja moči med dvema oseba oziroma skupinama ljudi. Oseba, ki povzroči nasilje, pa z različnimi oblikami nasilja, posega v osebno integriteto žrtve in s tem omejuje njen človeški potencial. Oblike nasilja bodo podrobneje predstavljene v nadaljevanju.

3.3.1 Oblike nasilja

Oblik nasilja je več vrst. *Fizično nasilje* pomeni zlorabo fizične sile ali grožnjo z uporabo fizične sile. Usmerjeno je na človekovo telo ali njegovo življenje, predstavlja pa izrazitejšo stopnjo psihičnega nasilja. Cilj vsakega fizičnega nasilja je pridobiti, dokazati in povečati moč nad žrtvijo. Fizične bolečine in posledice, ki jih oseba povzroča žrtvi, pa vedno spremljajo tudi psihične posledice. Med fizične oblike nasilja štejemo: klofutanje, brcanje, odrivanje, dotikanje, če človek tega ne želi, napade z orožjem, odrekanje ali siljenje s hrano, udarce z roko ali s predmeti, metanje predmetov proti osebi ali v osebo, omejevanje gibanja, ožiganje kože ipd.

Psihično nasilje je težje dokazljivo in ga ni lahko ugotoviti, saj se lahko dogaja z besedami, vedenjem ali celo s tišino. Dejanja psihičnega nasilja pogosto potekajo na verbalni ravni in negativno vplivajo na samozavest, samopodobo in samozaupanje druge osebe. Na začetku je tovrstno nasilje zelo neopazno celo za žrtev, ki se ji to dogaja; gre za manj vidno obliko nasilja, ki jo je zato tudi težje prepoznati. Med psihično nasilje prištevamo: tožarjenje, sumničenje, ljubosumnost, poniževanje, ogovarjanje in dopuščanje ogovarjanja, ustvarjanje klime strahu in terorja, molk – kot sredstvo pritiska, manipulativno vedenje, zavrnitev pomiritve v konfliktu.

Večji del žrtev, predvsem mladostnikov, o psihičnem nasilju ne govori, ker jih je sram, se bojijo ali ker ne dobijo pomoči odraslih. »*Bullying*« oziroma *izživljanje nad vrstniki* pomeni, da vrstnik ali skupina vrstnikov izvaja nad posameznim otrokom psihično nasilje (t.i. »bullying«). Takšno nasilje zajema: zmerjanje z različnimi vzdevki, *zafrkavanje, draženje, nespodobno nagovarjanje, žaljenje, norčevanje, poniževanje, razširjanje govoric, obrekovanje, sleparjenje s prijatelji ipd.* Opozorilni znaki, ki nam kažejo, da je otrok ali mladostnik morda žrtev vrstniškega napada pa so naslednji:

- nenadoma ne želi več obiskovati šole ali interesnih dejavnosti,
- išče nenavadne poti iz šole in nazaj,
- želi, da ga v šolo in nazaj spremljajo starši,
- toži o bolezenskih težavah,
- uspeh v šoli se nenadoma poslabša,
- izgubi denar za malico,
- manjkajo šolske potrebščine ipd (Turčin, 2007).

Mladostniki se včasih popolnoma zaprejo vase, so prestrašeni, začnejo jecljati, odklanjajo hrano, imajo moten proces spanja, postanejo pa lahko tudi depresivni in se nagibajo k samomoru. Pomembno je, da žrtev o nasilju spregovori, saj s tem pokaže tudi svoj del moči in storilcu sporoča, da ni nebogljen.

Vrstniškega nasilja ne izvajajo samo fantje, temveč tudi dekleta. Predvsem pri dekletih najbolj za psihično nasilje, obrekovanje, posmehovanje in manipuliranje (Pintar, 2005).

Vsa spolna dejanja, ki so povezana s spolnostjo in jih oseba čuti kot prisilo, imenujemo spolno nasilje. Dejanja, značilna za spolno nasilje, so: *slačenje, opazovanje, komentiranje,*

nagovarjanje, poljubljanje, otipavanje, poniževanje človeka glede njegove spolnosti itd. Najbolj izpostavljena oblika spolnega nasilja je posilstvo, med spolno nasilje pa uvrščamo tudi *spolno nadlegovanje, spolno zlorabo slabotnih oseb ali otrok, incest ali krvoskrunstvo, nagovarjanje, neprimerne poglede* (Draginc, 2007).

Zanemarjanje je oblika nasilja, ko oseba opušča dolžno skrb za svojega družinskega člana, ki jo potrebuje zaradi bolezni, invalidnosti, starosti ter razvojnih ali drugih osebnih okoliščin (ZPN, UL. RS, št. 16/2008).

3.3.2 Dejavniki, povezani z nasiljem

Na porast nasilja vplivajo neurejene družinske razmere, brezposelnost, mediji, neenakomerna porazdelitev moči in odsotnost vrednot v družbi, kjer se nasilje pojavi.

Družina spodbuja nasilje s prenašanjem nasilnih vzorcev reagiranja in komunikacije s staršev na otroke. Če starši rešujejo probleme v družini samo z vpitjem in nasilno komunikacijo, bo večja verjetnost, da bo tudi otrok pri reševanju problemov prišel do rešitve z nasiljem. Odraščanje v nasilni družini torej pomeni večjo verjetnost prevzemanja nasilnih vzorcev. V družini se pogosto sklene začaran krog nasilja. Raziskave kažejo povezanost med posameznikovo nasilnostjo in odraščanjem v nasilni družini; sinovi v odraslosti pogosteje posnemajo nasilne očete, hčerke pa svoje matere, ki so bile žrtve nasilja. Tako sinovi pogosto postanejo osebe, ki povzročajo nasilje, hčerke pa se naučijo nasilje dopuščati in postanejo mnogokrat tudi same žrtve nasilja (Kuhar et al., 1999).

Mediji kot dejavnik socializacije vzgajajo in poučujejo ter s tem prenašajo vzorce vedenja. S prikazovanjem nasilnih risank in filmov ter z utrjevanjem stereotipnih predstav o razmerju med moškim in žensko prispevajo k nasilju. Moški so pogosto prikazani kot nosilci moči in oblasti, ki imajo denar, ženske pa naj bi bile nemočne, krotke in odvisne od njih (Kuhar et al., 1999).

Družba lahko pomaga zmanjševati nasilje s promocijo enakih pravic in možnosti za vse ljudi, pomembno pa je tudi reagiranje družbe kot celote in vseh njenih članov na konkretne pojave nasilja. Kadar nasilje jasno obsodimo, pomagamo s tem zmanjševati pojavnost nasilja, v nasprotnem primeru pa nasilje dejansko dovoljujemo (Kuhar et al., 1999). V družbi pa so se pojavile tudi nekatere »nove« oblike nasilja: nasilni otroci (nasilje med sorojenci, nasilje otrok nad starši), nasilje med istospolnima partnerjema, nasilje žensk nad moškim, zloraba starejših v družini (Filipčič, 2002).

Dejavnik nasilja je tudi *brezposelnost* kot odraz neurejenih razmer, ki se tesno povezuje z družbo. V primeru odsotnosti vrednot in varnosti lahko brezposelnost pri človeku vzbuja občutje nemoči in negotovosti, kar ga spodbudi, da za doseganje svojih pravic in ciljev izbere prav nasilje (Kuhar et al., 1999).

3.3.3 Potrebe posameznikov in družin zaradi različnih oblik nasilja in odvisnosti

Katere potrebe imajo posamezniki oziroma družine, ki se znajdejo v začaranem krogu odvisnosti ali nasilja? Skušajo zadovoljevati različne potrebe, kar si bomo v nadaljevanju tudi ogledali.

Potrebo lahko opredelimo kot stanje neravnovesja v organizmu, ki ga povzroči pomanjkanje ali presežek snovi v telesu ali informacij v duševnosti (Kompore et al., 2002). Potrebe so lahko biološke in psihosocialne narave.

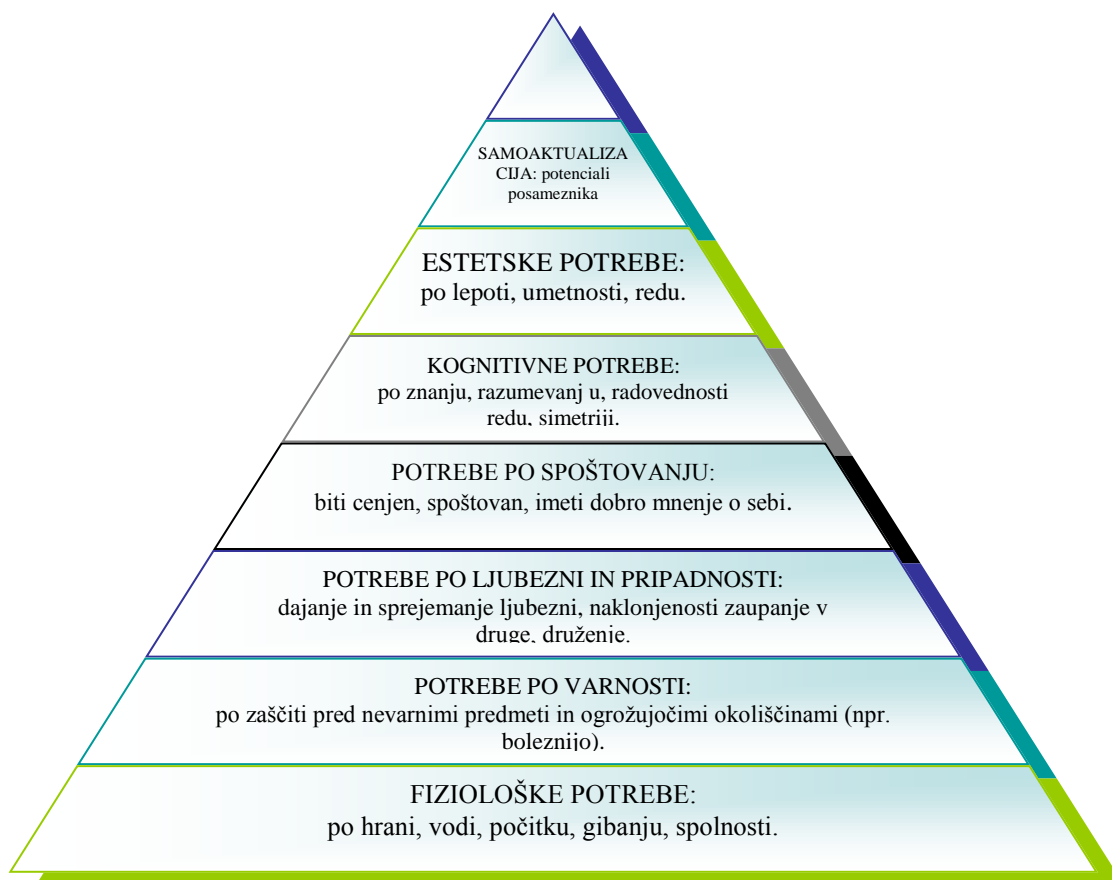
Biološke potrebe so prirojene potrebe, ki jih potrebujemo za naše preživetje. Mednje spadajo:

- *potrebe po ohranitvi posameznikovega življenja* (potrebe po vodi, kisiku, hrani, počitku, spanju, stalni telesni temperaturi ipd),
- *potrebe po ohranitvi vrste* (potrebe po potomcih, spolnosti, varovanju potomcev).

Psihosocialne potrebe pa izvirajo iz nepopolnega duševnega ravnovesja. Take potrebe so večinoma pridobljene, nekatere pa so tudi prirojene. V to skupino potreb pa uvrščamo:

- *potrebe po pripadnosti* (potrebe po prijateljstvu, partnerstvu, družinskem življenju, ljubezni, sodelovanju ipd); te potrebe zadovoljujemo v intimnih in prijateljskih razmerjih; če jih ne moremo zadovoljiti, skušamo najti ustrezno zadovoljitev pri živalih in predmetih,
- *potrebe po moči* (potrebe po spoštovanju, pomembnosti, prevladi); tovrstne potrebe zadovoljujemo s skrbjo za druge ljudi, z vztrajnostjo pri delu, pri pridobivanju priznanj, z uveljavljanjem svojega mnenja ali stališča ipd.,
- *potrebe po zabavi* (potrebe po ugodju, veselju, smehu, učenju, delu, razvedrilu...), ki jih zadovoljujemo z ukvarjanjem s stvarmi, ki v nas zbujajo prijetne občutke in katerih se veselimo,
- *potrebe po svobodi* (potreba po izbiri, neodvisnosti, prostosti); zadovoljujemo jih tako, da se sami odločamo o pomembnih vidikih našega življenja in ne dovoljujemo drugim, da bi upravljali z našim življenjem (Babšek, 2009; Musek in Pečjak, 1997).

Kadar biološke potrebe niso zadovoljene, povzročijo najprej telesne simptome, kot so npr. bolečine in krči, ki postajajo vedno močnejši, v skrajnem primeru lahko privedejo celo do smrti. Na duševni ravni pa nezadovoljene biološke potrebe povzročijo, da postane posameznik nezadovoljen, razdražljiv, raztresen in nerazpoložen, zato se kopičijo negativna čustva in se povečuje posameznikova frustracija. Nezadovoljenost psihosocialnih potreb pa najprej prinaša posledice na duševni ravni, pri posamezniku se začnejo kopičiti negativna čustva, povečuje se stopnja frustracije in stresa, pojavi pa se lahko tudi depresivnost, agresivnost, apatičnost itd. Vse to povečuje možnost tveganja za posameznikovo fizično in psihično zdravje (Babšek, 2009).

Slika 28: Hierarhija potreb po Maslowu
Vir: Lasten, prirejeno po Kompare et al., 2003

Povzetek

1. Mladostništvo je obdobje, ko se *mladi radi spuščajo v tvegane situacije*. Težko se odpovejo svojim željam, ker živijo v sedanjosti, so pa negotovi, njihovo samospoštovanje je na dokaj nizki ravni. Mnogi izkusijo številne stresne situacije.
2. *Posledice* tveganega vedenja so številne: ogroženost zdravja a7li življenja, vključitev navad v življenjski slog, konflikti z okoljem, ogrožanje drugih in lastnine, prezgodnje končanje šolanja in slabše možnosti za osebno zorenje.
3. *Dejavniki*, ki vplivajo na tvegano vedenje mladostnika so: struktura družine, gmotne razmere in izobrazba staršev, šolska (ne)uspešnost, vrstniki, spol, osebna in socialna ranljivost, religiozne in druge vrednote.
4. *Odvisnost* je pereč problem sodobne družbe. Droge, ki povzročajo odvisnost, lahko razdelimo na dovoljene (legalne) in nedovoljene (ilegalne) droge.

5. Med *dovoljene droge* uvrščamo: alkohol, tobak, kavo in pravi čaj, med *nedovoljene droge* pa: marihuano in hašiš kot »mehko drogo«, opiate (opij, heroin, morfin, metadon), kokain, crack, ecstasy, speed, LSD, ketamin kot »trde droge«.

6. *Razvoj odvisnosti* poteka v fazah: eksperimentiranje, socialna raba, instrumentalna raba, habitualna faza, kompulzivna faza, odvisnost.

7. *Posledice odvisnosti* so: stigmatizacija uživalcev v družbi, okrnjeni medosebni odnosi,, opuščanje šolskih in delovnih obveznosti, slabše zdravstveno stanje, včasih tudi smrt.

8. *Nasilje* je vsaka oblika vedenja, kadar posameznik ali skupina izkoriščajo svojo moč v škodo druge osebe. Nasilje pomeni *kršitev temeljnih človekovih pravic*. Nasilje je lahko *fizično* ali *psihično*.

9. Zaradi različnih oblik nasilja imajo posamezniki različne *potrebe* (biološke in psihološke). Znano teorijo o *hierarhiji potreb* je razvil Maslow.

Preverjanje znanja

1. Pojasnite, zakaj je tveganje v obdobju mladostništva velik problem.
2. Analizirajte najpogostejše probleme, ki jih v zvezi z mladostniškimi tveganji zasledite v medijih v enem dnevu.
5. Ovrednotite škodljivosti, ki jih povzroča zasvojenost pri mladostnikih.
6. *Oblikujte letak*, ki opozarja na nasilje v družbi.
7. Kritično osvetlite *škodljive posledice nasilja* pri posamezniku.

Priporočena literatura

Bracconnier, A. *Kako razumeti mladostnika*: priročnik za starše otrok, starih od 10 do 25 let. Tržič: Učila, 2001.

Flaker, V. *Živeti s heroinom*. Ljubljana: Collegium graphicum, 2002.

Hočevar, A. *Starši kot dejavnik preventive na področju rabe in zlorabe drog*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2004.

Kastelic, A., in Mikulan, M. *Mladostnik in droga: priročnik za starše in učitelje*. Ljubljana: Domus, 1999.

Kuhar, A. et al. *O nasilju*: priročnik. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo, 1999.

Lamovec, T. *Psihosocialna pomoč v duševni stiski*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, 1998.

Maksimovič, Z. *Mladinska delavnica: psihološki primarno preventivni program, namenjen mladostnikom zgodnjega obdobja*. Ljubljana: Sekcija za preventivno delo pri društvu psihologov Slovenije, 1991.

Milčinski, L. et al. *Droge v svetu in pri nas.nas*. Ljubljana: Delavska enotnost, 1986.

Nolimal, D. in Rejc, V. *Pogovori o drogah*. Ljubljana: Reprstudio S, 1996.

Sande, M. *Uporaba drog v družbi tveganj*. Ljubljana: Pedagoška Fakulteta, 2004.

Šelih, A. *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*. Ljubljana: Bonex, 2000.

Tomori, M. et al, *Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih*. Ljubljana: Psihiatrična klinika, 1998.

Ule, M. *Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno-psihološke študije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1999.

Ule, M., et al. *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, Aristej, 2000.

Zaviršek, D. *Ženske in duševno zdravje: O novih kulturah skrbi*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, 1994.

4 POMOČ MLADIM V DRUŽBI TVEGANJA

Uvod

Kot bodoči organizatorji socialne mreže se boste velikokrat znašli v situacijah, kjer bo nudenje pomoči temeljnega pomena za mladostnikov progresiven razvoj. Poznavanje ključnih oblik nudenja različnih vrst pristopov, dejavnosti in aktivnosti Vam bo olajšalo praktično delo, zato se bomo v posvetili pomembnim pristopom, ki jih boste v prihodnosti potrebovali v Vašem delu z različnimi družbenimi skupinami, potrebnimi pomoči.

Slika 29: Osebna asistenca

Vir: <http://t1.gstatic.com/images?q=tbn:...> (14. 05. 2011)

Nevidni – dokumentarno igrani film na spletnem naslovu: <http://tvslo.si/#ava2.104348899>, nam bo prikazal svet otrok s posebnimi potrebami.

V tem poglavju se boste seznanili:

- z osebno asistenco – z vrstami ter temeljnimi načeli,
- z metodo zagovorništva ter delovanjem v procesu zagovorništva.

4.1 OSEBNA ASISTENCA

V Kaliforniji je leta 1973 nastal prvi Center za neodvisno življenje. Univerza v Berkeleyu je trem hendikepiranim študentom omogočila osebno asistenco, da so lahko študirali. Med študijem so prepričali lokalne oblasti, da so začele financirati model osebne asistenc, ki jim je omogočil neodvisno življenje. Model osebne asistenc je temeljil na petih načelih: zagotovitev stanovanja, zagotovitev osebne asistenc, zagotovitev dostopnega transporta, zagotovitev dostopa do javnih stavb in pomen vrstniškega svetovanja. Da bi model skupnostne skrbi lahko uporabljali tudi drugi uporabniki, so ustanovili Center za neodvisno življenje, ki je postal vzor več kot dvestotim podobnim centrom po ZDA (Zaviršek et al., 2003).

Prebrali ste uvodni primer za osebno asistenco. Razmislite, kaj bi ta beseda pomenila. Svoje misli zapišite in jih nato posredujte drugim članom študijske skupine.

4.1.1 Kaj je osebna asistenca

Je inovativna oblika pomoči in temeljna človekova pravica v sodobnih družbah. Živimo v družbi tveganja, kjer smo priča velikim družbenim spremembam, nekatere izmed njih smo spoznali že v začetku tega poglavja. Te spremembe lahko opredelimo kot:

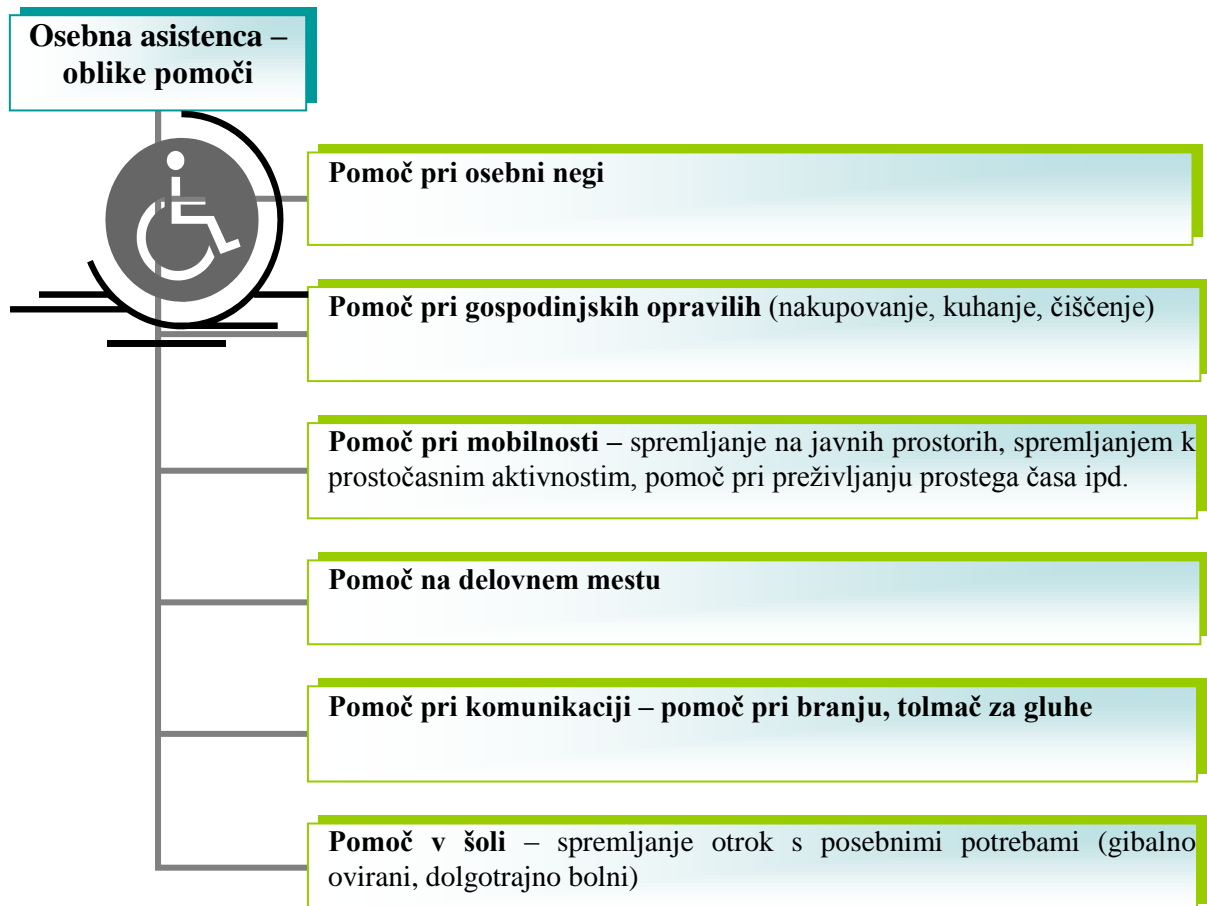
- *proces individualizacije* in povečanje števila ljudi, ki živijo sami,
- *proces defamilializacije*, kjer sorodstveni sistemi niso več obvezna oblika skupnega življenja niti zagotovilo socialne pomoči in podpore,
- *proces deinstitucionalizacije* zaradi škodljivih učinkov institucionalnega življenja,
- *povečanje samozavesti ljudi*, ki kljub oviranosti zahtevajo pravico do izbire, pravico do kakovostnih storitev in do življenja v običajnem okolju (Zaviršek et al., 2003).

Osebna asistenca je nujni pogoj, da se gibalno oviranemu posamezniku zagotavlja prehod iz odvisnosti v neodvisnost. Je primerna oblika za široke skupine ljudi. Njen namen je ohranjanje in povečevanje dostojanstva ljudi, da vkljub oviranosti ostanejo v lastnem domu, znanem okolju in tako dobijo zadostno podporo za čim bolj samostojno življenje (Zaviršek et al., 2003).

Leta 1988 je bila v Strasbourgu organizirana mednarodna konferenca na temo »Storitve osebne asistence«. Osebno asistenco so opredelili kot »temeljni element neodvisnega življenja, saj zajema vse aktivnosti posameznikov, kot so: bivanje, mobilnost, dostopnost, izobraževanje, zaposlovanje, ekonomsko in socialno varnost, politični vpliv in osebno življenje« (Zaviršek et al., 2003).

4.1.2 Oblike pomoči, ki jih ponuja osebna asistenca

Najpogosteje se osebna asistenca izvaja v domačem okolju, na delovnem mestu in v javnosti. Oblike pomoči, ki jih osebna asistenca obsega, prikazuje Slika 30.

Slika 30: Osebna asistenca – oblike pomoči

Vir: Lasten, prirejeno po Zaviršek et al., 2003, slika Microsoft Office ClipArt

Kdo lahko izvaja osebno asistenco? Osebno asistenco lahko izvajajo državne službe (centri za socialno delo, zavodi, šole in druge institucije), nevladne organizacije in privatne ustanove (podjetja, cerkvene organizacije) (Zaviršek et al., 2003).

4.1.3 Vrste osebne asistence

Vrste osebne asistence lahko opredelimo glede na čas trajanja. Tako ločimo:

- stalno (24-urna, dnevna in kontinuirana osebna asistenca),
- redno (uporabnik ima zaposlenega osebnega asistenta vsak dan 6–8 ur),
- občasno (uporabnik potrebuje pomoč asistenta enkrat ali nekajkrat tedensko za krajši čas, npr. za določene opravke),
- v izjemnih situacijah (spremljanje k zdravniku, pomoč v času praznikov ipd.) (Zaviršek et al., 2003).

4.1.4 Osebna asistenca mladostnika

Osebno asistenco mladostnika izvajajo med drugim tudi šole, saj so otroci in mladostniki s fizičnimi, senzornimi in intelektualnimi ovirami vključeni v običajne šole in imajo pravico do ustrezne osebne asistence. V tem primeru sestavljajo osebno asistenco ustrezni pripomočki, osebna podpora asistenta ter senzibiliziranje sošolcev, sošolk in učiteljev. Podporo pa potrebujejo tudi starši, predvsem v smislu pridobivanja informacij, čustvene opore, fizične razbremenitve in različnostjo izbir (Zaviršek et al., 2003).

4.1.5 Značilnosti osebne asistenc

Značilnosti osebne asistenc pa lahko opredelimo v smislu modelov plačevanja osebne asistenc. Najpomembnejša modela plačevanja sta:

- model neposrednega plačevanja osebne asistenc oziroma delodajalski model, pri katerem lokalna skupnost uporabniku zagotovi namenski, s katerim sam zaposli osebne asistenta in
- model posrednega plačevanja osebne asistenc, v skladu s katerim država ne nakazuje denarja uporabniku, temveč osebno asistenco plačuje socialna služba neposredno na račun osebne asistentke/asistenta.

4.1.6 Temeljna načela

Temeljna načela osebne asistenc, ki jih morate kot bodoči organizator socialne mreže poznati, pa so predstavljena v Tabeli 6.

Tabela 6: Temeljna načela osebne asistenc

Načelo	Pomen načela
1. Možnost izbire	Uporabnik ima pravico, da se sam odloči, koga hoče imeti za asistenta.
2. Uporabnik je delodajalec osebne asistentu	Uporabnik ima nadzor nad namenskimi sredstvi, odloča o organizaciji in delu, vodi osebno asistenco.
3. »Vse iz ene roke«	Uporabnik ne menja ljudi glede na potrebe, temveč ena oseba opravlja čim več tistega, kar uporabnik potrebuje.
4. Kontinuiteta	Osebni asistent ostane z uporabnikom vsaj nekaj let.
5. Transparentnost	Dela, naloge, čas trajanja dela so določeni vnaprej; konflikti se rešujejo sproti.

Vir: Lasten, prirejeno po Zaviršek et al., 2003

Predstavljajte si, da imate zlomljeno roko in nogo in nekaj mesecev ne boste mogli hoditi brez pomoči. Koga želite, da skrbi za Vas? Razmislite o njegovih dobrih lastnostih in o stvareh, ki Vas na izbrani osebi motijo. Kaj si želite od človeka, ki Vam pomaga? Katere lastnosti človeka, ki ste ga izbrali, ustrezajo lastnostim dobrega asistenta in katere lastnosti manjkajo?

V študijski skupini naj si vsak izmed vas izbere eno izmed oblik pomoči osebne asistenc. V lokalnem okolju poiščite posameznike oziroma se dogovorite z institucijami, katere izvajajo osebno asistenco (centri za socialno delo, šole, društva invalidov, domovi za starejše, mladinski domovi ipd). Sodelujete pri izvedbi enodnevne osebne asistenc in pri tem upoštevajte vse značilnosti in načela, katere smo spoznali. Ob koncu dneva napišite poročilo o izvajanju ter ga predstavite v študijski skupini.

V lokalnem okolju poiščite osebo, katera je uporabnik osebne asistenc. Z osebo izvedite intervju in jo vprašajte naslednja vprašanja:

1. Kdo je osebni asistent, ki skrbi za osebo?
2. Katere lastnosti pri njej/njemu najbolj ceni, katere pa pogreša?
3. Kritično analizirajte kvaliteto asistenc za to osebo in navedite predloge izboljšav.

4.2 METODA ZAGOVORNIŠTVA

Sir John Parceval je bil prvi formalni zagovornik. Leta 1845 je ustanovil društvo za zagovorništvo, bil je tudi prvi reformator azilov za ljudi v hudih duševnih stiskah. Več let je preživel v tovrstnih institucijah, šele po dolgotrajnih prizadevanjih mu je uspelo priti na svobodo. V knjigah je opisal izkušnje, pogoje in življenje hospitaliziranih ljudi, katere je tudi uspešno zagovarjal ter dosegel njihovo izpustitev. Danes so pravice posameznikov, ki živijo v totalnih institucijah, kot so npr. zapori in psihiatrične bolnišnice, pogosto kršene, zato predstavlja zagovorništvo teh posameznikov temeljno metodo dela (Zaviršek et al., 2003).

4.2.1 Definicija zagovorništva

Beseda zagovorništvo pomeni »govoriti za drugega« oziroma »govoriti v korist drugega«. Najpogosteje zagovorništvo definiramo kot dejavnost, ki vključuje eno osebo, več oseb ali skupino ljudi uporabnikov socialnovarstvenih storitev, ki se zavzemajo za uresničevanje njihovih potreb in želja. Zagovorništvo pogosto poskuša preprečiti spremembe, katere bi lahko poslabšale položaj uporabnika, namen zagovorništva pa je povečanje občutka moči posameznika. Tako pridobi večje samozaupanje, dobi več izbire v življenju, izboljša kvaliteto življenja ter zmanjša izgube, prikrajšanost in izključenost (Zaviršek et al., 2003).

Zavezništvo evropskega parlamenta za zaščito otrok v Evropi in po svetu Otroci so zelo ranljiva skupina prebivalstva. ©BELGA_BELPRESS_Philippe Turpin

Otrok je ena tretjina svetovnega prebivalstva, pa v večini primerov njihove težave niso na vrhu dnevnega reda svetovne politike. Pri tem 20 odstotkov mladoletnih v Evropi živi pod pragom revščine, soočajo se z diskriminacijo in pomanjkljivim spoštovanjem njihovih temeljnih pravic. Zato je Lizbonska pogodba med cilje EU zapisala tudi zaščito otrok in to v vseh njenih politikah. V Parlamentu dejavnosti v zvezi s to zavezo spremlja italijanska poslanka Roberta Angelilli (EPP).

Zakaj ste ustanovili zavezništvo Parlamenta za otroke? Kdo v njem sodeluje?

Cilj zavezništva je zaščita interesov mladoletnih v notranjih in zunanjih politikah EU, vključevanje njihovih pravic v vse njene dejavnosti. Imamo podporo Unicefa in drugih nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo z zaščito otrok, v zavezništvo pa je vključenih sedem odborov Parlamenta. Sedaj želimo skupino še razširiti. Lizbonska pogodba in Listina temeljnih pravic priznavata otroke kot polnopravne državljane EU, kar nam daje možnost, da ta načela uresničimo v konkretni zakonodaji. Kaj je vaša prva prednostna naloga?

Seznam je dolg, ampak najprej bi želeli razpravljati o zakonodajnem predlogu komisarke Vivine Reding o otrokom prijaznem sodstvu. Ta vsebuje ukrepe za primere ugrabitev otrok, otroke brez skrbnikov, zaščito otrok znotraj družine in pomoč otrokom, žrtvam nasilja

Otroci:

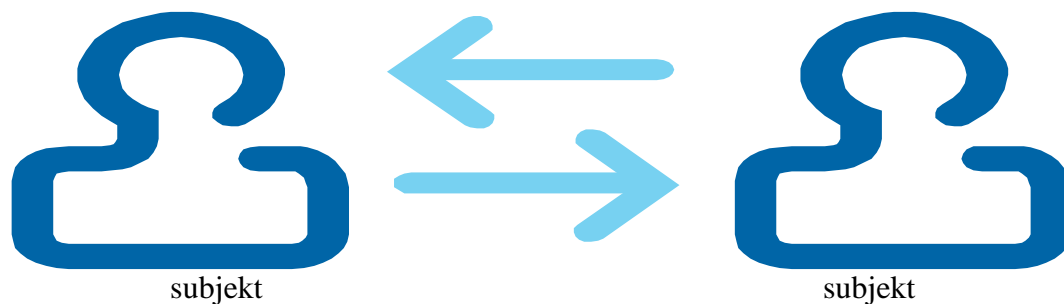
- *na svetu je 1,2 milijarde mladih med 10 in 19 letom,*
- *devet od 10 jih živi v državah v razvoju,*
- *40 do 50 odstotkov žrtev trgovine z ljudmi je otrok,*
- *116000: evropska telefonska številka za pogrešane otroke,*
- *otroci so povsod ranljivi, ampak v Evropi so vseeno srečnejši kot drugje. Kako bi lahko pomagali otrokom zunaj Evrope?*

V Evropi je treba rešiti še veliko težav, npr. zapuščanje šolskih klopi pred končanjem šolanja, ki je v porastu v več državah EU. Spopasti se je treba tudi s težavami romskih otrok in mnogimi oblikami revščine, ki prizadenejo prav otroke. Seveda je ogromno izzivov tudi izven Evrope: otroci vojaki, izkoriščanje otrok s strani organiziranega kriminala, otroško delo. S pomočjo nevladnih organizacij bomo delovali tudi na tem področju, vendar se bomo bolj osredotočili na Evropo, kjer imamo več moči, da državam EU naložimo določene obveznosti in s tem prispevamo k izboljšanju položaja

(<http://www.europarl.europa.eu/sl/headlines/content/20110328STO16533/html/Zavezni%C5%A1tvo-Evropskega-parlamenta-za-za%C5%A1%C4%8Dito-otrok-v-Evropi-in-po-svetu>, 06. 05. 2011).

4.2.2 Delovanje v procesu zagovorništva

Uporabnik in zagovornik sta enakopravno vključena v proces zagovorništva, njun odnos pa temelji na medsebojnem spoštovanju. O ciljih in strategijah se odločata skupaj, zagovorništvo je njuna skupna akcija (Zaviršek et al., 2003).

Slika 31: Enakopraven odnos med zagovornikom in uporabnikom
Vir: Lasten, prirejeno po Zaviršek et al., 2003

Kakšni programi in informacije, ki pomagajo posamezniku premagovati različne ovire, si oglejte v naslednjem videu: <http://vimeo.com/1977115>. Poiščite še druga spletna mesta, ki ponujajo različne vrste pomoči. Predstavite v skupini ter se pogovorite o vaših izkušnjah z uporabo različnih oblik pomoči, ki jih nudi svetovni splet.

Povzetek poglavja

1. *Osebna asistenca* je inovativna *oblika pomoči* osebi s posebnimi potrebami, kadar je ovirana na različnih področjih življenja. Osebi zagotavlja prehod iz odvisnega stanja v neodvisno.
2. *Oblike pomoči*, ki jih osebna asistenca omogoča, so: pomoč pri osebni negi, gospodinjstkih opravilih, mobilnosti, na delovnem mestu, v šoli, pri komunikaciji.
3. *Vrste osebne asistence* so naslednje: stalna (kontinuirana) osebna asistenca, redna (6–(ur dnevno), občasna, v izjemnih situacijah.
4. *Zagovorništvo* pomeni govoriti v korist drugega. Skuša preprečiti poslabšanje položaja uporabnikom, ki potrebujejo pomoč. Pomaga zmanjšati njihove izgube, prikrajšanosti ter izključenost.
5. *Uporabnik in zagovornik* sta v enakopravnem položaju.

Preverjanje znanja

1. Razložite, kaj je osebna asistenca in zakaj spada med inovativne oblike pomoči.
2. Analizirajte zaposlitvene oglase, ki so se pojavili v zadnjem tednu na spletni strani Zavoda RS za zaposlovanje, na naslovu:
http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/prosta_delovna_mesta. Ugotovite število prostih delovnih mest osebnega asistenta in kakšni so zaposlitveni pogoji.
3. Ste na vodilnem delovnem mestu v podjetju. Na razpis za zasedbo prostega delovnega mesta osebnega asistenta, ki ste ga javno objavili, se je prijavilo deset kandidatov. Katere lastnosti kandidatov/kandidatk bi pri izboru upoštevali.
4. Ovrednotite pomen zagovornišтва v družbi.

Priporočena literatura

Draginc, V. *Učinki skupine za samopomoč ženskam, žrtvam nasilja*: diplomska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo, 2007.

Zaviršek, et al. *Inovativne metode v socialnem delu*: opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje. Ljubljana: Študentska založba, 2002.

5 INTEGRACIJA IN PARTICIPACIJA MLADIH V SODOBNI DRUŽBI

Uvod

Participacija mladih je v sodobni družbi zelo pomembna, saj predstavlja njihovo vključevanje v družbo in prevzemanje posameznih vlog. Vendar pa raziskave ugotavljajo, da se mladi na nekaterih področjih mladi redkeje vključujejo v družbo.

Slika 32: Svet mladih
Vir: Microsoft Office Online

Integracija mladih je zaradi družbenih sprememb ovirana. Kako jo povečati? Odgovore poiščimo v tem poglavju. Spregovorili bomo o naslednjih temah:

- samopomoč in njene značilnosti,
- skupine za samopomoč,
- načela in procesi pri izvajanju samopomoči,
- mladinska participacija v sodobni družbi,
- elementi uspešne participacije mladih,
- progresivni in regresivni razvoj mladostnika,
- mreže pomoči,
- integracija mladih v sodobni družbi.

5.1 SAMOPOMOČ IN NJENE ZNAČILNOSTI

Današnji mladostnik je zaradi družbenih sprememb, ki so prisotne v sodobni postmoderne družbi, postavljen pred mnogo težjo nalogo, ko se vključuje oziroma integrira v družbo. Problemi kot so nezaposlenost, socialna izključenost, individualizacija življenjskih potekov povzročajo socialno razslojevanje in večanje družbene neenakosti. Vsekakor pa potrebujejo mladi danes več pomoči pri vključevanju v družbo kot celoto. Podobno menijo tudi različni avtorji, ko pišejo o načinih integracije in participacije mladih v sodobni družbi.

V vsaki človeški družbi se pojavlja potreba po solidarnosti, varstvu in zaščiti šibkejših članov, po medsebojni pomoči in strpnem urejanju medosebnih odnosov. Gre za uresničevanje človeške humanosti v konkretnih življenjskih okoliščinah in na vsakdanji konkretni način (Milošević Arnold, Postrak, 2003).

Samopomoč je ena najpomembnejših socialnih inovacij in ena najboljših oblik pomoči, saj so ljudje pri tem motivirani in zavzeti za rešitev svojih težav. Med člani skupin za samopomoč ni razlik glede na to, kdo pomoč daje in kdo jo dobiva, med njimi pa obstaja partnerski odnos (Rus, 1991 v: Milošević Arnold, Postrak, 2003). Nekaj samopomoči se praviloma pojavlja pri vsakem človeku. Stisko, ki jo sicer občutimo kot neprijetno počutje človeške zavesti, ki jo povzroča »socialna disfunkcija«, lahko pojmujeemo kot potencialno energijo, ki lahko človeka poškoduje ali pa je gibalo za rast, rešitev in napredek (Ramovš, 1995).

Samopomoč je lahko tudi medsebojna pomoč v družini, zakonu, med prijatelji, sodelavci, sotrpini v podobni stiski, kjer težava enega povzroči stisko drugim. Obsega torej dvoje:

- osebno reševanje svoje lastne stiske ali
- skupno reševanje stisk in urejanje težav v mejah zakona, družine, prijateljstva, delovne tovarišije, invalidske, verske, strankarske ali kake druge organizacije, kjer je zaradi temeljne človekove povezanosti reševanje enega od 'naših' obenem reševanje skupne stiske (Ramovš, 1995).

Katere so temeljne značilnosti samopomoči, ki se ujemajo oziroma ne ujemajo z načeli samopomoči, so prikazane v Tabeli 6. Kaj je pomembno oziroma česa se v skupinah za samopomoč ne sme, morate kot bodoči organizator socialne mreže poznati.

5.1.1 Skupine za samopomoč

V praksi obstaja množica raznovrstnih skupnostnih služb. Nastajajo vedno nove, se spreminjajo, izboljšujejo, specializirajo ipd. Nekatero izmed najpomembnejših skupnostnih služb so stanovanjske skupine, svetovalni in zagovorniški centri, centri za socialno delo, pomoč družini na domu, varne hiše, materinski domovi, službe za izvajanje osebne asistencije, skupine za samopomoč ipd (Zaviršek et al., 2002).

Skupine za samopomoč torej spadajo med skupnostne službe. So skupine ljudi z določeno osnovno težavo, ki je skupna vsem članom in jo premagujejo s skupnimi močmi in medsebojno pomočjo. Temeljni namen je, da člani skupine dobijo podporo ne glede na to, kdo so, kakšni so in kakšen je njihov življenjski položaj (Zaviršek et al., 2003).

Skupine za samopomoč so bile *prvič ustanovljene v ZDA*, in sicer leta 1934. Alkoholik in bančni uradnik Bill W. in zdravnik Bob S. sta se našla z vzrokom, da se oba znebita odvisnosti od alkohola. Ugotovila sta, da jima medsebojna opora zelo koristi. Na osnovi lastne izkušnje sta naredila jasen načrt za vrnitev iz alkoholnega prepada v normalno življenje. Povezala sta se z drugimi alkoholiki, ki so si želeli istega. Začeli so se organizirano družiti in si pomagati v treznosti in napredovanju v človeka dostojno življenje. Uspehi so bili zelo veliki, gibanje se je hitro širilo, leta 1939 so izdali knjigo »Anonimni alkoholiki«, v kateri so opisali svoje izkušnje. Danes delujejo skupine AA v več kot 100 državah po celem svetu in imajo več kot milijon in pol svojih članov (Ramovš, 1995).

Tabela 7: Temeljne značilnosti oziroma načela samopomoči

Da	Ne
1. Vse odločitve so prostovoljne.	1. Uporabljati prisilo, še najmanj psihiatrično.
2. Člani odločajo o vsem.	2. Imeti birokratski odnos.
3. Vsi odnosi so na enakovredni ravni.	3. Tajiti probleme v upanju, da bodo kar izginili.
4. Vprašati druge po njihovih potrebah.	4. Reševati situacije, ki jim nisi kos.
5. Dati informacije in povedati o lastnih izkušnjah.	5. Razvrednotiti doživljanja drugih.
6. Biti drugim v oporo.	6. Vsiljevati nasvete.
7. Biti zanesljiv in odgovoren.	7. Govoriti drugim, kakšni naj bodo.
8. Deliti moč in odgovornost.	8. Obljubljati, kar ne nameravaš storiti.
9. Postavljati meje.	9. Vesti se, kot da si nekaj več.
10. Ustvariti varen prostor za človeka v krizi.	10. Dopustiti, da izgoriš.

Vir: Lasten, prirejeno po Lamovec, 1998, 121-122

V današnjih razmerah je samopomoč organizirana zlasti v obliki skupin in organizacij za samopomoč, ki so nepogrešljiva sestavina sodobno razvite socialne (Ramovš, 1995). V nadaljevanju tega poglavja bomo zato spoznali načela in učinke delovanja skupin za samopomoč.

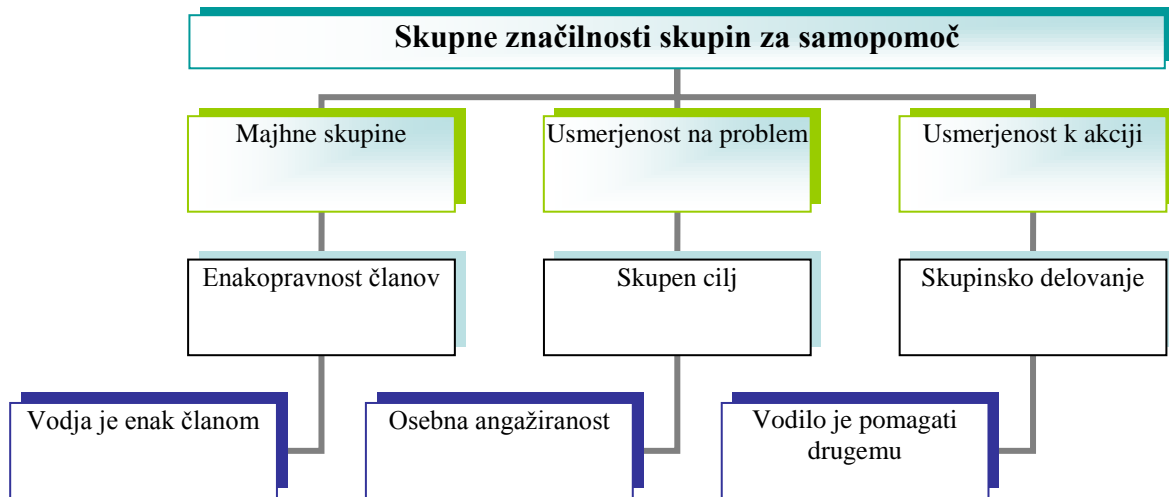

*Zavezništvo Osebna zgodba: Iskalka zaposlitve Silva: Oglejte si video na spletnem naslovu: <http://www.youtube.com/watch?v=4ebcd2nckgy>.
Komentirajte stanje v današnji družbi tveganja.*

Skupine so majhne, temeljijo na prostovoljnem sodelovanju in se osredotočajo na določen problem, člani so med seboj enakovredni, imajo skupni cilj, družijo jih podobne težave, ki jih premagujejo s skupnimi močmi in tako laže dosežejo socialne ali osebne spremembe (Lamovec, 1998).

Člani skupine se pogovarjajo o težavah in problemih v vsakdanjem življenju, teme pogovorov pa določajo člani. Srečanja so lahko usmerjena na konkreten problem (npr. težave z jemanjem zdravil), lahko pa so predvsem družbene narave (skupno preživljanje prostega časa) (Zaviršek et al., 2003).

Obstajajo različni tipi skupin za samopomoč, ki jih bomo spoznali v nadaljevanju tega poglavja. Kljub raznovrstnosti skupin za samopomoč pa obstajajo med njimi nekatere skupne značilnosti, ki so prikazane na Sliki 33.

Slika 33: Skupne značilnosti skupin za samopomoč
Vir: Lasten, prirejeno po Lamovec, 1998

Cilji skupin za samopomoč pa so predvsem pridobivanje novih informacij, razvijanje pozitivne samopodobe, pomoč članom pri izražanju čustev, premagovanje občutka izoliranosti, zmanjševanje socialne izključenosti in izboljšanje kakovosti življenja (Zaviršek et al., 2003).

5.1.2 Tipi skupin za samopomoč

Razlikujemo lahko med *petimi tipi skupin za samopomoč* (Levine in Perkins v: Lamovec, 1998):

1. Ljudje, ki so v družbi označeni kot nenormalni in izpostavljeni družbeni osamitvi, stigmatizaciji, posmehu in pomilovanju. To so osebe z različnimi telesnimi okvarami in zdravstvenimi težavami, zatirani sloji in manjšine.
2. Člani zaznamovanih oseb, ki posredno trpijo zaradi pritiskov okolja.
3. Osebe, ki so se začasno znašle v težkem položaju in potrebujejo pomoč (ovdoveli, ločeni, samohranilke ipd.).
4. Pripadniki skupin, ki jih druži neka pozitivna pripadnost (verske in etnične skupine ipd.), s katero se enačijo in z njo želijo gojiti stike ter si pomagati.
5. Interesne skupine, ki želijo uveljaviti določene interese v družbi (ekološke, mirovne skupine).

5.1.3 Procesi, ki se odvijajo v skupinah za samopomoč

Kot smo pravkar ugotovili, obstajajo različni tipi skupin za samopomoč. Dogajanje v teh skupinah pa opredeljujemo z različnimi procesi, ki se odvijajo v teh skupinah. Nekatere procese, skupne vsem različnim tipom skupin za samopomoč, bomo zato tudi bolj podrobno spoznali. Najpomembnejši procese, ki se odvijajo v skupinah za samopomoč, so prikazani v Tabeli 8.

Tabela 8: Procesi, ki se odvijajo v skupinah za samopomoč

Proces	Pomen
Razvijanje identifikacije s skupino	Začne se s tem, ko se na srečanjih prepoznava resnične probleme posameznih članov. Identifikacija je omogočena zaradi enakopravnosti vlog, ki jo imajo člani med seboj.
Učenje iz lastnih in tujih izkušenj	Vsak član spoznava nove načine obvladovanja problemov, razmišljati o njih in jih preizkušati.
Razvoj in spodbujanje razumevanja	Zaradi podobnih izkušenj poteka na odkrit in zaupen način.
Razvijanje ustrezne oblike druženja	Skupina pogosto postane osrednja oporna točka v življenju člana skupine.
Sodelovanje v skupini	Izboljšanje posameznikovega statusa, zmanjšanje občutka stigmatizacije, potrjevanje identitete, večja odpornost za socialne pritiske okolice.
Nudenje medsebojne čustvene opore	Utrjevanje občutka povezanosti in zavesti, da bodo v času krize deležni pomoči.
Izoblikovanje skupnih vrednot	Najpomembnejša vrednota je <i>vzajemna pomoč</i> kot način pomagati sebi in skupini kot celoti.
Posameznik sodeluje pri doseganju ciljev skupine	<i>Razvija samopodobo</i> , pomaga članom, da sprejmejo sebe in druge, premaga občutek izoliranosti.
Razvoj lastne skupinske ideologije, vsakdanjega življenja	Razvija se <i>na osnovi skupnih vrednot in prepričanj skupine</i> (skupna prepričanja, zanimanja, pravila, rituali, izdelava projekta).

Vir: Lasten, prirejeno po Katz v: Lamovec, 1998

5.1.4 Organizacija in vodenje skupine za samopomoč

Ker je kvaliteta vodenja temeljnega pomena za celotno dogajanje in ozračje v skupini za samopomoč, mora vodja imeti določene lastnosti. *Pomembne lastnosti vodje* so:

- pripravljenost posvetiti osebni čas,
- uspešno vzpostavljanje povezav z drugimi organizacijami, službami in skupinami,
- zmožnost prevzeti vodstvo in delovati kot posrednik in rabsodnik,
- prožnost in strpnost do različnih stališč,
- pripravljenost za opustitev nadzora, ko se skupinski proces razvije itd (Katz in Hermalin v: Lamovec, 1998).

Zadolžitve strokovnjaka ali laika v skupini za samopomoč pa so:

- poiskati osebe, ki bi jim koristilo sodelovanje v skupini,
- varovati posamezne člane pred pritiskom skupine,
- opogumljati člane, da vztrajajo v skupini, če se pojavijo nesoglasja,
- priznati vsak pozitiven dosežek članov in iskati načine za dvigovanje motivacije,
- pospeševati pozitivno predstavo članov o lastnih sposobnostih,
- že od vsega začetka načrtovati svoj umik ter prenašati vedno več zadolžitev na člane skupine (Lamovec, 1998).

5.2 VREDNOTE

Brez skupnih vrednot bi bilo malo verjetno, da bi člani družbe sodelovali in delali skupaj. V primeru različnih ali nasprotnih vrednot bi pogosto vsakdo vlekel na svojo stran in zasledoval cilje, nezdružljive s cilji drugih. Posledica tega bi bil lahko nered in razkroj družbe. Zato

skupna družba zahteva skupne vrednote. Vendar pa se vrednote razlikujejo od družbe do družbe.

5.2.1 Vrste in pomen vrednot

Številne vrednote lahko uvrščamo med družbene, osebne, materialne, duhovne, strokovne, ipd. *Družbene vrednote* se nanašajo na temeljne in pomembne aspekte našega družbenega življenja; mednje uvrščamo svobodo, neodvisnost, razvoj, življenje, zdravje, zaposlitev, srečo, pravičnost ipd. *Osebne oz. individualne vrednote* vodijo posameznika pri odločitvah o njegovem osebnem življenju; sem uvrščamo npr. prijateljstvo, prijaznost, družino. *Materialne vrednote* pa so tiste vrednote, ki označujejo pridobitve, dosežke in uspešnost; kamor sodijo korist, dobiček, imetje, denar ipd.

Vrednote imajo lahko moralni in nemoralni pomen. Moralne vrednote vedno vključujejo moralne odločitve in so odvisne od posameznikovega pogleda na življenje, svobodo, človekove pravice, blaginjo, samo-odločanje in podobno. Moralne vrednote so v pomembni povezavi z etiko in etičnimi načeli. Nemoralne vrednote pa se nanašajo na organizacijske zadeve, oblačenje, higieno in podobne življenjske odločitve, ki so odvisne od okusa posameznika in ne zahtevajo moralne presoje.

5.3 PARTICIPACIJA MLADIH V SODOBNI DRUŽBI

5.3.1 Participacija

Participacija je pogosto uporabljena v pomenu sodelovanje oziroma vključevanje, kar pa ne pomeni samo vključenosti mladostnika kot nekega udeleženca, temveč njegovo sodelovanje v procesu prepoznavanja potreb, iskanja rešitev ter njegovo sodelovanje v procesih odločanja, načrtovanja aktivnosti v družbi in nevladnih organizacijah. Lahko jo razumemo kot neko ponudbo mladim za ponovno pridobitev kulturne, družbene in politične moči. Namen participacije je vključevanje čim večjega števila mladih, predvsem iz lokalnega okolja, v procese prepoznavanja njihovih potreb in želja ter njihovo odločanje in načrtovanje delovanja družbe. Da lahko o participaciji sploh govorimo, pa morajo biti zadoščeni naslednji pogoji: udeleženi morajo biti posamezniki, aktivnost v participaciji mora biti prostovoljna, nanašati se mora na določeno dejavnost, ta dejavnost pa mora biti usmerjena k vplivanju na oblast.

Načelo participacije vsebuje paradigmo »sodelovanja« za vključevanje mladih v sodobno družbo, saj je mladostnike možno vključiti v *različne procese sodelovanja, načrtovanja, udeležanja projektov na različnih področjih*. Raznovrstni projekti (projekti varovanja okolja, ohranjanja kulturne dediščine; projekti, ki se ukvarjajo s problematiko mladih, npr. možnosti izobraževanja, zaposlovanja mladih, pomoč vrstnikom v težavah) so temelj mladostnikovega vključevanja v družbo in participacije v njej. Tudi strokovna pomoč temelji na načelu participacije mladostnika, pri čemer je *poudarjen premik od iskanja tistega, česar mladostniku primanjkuje, k iskanju tistega, v čemer je mladostnik močan* (Žavbi in Vipavc Brvar, 2004).

Pasivnost mladih je velik problem današnjega časa. Pasivni ljudje niso ustvarjalni, težje napredujejo oz. se naučijo novih znanj in veščin. Pasivnost pri mladih je še posebej problematična, saj bi morali biti aktivni in dinamični. Mladi pa raje preživljajo čas za računalnikom, kar povečuje njihovo izoliranost in zmanjšuje njihovo povezanost z realnim svetom. *Mladi veliko časa namreč preživijo v virtualnem svetu.*

Predlog Nacionalnega razvojnega programa za izboljšanje položaja otrok v Republiki Sloveniji (2003–2013) opredeljuje participacijo oziroma sodelovanje, soudeležbo mladih kot »pravico mladih, da so aktivno vključeni, da jim je dovoljeno privzemanje pravic, dolžnosti in odgovornosti ter dejavno soodločanje in da jih k temu celo spodbujamo«. V najširšem pomenu lahko participacijo opredelimo kot vsako aktivnost mladostnikov, ki jim daje moč v smislu vplivati na lasten razvoj in socialno ekonomske vidike življenja (Golubovic, 1982 v: Žavbi in Vipavc Brvar, 2004). Mlade moramo spodbujati in podpirati na vseh ravneh mednarodnega, nacionalnega in lokalnega družbenega delovanja.

5.3.2 Oblike participacije mladih

Oblike participacije mladih so: politična, socialna, potrošniška, participacija v informiranju in svetovanju, kulturna, športna. Predstavljene so na Sliki 34.

Slika 34: Oblike participacije mladih v sodobni družbi

Vir: Lasten, prirejeno po Mungra et al., 1997 v: Žavbi in Vipavc Brvar, 2004, slika Microsoft Office Online

Politična participacija temelji na cilju, da je treba razviti aktivnega državljana, ki pozna svoje pravice in vse mehanizme za doseg teh pravic. Aktivnosti politične participacije so: povabilo mladih na volitve, informiranje o njihovih pravicah, učenje o pravicah in projektih, sogovorništvo v lokalnih projektih ipd.

Socialna participacija se zavzema za aktivnosti, ki spodbujajo razvoj avtonomnega posameznika, ki je vključen v okolje in družbo, v kateri se nahaja. Aktivnosti, značilne za socialno participacijo, so: različna mladinska društva, organizacije za razvoj določenih kompetenc (npr. treningi komunikacije, samopodobe, retorike ipd), storitve za pomoč v stiski.

Participacija mladih v informiranju in svetovanju se zavzema za razvoj mladostnika, ki je informativno pismen in zna pomagati vrstniku v stiski ali vrstniku, ki išče informacijo. Aktivnosti na tem področju so: učenje iskanja informacij na svetovnem spletu, medvrstniško svetovanje, pomoč in učenje v obliki različnih projektov (Mungra et al., 1997 v: Žavbi in Vipavc Brvar, 2004).

Kot je razvidno iz Slike 34, so oblike participacije med seboj povezane; v konkretnem življenju mladostnika jih ne moremo ločevati med seboj, saj so v nekakšni soodvisnosti in se medsebojno prekrivajo. Mladostnik je lahko v dejavnosti vpleten tudi na več ravneh. Ravni vpletenosti mladostnika v dejavnosti so:

- biti informiran,
- biti vključen v razpravo,
- biti vključen v odločanje in
- biti del procesa dejavnosti.

Primeri participacije mladih: neformalno učenje (učenje preko športa, kulture, poezije), sejem, forum, razprave, igre vlog, aktivno poslušanje ipd.

Slika 35: Participacija mladih

Vir: <http://www.mc-brezice.si/index.php?option...>, 15. 04. 2011

Na spletni strani <http://www.unicef.si/main/ppo.wlgt>, si oglejte predstavitev Nacionalnega odbora za participacijo otrok in mladostnikov, ki deluje v okviru UNICEF-a in se zavzema za vključevanje mladih v družbeno odločanje in participacijo mladih pri obravnavi tem, ki se jih dotikajo.

Participacijo bi morali predvsem razvijati v lokalnih skupnostih vključno s šolami, ki so za to idealna priložnost. Treba jo je tudi razširiti, tako da bo vključevala mlade, ki niso člani nobenih skupin. S sodelovanjem v življenju šol, sosesk, lokalnih skupnosti ali združenj lahko mladi pridobijo izkušnje in samozavest, ki jo potrebujejo, da zdaj ali kasneje naredijo korak

naprej v javnem življenju – tudi na evropski ravni. S predanostjo družbenim dejavnostim, ki so na voljo vsem brez razlik, lahko mladi prispevajo k bolj solidarnostno ozaveščeni družbi in resnično zaživijo državljanstvo v polnem pomenu besede.

Raziskava Mladina 2010 (2011) pa kaže naslednje ugotovitve:

-
1. Mladi v Sloveniji v primerjavi z mladimi v EU27 v povprečju manj konvencionalno politično participirajo.
 2. Konvencionalna politična participacija med mladimi v zadnjem desetletju tendenčno upada.
 3. Slovenska mladina se v primerjavi z evropskim vrstniki od leta 1995 naprej v povprečju občutno manj zanima za politiko, prav tako pa izmed vseh držav EU27 mladi v Sloveniji politiki pripisujejo najnižji pomen v njihovem življenju.
 4. Mnenje mladih o političnih elitah se je v zadnjem desetletju občutno poslabšalo in je v letu 2010 izrazito negativno. Mladi prav tako izražajo nizko stopnjo občutka lastnega političnega vpliva; le 14 % jih zase meni, da se razumejo na politiko.
 5. V primerjavi s starejšimi in z vrstniki iz EU, je za slovensko mladino značilna sorazmerno visoka raven protestne politične participacije. Ta potencial v zadnjih dveh desetletjih tendenčno narašča.
 6. Politična participacija je v letu 2010 med mladimi v Sloveniji bistveno pogostejša v protestnih, individualiziranih in IKT oblikah, bistveno nižja pa v konvencionalnih, institucionaliziranih, strankarskih dejavnostih. Mladi so v protestnih dejavnostih udeleženi v večji meri kot starejša populacija.
 7. Politično pogosteje participirajo mladi iz družin z višjim socioekonomskim statusom in iz urbanih okolij.
 8. Mladi, ki niso zadovoljni z delovanjem demokracije, so manj politično aktivni (http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/, 10. 04. 2011).

5.3.3 Elementi uspešne participacije mladih

Elemente uspešne participacije mladih bomo razdelili v skupine, katere bomo spoznali v Tabeli 9.

Tabela 9: Elementi uspešne participacije

Elementi	Vsebina
Zasnova projekta	Projekt mora biti zasnovan dolgoročno, vstop (vpisni pogoji in postopki) in sodelovanje v projektu morata biti enostavna, razvidne morajo biti posamezne faze oziroma koraki projekta. Treba se je izogibati izključevanju mladostnikov zaradi spola, rase, socialno-ekonomskega statusa ipd.
Metode dela z mladostniki	Vodilo strokovnega dela naj bo spoštovanje mladih, dopuščanje njihove avtonomnosti, razvijanje dialoga, tolerance in solidarnosti med udeleženci. Aktivnosti naj temeljijo na potrebah in željah mladih.
Financiranje projektov in vloga lokalne skupnosti	Finančna podpora s strani lokalne oblasti z namenom razvoja lokalne skupnosti kot celote, vendar naj se lokalna skupnost odreče organizacijskem poseganju v projekt.

Vir: Lasten, prirejeno po Žavbi in Vipavc Brvar, 2004

5.3.4 Možnosti sodelovanja mladih

Mladostniki imajo v sodobni družbi na razpolago različne možnosti sodelovanja. Različne možnosti sodelovanja pa pomenijo tudi možnosti različnega razumevanja načela participacije.

V Tabeli 10 si bomo ogledali različne možnosti sodelovanja oziroma participacije mladostnikov.

Tabela 10: Možnosti sodelovanja mladih

Oblika	Vsebina
Manipulativna oblika sodelovanja	Gre za dejavnosti, ki na videz izhajajo iz potreb mladostnikov in na videz podpirajo mlade.
Dekoracija	Vsa prizadevanja, kjer mlade »ščitimo« posredno in zagovarjamo potrebe in želje, ki izhajajo iz njih.
Govoričenje	Pomeni dejavnosti, kjer mlade povabimo, da povejo svoje mnenje, vendar o načinu sodelovanja ne odločajo sami.
Pooblastitev in informiranost o možnostih sodelovanja	Dejavnosti, kjer mladim dodelimo in razložimo njihovo specifično vlogo v dejavnosti.
Sodelovanje s posvetovanjem	Dejavnosti, pri katerih mlade vprašamo za mnenje o dejavnosti, ki jo zanje izvajajo odrasli. Mlade tudi obvestimo, na kakšen način bodo odrasli upoštevali njihovo mnenje.
Možnost soodločanja v iniciativah odraslih	Dejavnosti, pri katerih iniciativa prihaja s strani odraslih, mladi pa imajo pravico do soodločanja o razvoju dejavnosti.
Možnost upoštevanja iniciativ in razvoja projektov mladih	Odrasli imajo v teh projektih la podporno in supervizijsko vlogo.

Vir: Lasten, prirejeno po Žavbi in Vipavc Brvar, 2004

5.3.5 Mehanizmi aktivne participacije

Program Mladi v akciji omogoča finančno podporo projektom neformalnega učenja in mobilnosti mladih, namenjen pa je predvsem mladim med 15. in 28. letom, da bi se tako povečala njihova zavzetost in vključevanje v oblikovanje ter upravljanje družbe, vključno z Evropsko unijo. Program mladim omogoča, da z lastnimi prizadevanji pridobivajo in krepijo ključne kompetence za vseživljenjsko učenje z namenom povečati njihovo zaposljivost in vključitev v družbo.

Z namenom uresničevanja aktivne participacije v okviru Društva Unicef Slovenija deluje Nacionalni odbor za participacijo otrok in mladostnikov. Mnenje odbora je, da mora Slovenija, kot demokratična država, stremeti k vključevanju mladih v vse pore družbenega odločanja, participacija mladih pa mora biti obvezna pri obravnavi tem, ki se jih neposredno dotikajo.

5.3.6 Aktivna participacija pri nas in v tujini

Leta 2006 je Evropska komisija sprejela Komunikacijo na ravni evropskih politik, ki se dotikajo participacije mladih in informiranja (COM 2006 417, 20 julij 2006), v kateri je bila prvič izpostavljena potreba po razvoju izboljšane strukturiranega dialoga z mladimi v okviru evropske agende.

5.4 MEDVRSTNIŠKO SVETOVANJE

Medvrstniško svetovanje je preventivni socialni program za mlade, ki temelji na ideji, da mladi pomagajo mladim. Mlade torej obravnava kot ciljno skupino, v katero štejemo osnovnošolce in srednješolce, za katere so značilne različne učno vzgojne problematike,

namenjeno pa je tudi mladim, ki kažejo poseben interes za sodelovanje, pomoč in ustvarjalno delo.

Pomembna naloga medvrstniškega svetovanja je reševanje problemov vsakdanjega življenja mladih in sodelovanje z obojestranskim pretokom informacij med vsemi vpletenimi udeleženci. Vključuje temeljno potrebo po solidarnosti in medsebojnem sodelovanju, zato je usmerjen nasproti mladostnikovi individualizaciji, tako pomembni značilnosti sodobne družbe. Namen medvrstniškega sodelovanja pa je izboljšanje kakovosti posameznikovih vsakdanjih življenjskih situacij in problemov (Kos, 2006).

Medvrstniško svetovanje torej omogoča participacijo mladostnika v vsakdanjem življenju ter njegovo družbeno in osebno nadgradnjo. Lahko se oblikujejo *horizontalne medvrstniške mreže* (introgeneracijska mobilnost), kjer gre za prenos znanja in različnih izkušenj med mladostniki samimi, oblikujejo pa se tudi nove strategije in tehnike razvoja na ravni vsakdanjega življenja in odločanja.

Vertikalna medvrstniška mreža (intergeneracijska mobilnost) se oblikuje takrat, kadar je v proces medvrstniškega svetovanja vključena tudi starejša generacija, na primer starši mladostnikov, svetovalni delavci, prijatelji in učitelji na srednjih šolah in drugje (Kos, 2006). Poudariti moramo, da v tem programu pridobivajo vsi: tisti, ki pomoč dajejo, pa tudi tisti, ki jo prejema.

Mladi se lahko v medvrstniško svetovanje na primer vključujejo znotraj interesnih dejavnosti in obveznih izbirnih vsebin, pa tudi znotraj pouka samega. Svetovalni delavci in učitelji pa mladim svetujejo v okviru svetovalne in učne dejavnosti, ki poteka na šolah. Dejavnosti, značilne za medvrstniško svetovanje, so na primer: ustvarjanje in raba sodobnih IKT – oblikovanje spletnih strani, spletni dnevniki, aktivno preživljanje prostega časa – medvrstniško svetovanje npr. v športnih klubih, ustvarjanje radijskih oddaj, aktiviranje tematike medvrstniškega svetovanja v mladinskih klubih, srednješolske in univerzitetne aktivnosti apliciranja pedagoških znanj v vsakdanje življenje – npr. prostovoljstvo na študentski ravni, organizacija učne pomoči v šolah, družbene aktivnosti, ki spadajo v sfero političnega, socialnega in naravovarstvenega aktivizma (Kos, 2006).

5.4.1 Cilji in načela medvrstniškega svetovanja

Tabela 11: Cilji in načela medvrstniškega svetovanja

Cilji	Načela
Projektno načrtovanje aktivnosti	Načelo diskretnosti
Sodelovanje oz. aktivna soudeležba mladostnika	Prostovoljno sodelovanje v programu
Vzpostavljanje horizontalne in vertikalne mreže	Etičnost, spontanost, fleksibilnost, konkretnost
Dvig splošne ravni izobrazbe	Strokovnost vodenja in supervizije
Ustvarjanje in ozaveščanje identitete mladostnika	Obveščenost staršev o mladostnikovi vključenosti v program
Spodbujanje raziskovalnega in socialnega delovanja	

Vir: Lasten

Interesne dejavnosti na šoli lahko vključujejo:

- organiziranje obiskov kulturnih prireditev in razstav,

- vodenje tematskega pogovora s povabljeno osebo,
- analiza ogleda filma, ki se navezuje na problematiko mladostništva,
- obisk ustanov v lokalnem okolju,
- organizacija rekreativnih aktivnosti (športni dnevi, ekskurzije, izleti, zabave),
- načrtovanje enodnevnih projektov (pomoč starejšim občanom, humanitarne in ekološke akcije).

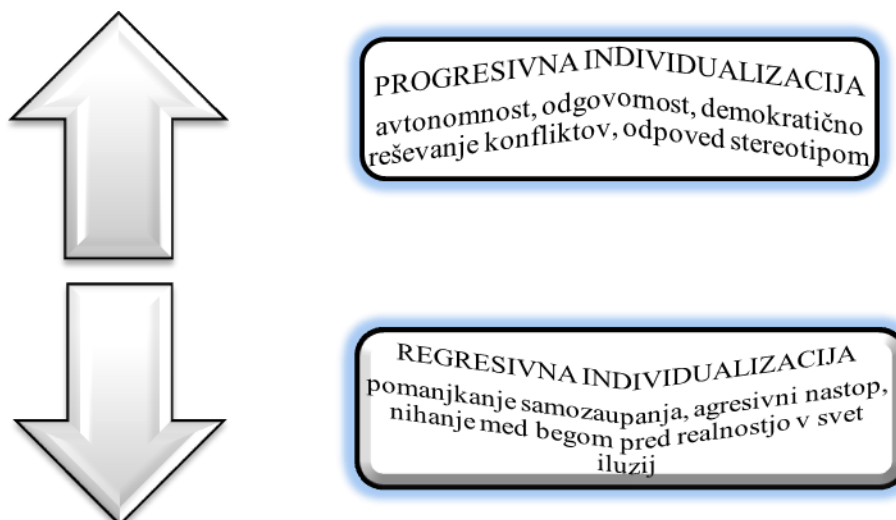

Na spletnem naslovu: <http://www2.arnes.si/~mbsvetc3/> si oglejte, kako poteka medvrstniško svetovanje v Svetovalnem centru Maribor. V študijski skupini oblikujte manjše skupine (delo v skupinah). Vsaka skupina naj se osredotoči na eno izmed tem, ki so predstavljene na tem spletnem naslovu (Potek medvrstniškega svetovanja, Kurikulum, Izhodišča). Bistvene značilnosti zapišite na list in jih predstavite drugim skupinam.).

5.5 PROGRESIVNI IN REGRESIVNI RAZVOJ – MREŽE DELOVANJA

V prejšnjih poglavjih učbenika smo že ugotovili, da sodobna družba prinaša s seboj različna tveganja, na katera se mladostnik različno odziva. Socializacija, individualizacija in proces odraščanja nasploh vplivajo na mladostnikovo soočanje s problemi in tveganji, ki so značilni za sodobno družbo.

Mladi se na spremembe v sodobni družbi odzivajo na dva različna načina, ki ju imenujemo progresivna in regresivna individualizacija. Med progresivne oblike individualizacije štejemo posameznikovo večjo avtonomnost, odgovorno vodenje lastnega življenja, večjo senzibilnost za individualne posebnosti in razlike, odpoved stereotipom odraslih in vrstnikov, sposobnost za demokratično reševanje sporov ipd. Pomanjkanje samozaupanja, nesposobnost za povezovanje individualnih potreb in potreb drugih ljudi, nihanje med realnostjo in begom v svet iluzij in agresivnim nastopom pa so značilne oblike regresivne individualizacije (Kos, 2006).

Slika 36: Progresivna in regresivna individualizacija

Vir: Lasten

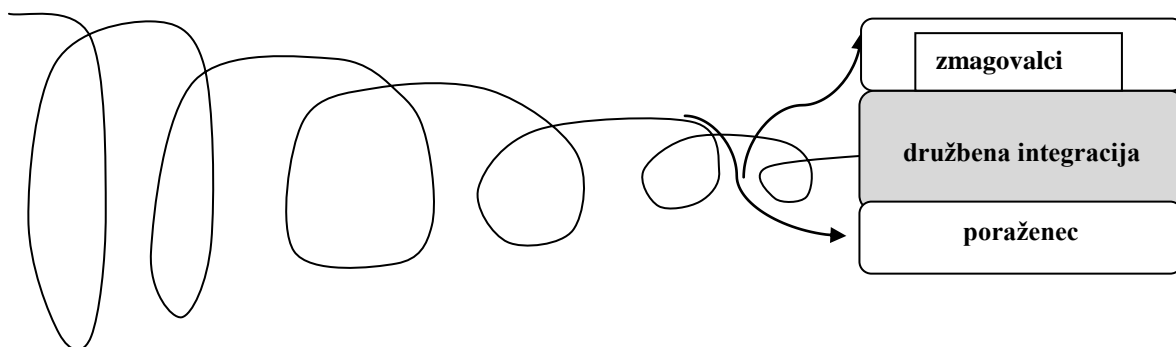
5.5.1 Pogoji za progresivno individualizacijo

V družbi tveganja mladost nudi pogoje, da se pri posamezniku razvije progresivna individualizacija. Ti pogoji so:

- zanimanje mladostnika za uspeh in doseganje njegovih ciljev ter za doseganje ciljev drugega,
- odgovorna vključenost mladih v družbo,
- razvijanje socialnih spretnosti sodelovanja in komunikacije,
- razvijanje solidarnosti,
- razmišljanje o odnosu do problemov v vsakdanjem življenju,
- reševanje konkretnih učnih, šolskih, psihosocialnih problemov v ožjem in širšem okolju (Kos, 2006).

 Tudi mediji lahko v veliki pomagajo posamezniku, da pridobi nova znanja in ideje za svoj osebni ali poklicni razvoj. Na spletnem naslovu: <http://tvslo.si/#ava2.105036499> si oglejte televizijsko oddajo, ki skuša mlade usmerjati v razvijanje njihovih lastnih idej. V skupini si izmenjajte naslove posameznih aktualnih, izobraževalnih oddaj.

»Proces individualizacije prenaša na pleča posameznika ali posameznice izjemno zahtevno psihosocialno integracijo v družbo, ki je bila doslej vsaj delno v rokah posredujočih institucij (družine, dela, raznih referenčnih skupin) (Ule et al., 2000, 31). Integracijo mladostnika v družbo tveganja lahko opredelimo z modelom konstrukcije mladosti kar prikazuje Slika 37.

Slika 37: Model konstrukcije mladosti po Morchu
Vir: Lasten, prirejeno po Ule et al., 2002

Model konstrukcije mladosti, ki ga je razvil Morch (2000, v: Ule et al., 2002) prispeva k razumevanju sodobne mladosti, prikazuje pa idejo, da se morajo mladi v sodobni družbi sami najti in morajo sami odkriti, kaj naj bi počeli. Najti morajo torej svojo lastno pot, da bi na koncu postali družbeno integrirani s svojim lastnim delovanjem. Lahko odkrijejo pot, po kateri bodo postali zelo kreativni, morda pa bodo našli pot, na kateri bodo obravnavani kot poraženci.

Pomembna značilnost tega modela je ta, da starši niso del tega modela, ampak le »gledajo od zunaj« in upajo na mladostnikov individualen uspeh (npr. da bo imel njihov otrok dobre prijatelje). Model predstavlja na eni strani množico poti, ki so lahko kreativne in ustvarjajo uspehe, na drugi strani pa predstavlja tvegane poti, ki ne vodijo nikamor, zato ustvarjajo poražence. Pot mladosti ni samo ena; v življenje mladostnika so namreč vpletene številne institucije, kot na primer trg delovne sile, družina, šola in druge socialne institucije, zato so možnosti, da mladostniku integracija v družbo ne uspe, toliko večje (Ule et al., 2002).

5.5.2 Mreže pomoči

Na socializacijski proces imajo pomemben vpliv institucije, ki služijo neposredno vzgoji in izobraževanju mladih. Osnovna težnja sodobnih razvitih družb pa je tudi, da določene vzgojne in izobraževalne funkcije predajajo posebnim pedagoškim, izobraževalnim in socialno-varstvenim organizacijam (Ule, 1995 v: Kos, 2006). Tako lahko mladi izbirajo med mnogimi možnostmi in oblikami pomoči in sodelovanja, ki jih lahko razdelimo na:

- *institucionalne oblike pomoči* (šole, strokovne službe ipd.) ter
- *neinstitucionalne oblike pomoči* (klubi, zveze, nevladne organizacije, društva, družbeni subjektu ipd.) (Kos, 2006).

5.5.3 Vloga institucij

Med pomembnejše institucije, ki ponujajo mlademu človeku možnosti za progresivni razvoj mladosti, sodijo vsekakor *šole*, kjer se poleg vzgojno izobraževalnega procesa izvajajo še širše vsebine, ki omogočajo otrokom in mladostnikom razvijanje njihove socializacije, identitete ter ustvarjalnosti. Šolski sistem ponuja aktivno vključevanje mladih v interesne dejavnosti, mladinske delavnice in različne projekte.

Pri tem gre omeniti tudi vlogo svetovalne službe, ki deluje v okviru skoraj vsake osnovne in srednje šole. To je zelo pozitivna naravnost slovenskega šolskega sistema, ki že desetletja podpira delovanje svetovalnih služb. Svetovalni delavci; pedagogi, psihologi, socialni delavci in ostali strokovnjaki, ki tvorijo s strokovnimi delavci, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč v šolah, veliko strokovnjakov. Le ti omogočajo več strokovnega dela, ki zavzema poleg primarne vzgoje in izobraževanja, pomembno mesto. S tem se na šolah ustvarjajo »varne točke«, ki ponujajo mladostnikom in njihovim staršem ter tudi učiteljem, veliko oporo. Vlogo teh služb bi v bodoče veljalo ohranjati kot posebnost slovenske šole. V svetu globalizacije in individualizacije, so lahko takšne službe znotraj šol pomoč družini ter širši skupnosti.

Poleg svetovalnih storitev, ki jih ponujajo šole, pa delujejo tudi širše zasnovane službe, ki nudijo pomoč mladostnikom in njihovim staršem, kot so:

- svetovalni centri za otroke in mladostnike,
- društva za pomoč otrokom in staršem,
- prostovoljna društva,
- centri vseživljenjskega učenja ipd.

V šolski prostor pa vstopajo tudi *druge* organizirane institucije in dejavnosti, ki ponujajo svoje aktivnosti z namenom, da bi se mladi lažje vključevali v ožjo in širšo skupnost; med njimi imajo pomembno vlogo:

- mladinski centri,
- centri za socialno delo,
- lokalne knjižnice,
- razvojni centri,
- športna in ostala društva ipd.

S tem, ko šole vstopijo v svet sodelovanja s temi institucijami, odpirajo mladim vrata v njihov širši družbeni prostor. Omogočajo jim ne le pridobivanje znanja in ustvarjalnosti, temveč jim ponujajo organizirano »polje« za učenje širšega sodelovanja, upoštevanja različnosti, razvijanje socialnih veščin in hkrati pomagajo preseči negativne vplive individualizacije posameznika v današnji družbi.

Povzetek poglavja

1. *Skupine za samopomoč* so oblika *pomoči*. Člani skupin premagujejo težave s skupnimi močmi in medsebojno pomočjo. *Skupne značilnosti skupin* so naslednje: so majhne, usmerjene so na problem, usmerjene so k akciji, enakopravnost članov, skupen cilj, skupinsko delovanje, vodja je enak članom, osebna angažiranost, vodilo je pomagati drug drugemu.
2. *Cilji skupin za samopomoč* pa so predvsem pridobivanje novih informacij, razvijanje pozitivne samopodobe, pomoč članom pri izražanju čustev, premagovanje občutka izoliranosti, zmanjševanje socialne izključenosti in izboljšanje kvalitete življenja.
3. Skupne *vrednote* omogočajo, da člani družbe lahko sodelujemo. Vrednote lahko razdelimo na: družbene, osebne, materialne, duhovne, strokovne ipd.
4. *Participacija* pomeni vključevanje mladih v sodobno družbo. Mladostnike je možno vključiti v različne procese sodelovanja, načrtovanja, udejanjanja projektov na različnih področjih (projekti varovanja okolja, ohranjanja kulturne dediščine; projekti, ki se ukvarjajo s problematiko mladih, kot npr. možnosti izobraževanja, zaposlovanja mladih, pomoč vrstnikom v težavah).
5. *Oblike participacije mladih* so: politična, socialna, potrošniška, participacija v informiranju in svetovanju, kulturna, športna. Med seboj se prepletajo.
6. *Mladi v Sloveniji so v primerjavi z mladimi v EU27* v povprečju manj politično participirajo.
7. *Medvrstniško svetovanje* je preventivni socialni program za mlade, ki temelji na ideji, da mladi pomagajo mladim.
8. *Pomembna naloga* medvrstniškega svetovanja je reševanje problemov vsakdanjega življenja mladih in sodelovanje z obojestranskim pretokom informacij med vsemi vpletenimi udeleženci. Vključuje temeljno potrebo po solidarnosti in medsebojnem sodelovanju.
8. Mladi se na spremembe v sodobni družbi odzivajo na dva različna načina, ki ju imenujemo progresivna in regresivna individualizacija.
9. *Pomemben vpliv na mladostnikovo delovanje* imajo institucije, ki služijo neposredno vzgoji in izobraževanju mladih (šole, strokovne službe, klubi, nevladne organizacije, društva).

Preverjanje znanja

1. Povabljeni ste v skupino za samopomoč. Kaj se od vas pričakuje?
2. Želite ustanoviti skupino za samopomoč. Oblikujte pravila delovanja, ki bi jih predstavili na prvem srečanju.

3. Navedite *možnosti sodelovanja mladostnikov* v vaši lokalni skupnosti. Oblikujte vabilo za njihovo vključevanje.

4. Naredite SWOT (slov. SPIN) analizo (določite prednosti, izzive, slabosti in nevarnosti) nizke participacije mladih v družbi.

SWOT – SPIN analiza	Nizka participacija mladih v družbi
Slabosti	
Prednosti	
Izzivi	
Nevarnosti	

Priporočena literatura

Kos, M. *Medvrstniško svetovanje* (online). 2006. (citirano 19. 12. 2009). Dostopno na naslovu: http://www2.arnes.si/~mbsvetc3/izhodi%9A%E8aAZ_EKON_06-07.htm.

Kos, M. *Medvrstniško svetovanje* (online). 2006. (citirano 19. 12. 2009). Dostopno na

Kurikulum Medvrstniško svetovanje (online). 2007. (citirano 19. 12. 2009). Dostopno na naslovu: http://www2.arnes.si/~mbsvetc3/KURIKULUM/KURIKULUM_ms.htm.

Maksimovič, Z. *Mladinska delavnica: psihološki primarno preventivni program, namenjen mladostnikom zgodnjega obdobja*. Ljubljana: Sekcija za preventivno delo pri društvu

Mladina 2010: Končno poročilo o rezultatih raziskave (online). 2011. (citirano 10. 04. 2011). Dostopno na naslovu: http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/.

Musek, J. *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Educa, 2000a

Musek, J. *Nova psihološka teorija vrednot*. Ljubljana: Educy, Inštitut za psihologijo osebnosti, Educy, 2000b.

Pucelj, P. *Prostočasne aktivnosti različnih socialnih skupin: diplomsko delo*. Ljubljana:

Sporočilo komisije evropskemu parlamentu, svetu, evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij: spodbujanje polne udeležbe mladih v izobraževanju, zaposlovanju in družbi. Bruselj: Komisija evropskih skupnosti, 2007.

Sporočilo komisije svetu, evropskemu parlamentu, evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij: Strategija EU za mlade – vlaganje v mlade in krepitev njihove vloge in položaja. Prenovljena odprta metoda koordinacije za obravnavo izzivov in priložnosti za mlade. Bruselj: Komisija evropskih skupnosti, 2009.

Verbnjak, T. *Ko mladi dajejo pomoč, jo prejema tudi sami* (online). 2005. (citirano 22. 12. 2009). Dostopno na naslovu: http://bor.czp-vecer.si/vecer2000_XP/2005/09/06/2005-09-06%20STR-17-17%20MX-01%20IZD-01-02-03-04-00-00%20PAG-MARIBOR.PDF.

6 SKUPNOSTNO IZOBRAŽEVANJE

Uvod

Živimo v globalni družbi, ki je prežeta z individualnostjo posameznika. Hkrati živimo v družbi, kateri je potrebno gojiti in razvijati vseživljenjsko učenje pri vseh generacijah. V zadnjem poglavju učbenika bomo spoznali:

- pomen skupnostnega izobraževanja,
- naloge skupnostnega izobraževalca v lokalni skupnosti,
- pomen medgeneracijskega učenja v skupnosti.

Slika 38: Medgeneracijsko učenje v skupnosti
Vir: Microsoft Office Online

6.1 SKUPNOSTNO IZOBRAŽEVANJE

Večino skupnosti opredeljujejo skupne značilnosti njihovih članov (npr. živijo skupaj) in njihovi interesi (skupna tradicija, identiteta ljudi v kraju, kulturna dediščina, druženje), ki jih imajo člani in jih med seboj povezujejo. Močnejši občutek pripadnosti skupnosti lahko gradimo na naslednje načine:

- Ljudem dati možnost, da govorijo o rasnih in drugih razlikah, saj tako začnejo razumeti drug drugega in odkrijejo, da imajo dejansko veliko skupnega kljub vsem vidnim razlikam.
- Spoštovati zgodovino posamezne soseske, kar pomeni, da mlade in prišleke učimo o zgodovini, da se le-ti čutijo kot del nje.
- Pooblastiti ljudi, ki so bili v preteklosti neupoštevani, kar jim daje čutiti, da je njihov glas pomemben ne glede na rasno, narodno ali socialno pripadnost.
- Oblikovati projekte, kjer bodo različne skupine ljudi delovale skupaj v smeri uresničevanja ciljev skupnosti.
- Spodbujati ljudi, da bodo ponosni na lastno kulturo in identiteto.
- Vztrajati na ključni ravni spoštovanja in vljudnosti.

Ključ za rešitev problemov posamezne skupnosti je v skupnosti sami. Ljudje sami imajo dosti znanja, ki ga je potrebno prenesti na druge. Ljudi je treba pripraviti na to, da sodelujejo pri soodločanju in morebitnem spreminjanju stanja. Gre za sodelovanje, ukrepanje, prispevanje, odgovornost, solidarnost. Skupnost je od vseh bolj sposobna izrabiti vire (materialne in duhovne), ki jih ima na voljo, saj z njimi ravna zelo razsodno. Vsak član skupnosti ima svoje

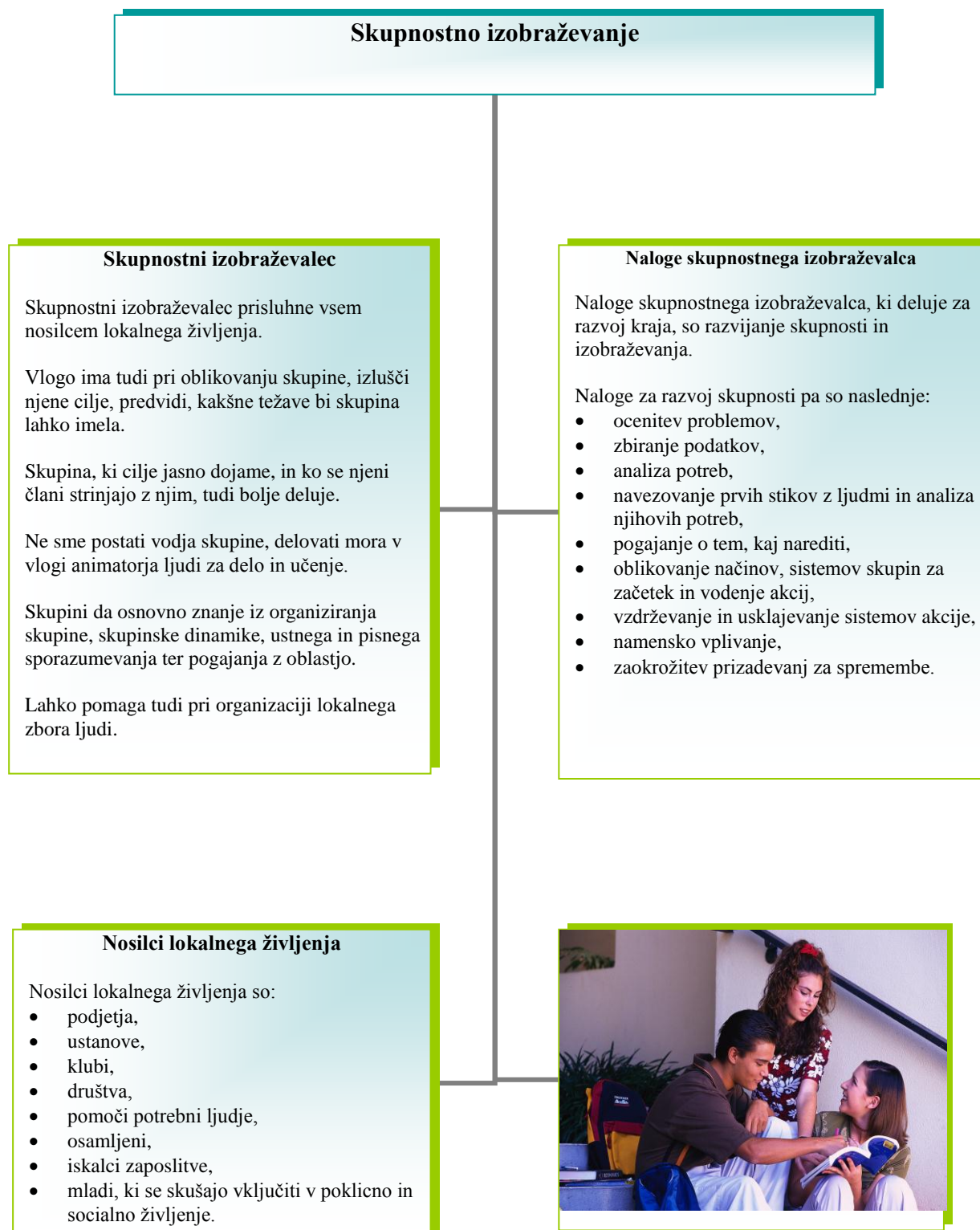
potrebe, nekateri člani imajo posebne potrebe (npr. invalidi). Skupnostni izobraževalec mora tako pomagati članom skupnosti, da odkrijejo, kaj lahko skupnosti.

Skupnostno izobraževanje naj bi bilo prilagojeno specifičnim potrebam skupnosti. Ne gre le za to, da se znanje izmenjuje, pač pa se spreminja v *skupno delo, ki naj bi izboljšalo kakovost življenja v določenem kraju*, rešilo nekatere od skupnih problemov, zadovoljilo interese in potrebe ter *prispevalo k razvoju skupnosti ali kraja*. Poudarja *principe sodelovanja, odgovornosti, dostopnosti za vse, solidarnosti, prispevanja*. Daje prostor vseživljenjskemu procesu v skupnosti na lokalnem nivoju (Ličen, 1997).

Skupnostno izobraževanje lahko delimo na dva med seboj tesno povezana in nedeljiva dela. Prvi del je izobraževanje za osebno rast posameznika, drugi del pa je izobraževanje za razvoj skupnosti. Tako skupnostno izobraževanje vpliva na posameznika, ki je v izobraževanje vključen, kot tudi na skupnost, v kateri živi (Ličen, 1997).

6.1.1 Skupnostni izobraževalec

Kdo pa prevzema *vlogo koordinatorja v procesu vseživljenjskega izobraževanja v lokalni skupnosti*? Gre za formalno in v še večji meri za neformalno izobraževanje ter prepletanje znanja med posamezniki. Bistvo skupnostnega izobraževanja prikazuje Slika 39.

Slika 39: Skupnostno izobraževanje

Vir: Lasten, prirejeno po Ličen, 1997, slika Microsoft Office ClipArt

6.1.2 Medgeneracijsko učenje v skupnosti

Spoznali smo probleme, s katerimi se sooča sodobna postmoderna družba. Opozoriti moramo tudi na velike demografske spremembe, ki so se zgodile v zadnjih desetletjih. Delež starejšega prebivalstva narašča, kar bi lahko predstavljalo izziv za načrtovalce politik. Kajti generacija upokojenih mladih starejših, ki ima v svojem življenjskem ciklusu izjemno veliko dragocenih življenjskih izkušenj in modrosti, bi lahko v družbi predstavljala tisto pozitivno silo, ki uravnoteži zahteve, ki večinoma temeljijo na hitrosti, marsikdaj površnosti doživljanja v sodobni družbi. Starejši so lahko velik potencial pri uravnoteženju razvoja družbe. Svoje znanje in pripravljenost sodelovati v različnih sferah družbenega življenja bi lahko zelo koristno uporabili v dobrobit družbenega razvoja. Področja delovanja starejših so lahko raznotera:

- sodelovanje v prostovoljnih aktivnostih aktivnosti na različnih področjih, ki ustrezajo njihovemu področju dela (ali tudi ne),
- mentorstvo v različnih društvih, klubih,
- sodelovanje v kulturnih, političnih, izobraževalnih, mladinskih, humanitarnih aktivnostih,
- pomoč pri preživljanju prostega časa otrok, starejših, bolnih.

Starejši pa so mnogokrat odrinjeni na rob družbe ne toliko v materialnem smislu kot v smislu splošnega odnosa družbe do starejših.

Avtorici Kump in Jelenc Krašovec (2009) poudarjata, da bi lahko starejša generacija veliko prispevala k razvoju družbe v celoti. Navajata, da je v sodobni družbi zaradi demografskih, ekonomskih in socialnih sprememb omejeno medgeneracijsko učenje, ki lahko predstavlja neformalni ali priložnostni način za sistematičen prenos znanja, veščin, kompetenc, norm in vrednot med generacijami. Prostorska ločenost nuklearne (starši in otroci) od razširjene družine (stari starši) zmanjšuje priložnosti za ustaljeno medgeneracijsko učenje in podporo in postajajo mladi in starejši zaradi take ločenosti ranljivi. Obe skupini izgubljata medsebojno oporo, hkrati pa jo tudi potrebujeta. Avtorici poudarjata, kako pomembni elementi integracije v družbo so medgeneracijsko učenje, brezpogojna ljubezen in razumevanje, prenašanje kulturnih vrednot na mlade, medsebojno povezovanje mladih kot starejših kot dveh, pogosto odrinjenih družbenih skupin.

6.1.3 Nosilci lokalnega razvoja

Lokalni razvoj se začne pri ljudeh in upošteva njihove potrebe. Vanj se vključujejo vse skupine prebivalstva, tudi tiste, ki imajo samosvoje potrebe in za kater mislimo, da so potrebne pomoči in posebne skrbi. Nosilci lokalnega razvoja ljudi in s tem njihovega kraja so: *država, lokalna skupnost in civilna družba*. Država lahko lokalna prizadevanja subvencionira ali vlaga denar v izobraževanje ljudi, in sicer širše in sistematično. Lokalna oblast mora voditi razvojno politiko, ki podpira razvoj lokalnih projektov. Civilno družbo predstavljajo družine, posamezniki, prebivalci soseske ali mestne četrti in društva. Ima pomembno vlogo povezovalca ljudi in lokalnih projektov.

6.1.4 Izobraževalni projekti

Izobraževalni projekti pripomorejo h kakovosti življenja v določenem kraju, uvajamo pa jih lahko samo po preučitvi lokalnih potreb. Program, ki bi učinkovit v določeni soseski, je lahko manj učinkovit v drugi. Značilnosti izobraževalnih projektov so opazovanje in raziskovanje

okolja, ugotavljanje potreb na podlagi pogovorov in raziskovanj ter predlogov ljudi, v drugi fazi pa oblikovanje konkretnih izobraževalnih programov, ki jih je treba čim bolj vpeti v lokalno okolje.

Izobraževalni projekti za razvoj lokalne skupnosti so rezultat neposredne interakcije z ljudmi in skrbijo zaboljšanje kakovosti življenja v skupnosti.

Povzetek poglavja

1. *Skupnostno izobraževanje* naj bi bilo prilagojeno specifičnim potrebam skupnosti.
2. Ponuja možnost za vseživljenjsko učenje ljudi v skupnosti.
3. *Skupnostno izobraževanje delimo* na dva med seboj tesno povezana in nedeljiva dela: za osebno rast posameznika in za razvoj skupnosti.
4. *Skupnostni izobraževalec* spodbuja in koordinira skupnostno izobraževanje v lokalni skupnosti.
5. *Medgeneracijsko učenje* predstavlja pomemben element sodobne družbe. Je pomemben element integracije posameznika v družbo. Poudarja povezovanje generacij skozi proces vseživljenjskega učenja, zlasti povezovanje mladih in starejših kot dveh, pogosto odrinjenih družbenih skupin.
6. *Lokalna oblast mora voditi razvojno politiko*, ki podpira razvoj lokalnih projektov, katere lahko sooblikujejo družine, posamezniki, prebivalci soseske ali mestne četrti in društva.

Preverjanje znanja

1. Ovrednotite pomen skupnostnega izobraževanja.
2. Kakšne so delovne naloge skupnostnega izobraževalca?
3. Pripravite okvirni program izobraževanja v vaši lokalni skupnosti. Vanj vključite vsebine, aktivnosti in projekte, ki zajemajo vse generacije.
4. Naredite SWOT (slov. SPIN) analizo (določite prednosti, izzive, slabosti in nevarnosti) skupnostnega izobraževanja in medgeneracijskega učenja.

SWOT – SPIN analiza	Skupnostno izobraževanje	Medgeneracijsko učenje
Slabosti		
Prednosti		
Izzivi		
Nevarnosti		

Priporočena literatura

Gillis, J. R. *Mladina in zgodovina: tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes*. Šentilj: Aristej, 1999.

Kump, S. in Jelenc Krašovec, S. Medgeneracijsko učenje v skupnosti. V: *Misliti vzgojo – problemi oblikovanja vzgojno-izobraževalnega koncepta*: zbornik. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2009.

Maksimovič, Z. *Mladinska delavnica: psihološki primarno preventivni program, namenjen mladostnikom zgodnjega obdobja*. Ljubljana: Sekcija za preventivno delo pri društvu psihologov Slovenije, 1991.

Pucelj, P. *Prostočasne aktivnosti različnih socialnih skupin: diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2008.

Spoštovani študentje,

skupaj smo spoznali, da je »družba tveganja« naša sedanost, v kateri živimo. Spoznali smo izzive postmodernosti ter se zamislili nad njenimi pastmi. Spoznanja naj vas vodijo v svet, v kakršnem bi želeli sobivati.

Avtorici Maruša Komotar in mag. Gabrijela Hauptman

7 LITERATURA

- Babšek, B. *Osnove psihologije: skrivnosti sveta v nas: priročnik*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba, 2009.
- Barle, A., et al. *Uvod v sociologijo: učbenik za sociologijo v gimnazijskem izobraževanju*. Ljubljana: DZS, 2005.
- Beck, U. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina, 2001.
- Bergant, M. *Družina – zakon – ljubezen na razpotjih*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo, 1981.
- Berger, P.L. in Luckmann, T. *Družbena konstrukcija realnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1988.
- Bracconnier, A. *Kako razumeti mladostnika: priročnik za starše otrok, starih od 10 do 25 let*. Tržič: Učila, 2001.
- Draginc, V. *Učinki skupine za samopomoč ženskam, žrtvam nasilja: diplomska naloga*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo, 2007.
- Filipčič, K. *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex, 2002.
- Flaker, V. *Živeti s heroinom*. Ljubljana: Collegium graphicum, 2002.
- Gabrijelčič, M. *Predavajmo – z miselnimi vzorci*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1988.
- Gillis, J. R. *Mladina in zgodovina: tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes*. Šentilj: Aristej, 1999.
- Goričar, J. *Temelji obče sociologije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1980.
- Hočevar, A. *Starši kot dejavnik preventive na področju rabe in zlorabe drog*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2004.
- Kastelic, A., in Mikulan, M. *Mladostnik in droga: priročnik za starše in učitelje*. Ljubljana: Domus, 1999.
- Kompare, A. et al. *Psihologija: spoznanja in dileme: učbenik*. Ljubljana, DZS, 2001.
- Kompare, A. et al. *Zbirka nalog in primerov načrtovanja iz psihologije: kako poučevati, preverjati in ocenjevati nekoliko drugače*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2003.
- Kos, M. *Medvrstniško svetovanje* (online). 2006. (citirano 19. 12. 2009). Dostopno na naslovu: http://www2.arnes.si/~mbsvetc3/izhodi%9A%E8aAZ_EKON_06-07.htm.
- Kuhar, A. et al. *O nasilju: priročnik*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo, 1999.

Kump, S. in Jelenc Krašovec, S. Medgeneracijsko učenje v skupnosti. V: *Misliti vzgojo – problemi oblikovanja vzgojno-izobraževalnega koncepta*: zbornik. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2009.

Kurikulum Medvrstniško svetovanje (online). 2007. (citirano 19. 12. 2009). Dostopno na naslovu: http://www2.arnes.si/~mbsvetc3/KURIKULUM/KURIKULUM_ms.htm.

Lamovec, T. *Psihosocialna pomoč v duševni stiski*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, 1998.

Lawson et al. *Sociologija*: shematski pregledi. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije, 2004.

Maksimovič, Z. *Mladinska delavnica: psihološki primarno preventivni program, namenjen mladostnikom zgodnjega obdobja*. Ljubljana: Sekcija za preventivno delo pri društvu psihologov Slovenije, 1991.

Milčinski, L. et al. *Droge v svetu in pri nas.nas*. Ljubljana: Delavska enotnost, 1986.

Marentič Požarnik, B. *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS, 2003.

Marjanovič Umek, L., et al. *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2004.

Mladina 2010: Končno poročilo o rezultatih raziskave (online). 2011. (citirano 10. 04. 2011). Dostopno na naslovu: http://www.ursm.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/10539/5477/a8a103b5b7/.

Musek, J., in Pečjak, V. *Psihologija*. Ljubljana: Educy, 1997.

Musek, J. *Psihološki modeli in teorije osebnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, 1999.

Musek, J. *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Educa, 2000a.

Musek, J. *Nova psihološka teorija vrednot*. Ljubljana: Educy, Inštitut za psihologijo osebnosti, Educy, 2000b.

Nolimal, D. in Rejc, V. *Pogovori o drogah*. Ljubljana: Reprostudio S, 1996Pucelj, P. *Prostočasne aktivnosti različnih socialnih skupin: diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2008.

Reiner, T. Globalizacija, individualizacija in socialna izključenost mladih. *IB revija*, 2007, št. 2, str. 40–49.

Rus, V. Sociološki vidik prehoda iz moderne v postmoderno državo. *Teorija in praksa*, 2003, let. 40, št. str. 5–16.

Sande, M. *Uporaba drog v družbi tveganj*. Ljubljana: Pedagoška Fakulteta, 2004.

Sieder, R. *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana: Studia humanitatis: ZRC, 1998.

Sporočilo komisije evropskemu parlamentu, svetu, evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij: spodbujanje polne udeležbe mladih v izobraževanju, zaposlovanju in družbi. Bruselj: Komisija evropskih skupnosti, 2007.

Sporočilo komisije svetu, evropskemu parlamentu, evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij: Strategija EU za mlade – vlaganje v mlade in krepitev njihove vloge in položaja. Prenovljena odprta metoda koordinacije za obravnavo izzivov in priložnosti za mlade. Bruselj: Komisija evropskih skupnosti, 2009.

Šelih, A. *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih.* Ljubljana: Bonex, 2000.

Tomori, M. et al, *Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih.* Ljubljana: Psihiatrična klinika, 1998.

Ule, M. (ur.) *Drugačni otroci in mladostniki – drugačne metode.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1991.

Ule, M., in Mihelj, V. *Prihodnost mladine.* Ljubljana: DZS: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, 1995.

Ule, M. (ur.) *Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji.* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1996.

Ule, M., et al. *Predah za študentsko mladino.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo: Urad Republike Slovenije za mladino, 1996.

Ule, M. *Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno-psihološke študije.* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1999.

Ule, M., et al. *Socialna ranljivost mladih.* Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, Aristej, 2000.

Ule, M., in Kuhar, M. *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2003.

Ule, M. *Za vedno mladi: socialna psihologija odraščanja.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2008.

Verbnjak, T. *Ko mladi dajejo pomoč, jo prejema tudi sami* (online). 2005. (citirano 22. 12. 2009). Dostopno na naslovu: http://bor.czp-vecer.si/vecer2000_XP/2005/09/06/2005-09-06%20STR-17-17%20MX-01%20IZD-01-02-03-04-00-00%20PAG-MARIBOR.PDF.

Weber, M. *Protestantska etika in duh kapitalizma.* Ljubljana: Studia humanitatis, 2002.

Zaviršek, D. *Ženske in duševno zdravje: O novih kulturah skrbi.* Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, 1994.

Zaviršek, et al. *Inovativne metode v socialnem delu: opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje.* Ljubljana: Študentska založba, 2002.

Projekt **Impletum**

Uvajanje novih izobraževalnih programov na področju višjega strokovnega izobraževanja v obdobju 2008–11

Konzorcijski partnerji:

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, razvojne prioritete Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja ter prednostne usmeritve Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.